

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Sociální politika a sociální práce

Bakalářská práce

**Služby pro mladistvé po odchodu z dětského domova po dosažení
zletilosti**

Services for young adults after leaving children's homes

Denisa Kórberová

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Oldřichovi Matouškovi, především za odborné vedení mé bakalářské práce, užitečné rady, poznámky, metodickou a odbornou pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

Dále bych ráda poděkovala Mgr. Kateřině Hejnové za ochotu a podporu při shánění respondentů k uskutečnění výzkumné části bakalářské práce.

Rovněž děkuji respondentům výzkumu za jejich vstřícnost, čas a poskytnutí odpovědí na jednotlivé otázky.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 18. 05. 2021

Denisa Kórberová

Abstrakt:

Má bakalářská práce si klade za cíl zjistit a porovnat intervence a metody sociálních pracovníků ve službách pro mladistvé po odchodu z dětského domova po dosažení zletilosti. Výsledky této bakalářské práce mohou být užitečné pro sociální pracovníky, kteří chtějí pracovat s touto cílovou skupinou, nebo chtějí získat přehled o službách pro mladistvé po odchodu z dětského domova po dosažení plnoletosti. Bakalářská práce může sloužit jako nástin intervencí a metod sociálních pracovníků, kteří pracují s touto cílovou skupinou. Dále může vytvořit náhled do problematiky mladých dospělých, opouštějících dětský domov pro širokou veřejnost.

Abstract:

My bachelor's thesis aims to identify and compare the interventions and methods of social workers in youth services after leaving the children's home after reaching adulthood. The results of this bachelor thesis can be useful for social workers who want to work with this target group, or want to get an overview of services for young people after leaving the children's home after reaching adulthood. The bachelor thesis can serve as an outline of interventions and methods of social workers who work with this target group. It can also provide insight into the issue of young adults leaving the children's home for the general public.

Klíčová slova:

sociální pracovník, ústavní výchova, sociální práce, sociální služby, náhradní rodinná péče, následný samostatný život

Key words:

social worker, institutional care, social work, social services, substitute family care, subsequent independent life

Obsah

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1. Ústavní péče	8
1.2. Právní rámec problematiky	8
1.3. Zařízení pro výkon ústavní výchovy	8
1.3.1. Kojenecký ústav	9
1.3.2. Diagnostický ústav	9
1.3.3. Dětský domov	9
1.3.4. Dětský domov se školou	10
1.3.5. Výchovný ústav	10
1.4. Rizika ústavní výchovy	10
2. Adolescence	12
2.1. Charakteristika období adolescence	12
2.2. Vývojové změny	13
2.2.1. Pubertální změny	13
2.2.2. Kognitivní změny	13
2.2.3. Emoční změny	13
2.3. Rizika dospívání v ústavní péči	14
2.3.1. Zahraniční výzkumy o rizikovém chování adolescentů v ústavní péči	15
3. Systém služeb následné podpory o mladé dospělé opouštějící DD v právní úpravě	16
3.1. Sociálně – právní ochrana dětí – právní úprava následné péče	16
3.2. Školská legislativa – právní úprava následné péče	17
3.3. Hmotná podpora adolescenta po odchodu z ústavní péče z důvodu zletilosti	19
3.4. Sociální práce s mladými dospělými podle sociální legislativy	19
4. Možnosti následné péče o mladé dospělé v ČR	22
4.1. Typy služeb následné podpory a péče	22
4.1.1. Odborné poradenství	22
4.1.2. Doprovázení	23
4.1.3. Ubytování	23
4.2. Aktéři systému následné péče	23
4.3. Nástroje následné péče v oblasti sociálně- právní ochrany	24
4.3.1. Vyhodnocení situace mladistvého	24
4.3.2. Individuální plánování při řešení případu	25

4.3.3. Případová práce.....	26
4.3.4. Případové konference.....	27
4.4. Metody následné péče v oblasti sociálních služeb.....	27
4.5. Adolescent při plánování průběhu služby.....	28
5. Projekty zaměřené na následnou péči.....	30
5.1. Projekt „Začni správně“.....	30
5.2. Dejme dětem šanci o.p.s.....	30
5.3. Projekt „START DO ŽIVOTA“.....	31
5.4. Projekt „Accenture Academy“.....	31
6. Teoretický rámec výzkumu.....	32
6.1. Kvalitativní výzkum.....	32
6.2. Metody výzkumného šetření.....	33
EMPIRICKÁ ČÁST.....	35
7.1. Výzkumný cíl.....	35
7.2. Výzkumný soubor.....	35
7.3. Okruhy otázek a výzkumná data.....	36
7.3.1. Okruh otázek: Plánování.....	37
7.3.2. Okruh otázek: Realizace.....	37
7.4. Analýza dat.....	38
7.4.1. Oblast A: Plánování následné péče o mladé dospělé opouštějící ústavní výchovu.....	38
7.4.2. Oblast B: Realizace následné péče o mladé dospělé, opouštějící ústavní výchovu.....	49
7.5. Shrnutí.....	55
7.6. Spolupráce státního a neziskového sektoru.....	57
7.7. Navržení inovace realizace následné péče.....	58
Závěr.....	60
Seznam použité literatury:.....	63
Přílohy:.....	65
Příloha č.1- rozhovor s kurátorkou pro děti a mládež.....	65
Příloha č.2- rozhovor se sociální pracovnící ZDVOP.....	76
Příloha č.3- rozhovor se sociálním kurátorem.....	79
Příloha č.4- rozhovor se sociální pracovnící DD.....	86
Příloha č.5- rozhovor s respondentem, zastupující projekt „Patron“ a projekt „Život nanečisto“.....	90

Úvod

Bakalářská práce *Služby pro mladistvé po odchodu z dětského domova po dosažení zletilosti* se věnuje problematice následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Odchod mladých dospělých z ústavní výchovy je velice časté a frekventované téma, které se stává předmětem mnoha výzkumů a odborných publikací. Mladí dospělí stojí na prahu nové životní etapy, která přináší vstup do samostatného života. Avšak ukončení ústavní výchovy a odchod ze zařízení, poskytuje jedinci kromě nových životních možností a samostatnosti, také velké množství náročných životních zkoušek. Právě toto rizikové období počínajícího samostatného života mladého dospělého, je potřeba řádně podchytit a nabídnout jedinci možnosti následné péče, po ukončení svého pobytu v ústavním zařízení.

Téma následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, jsem si zvolila, z důvodu dlouhodobého zájmu a sledování dění kolem této problematiky, zejména otázky samotného ukončování pobytu v ústavním zařízení. Při zamýšlení nad odchodem mladých dospělých z institucionální výchovy, jsem se zaměřila na situaci jedinců, za kterými se právě zavřely brány zařízení a náhle přichází do života, který je plný nepředvídatelných okamžiků. Více než téma samotného odchodu, mě oslovila následná pomoc a podpora ze strany návazných služeb o mladé dospělé, kteří se pokouší o osamostatnění a zahájení dospělého života.

Tato práce je členěna do šesti teoretických kapitol a klade si za hlavní cíl komplexně zmapovat situaci mladých dospělých a možnosti následné péče. Zprvu hovořím o institutu ústavní péče, která je zásadní pro uchopení a porozumění tématu v dalších částech mé práce. Dále se v této práci věnuji vývojovým změnám, které jsou typické pro období adolescence. UVědomění si prožívání a vnímání mladistvého, který se ocitne na prahu dospělosti, je dalším základním pilířem pro pochopení rizikových faktorů a situací, se kterými se jedinec potýká. Ve třetí kapitole popisuji systém služeb následné podpory o mladistvé a mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. V rámci této kapitoly se detailněji vyjadřuji k právní úpravě sociálně-právní ochrany dětí, školské legislativě, možné hmotné podpory a samostatné náplni činnosti sociální práce v této oblasti.

Čtvrtá kapitola se již mírně odklání od základních pojmů a popisuje možnosti a metody následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Dále zmiňuje jednotlivé aktéry této oblasti a jakou roli, při plánování následné péče, zaujímá samotný adolescent. Pátá kapitola nabízí výčet několika projektů, které se touto problematikou zabývají. Na rozhraní teoretické a empirické části, jsem popsala teoretický rámec výzkumu.

Praktická část byla realizována prostřednictvím rozhovorů se zástupci neziskové a státní sféry, zabývajících se problematikou následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Hlavním cílem výzkumu bylo porovnání užití metod sociální práce a forem podpory při plánování a realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Zaměřila jsem se především na odlišnosti v přístupech, formách podpory a užívání metod sociální práce ve státním a neziskovém sektoru.

TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Ústavní péče

Pojem rodina vyznačuje v tradičním pojetí skupinu lidí spojenou pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce). (Matoušek, 2008) Rodina je absolutním základem státu a má za úkol naplňovat řadu svých funkcí, jako například výkon práva, vzdělávání dětí a ekonomické zajišťování členů v průběhu celého života. (Matoušek, 2008)

1.2. Právní rámec problematiky

Dle platné legislativy v ČR (zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník) mají rodiče rodičovskou zodpovědnost. Jedná se o souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Dále při zastupování nezletilého dítěte nebo při správě jeho jmění. Rodiče jsou povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje.

Nevykonává-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou zodpovědnost omezí. Zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud její rodičovské zodpovědnosti zbaví. Ústavní výchova je institut platného práva České republiky obsažený v Občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který je schválen soudem. (Kopřivová, 2006)

1.3. Zařízení pro výkon ústavní výchovy.

Ústavní výchova je zakotvena v zákoně č. 109/2002. V zařízení pro výkon ústavní výchovy musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věku. Účelem zařízení je zajišťovat dítěti náhradní

výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Dalším účelem je poskytovat preventivně výchovnou péči, a tím předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte. Zařízení dále spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. (ČESKO)

1.3.1. Kojenecký ústav

Kojenecký ústav, nyní známý také pod názvem „Dětské centrum,“ je zařízení pro nejmenší děti (od narození, zpravidla do tří let věku dítěte), které nemají možnost vyrůstat v rodině. V České republice spadají pod ministerstvo zdravotnictví. Personál je tvořen zdravotními sestrami, které plní roli vychovatelek a vedoucím zařízení je lékař. Kojenecký ústav poskytuje dětem základní péči, zajišťuje jejich sociálně-právní situaci a případně zprostředkovává vhodný typ další výchovné péče. Některé formy náhradní rodinné péče ovšem vyžadují, aby soud dítě právně uvolnil. Děti vyrůstající v kojeneckém ústavu jsou ohroženy deprivací. (Matoušek, 2008)

Problematika kojeneckých ústavů je v České republice stále aktuální a nedořešené téma. Česká republika je poslední evropskou zemí, která povoluje výchovu dětí mladších tří let v ústavní péči. Vhodnou alternativou pro výchovu dětí do tří let je institut pěstounské péče na přechodnou dobu, který poskytuje dětem stabilní zázemí a kvalitní péči.

1.3.2. Diagnostický ústav

Do diagnostického ústavu jsou zařazené děti s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou. Umístění dítěte do diagnostického ústavu může být také na základně žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu. Během následujících dvou měsíců dochází ke komplexnímu vyšetření a má být navržena další vhodná péče, nejčastěji se jedná o dětský domov nebo výchovný ústav. Diagnostické a výchovné ústavy jsou děleny podle věku svěřenců. (Matoušek, 2008)

Jestliže jsou zařízení rozdělena podle věku dítěte, může být dítě umístěno nebo přemístěno do zařízení již v období 3 měsíců před dosažením příslušného věku. (ČESKO)

1.3.3. Dětský domov

Dětský domov je zařízením pro děti, které nemají možnost vyrůstat v rodině, a to proto, že rodinu nemají, nebo proto, že rodina není schopna či ochotna se o dítě starat. Dětské domovy

dělíme na internátní a rodinný typ. Internátní typ je založen na skupinách dětí stejného věku, kde se vychovatelé pravidelně střídají podle rozvržených směn. Rodinný typ napodobuje domov, prostřednictvím prostorově velkého bytu. Skupina dětí je menší a věkově nestejnorodá, o děti pečují stále stejní vychovatelé. U dětských domovů rodinného typu je psychická deprivace dětí menší. (Matoušek, 2008)

1.3.4. Dětský domov se školou

Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování. Dále má zajišťovat péči o děti s uloženou ochrannou výchovou a nezletilým matkám. Do dětského domova se školou mohou být umístovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud dítě nemůže po ukončení povinné školní docházky z důvodu závažné poruchy pokračovat ve studiu na střední škole mimo zařízení, nebo nemůže uzavřít pracovní právní vztah, je umístěno do výchovného ústavu. (ČESKO)

1.3.5. Výchovný ústav

Výchovný ústav pro děti a mládež je spojením dětského domova se základní školou a výchovného ústavu pro mládež. Výchovný ústav pro mládež má v péči mladé lidi od 15 do 18 let. V takovém ústavu může být zvláštní oddělení pro nezletilé matky s dětmi a také léčebné oddělení. V rámci dlouhodobé péče je obsažena také příprava na povolání. Tato příprava může probíhat formou kurzů, odborného učiliště nebo středního odborného učiliště. Personál je tvořen převážně vychovateli a učiteli. (Matoušek, 2008)

Výchovný ústav pro mládež by měl mladé lidi ovlivňovat tak, aby po absolvovaném pobytu klesla pravděpodobnost jejich kriminálního chování. (Matoušek, 1999)

1.4. Rizika ústavní výchovy

Dlouhodobý pobyt v institucionálním zařízení ústavní péče je výrazným zasažením psychických, fyzických a mravních aspektů integrity dítěte.

Jedno z nejzávažnějších rizik dlouhodobého pobytu v ústavu je tzv. *hospitalismus*. Jedná se o stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky doprovázený snižující se schopností adaptace na neústavní „civilní“ život. (Matoušek, 1999)

Děti, které vyrůstají v ústavní péči, se často potýkají s problémy ohledně finanční gramotnosti a neznalosti základních návyků, které jsou potřebné pro život mimo zařízení ústavní péče.

Děti a mladí lidé v ústavech jsou vyloučeni z běžných sociálních sítí. Mimo kontakty se spolužáky, a to jen v případě, že škola není součástí zařízení, se jejich společenské kontakty podřizují vnitřnímu řádu zařízení.

Pobyt v zařízení ústavní péče vyžaduje, aby se děti a mladí lidé přizpůsobili chodu a vnitřnímu řádu zařízení. Velice často tedy mají jen omezené možnosti při rozhodování o svých aktivitách. V důsledku toho ztrácejí schopnost naučit se plánovat a rozpoznávat důsledky chybných rozhodnutí.

Východiskem z této nepříznivé situace by mohlo být úplné prosazení rodinného typu v chodu všech zařízení ústavní péče. V tomto typu péče jsou děti blíže rodinnému životu, nejsou tak markantně prostorově vyčleněné a snižuje se i riziko sociální segregace.

2. Adolescence

Adolescence je velice krušným a bouřlivým obdobím každého jedince. Jedná se o fázi dospívání, kdy se člověk začíná osamostatňovat. Hodnoty a priority v životě člověka se začínají proměňovat. Velkou roli v období adolescence hraje vrstevnická skupina. Mladí lidé se stávají zodpovědnějšími a spolehlivějšími. V tomto období názory jedince získávají nový rozměr. Na druhou stranu je to obvykle období zdání nepochopení, zklamání, uvědomění si reálného světa, hádek a častých výkyvů nálad.

Období adolescence je náročnou životní zkouškou, která výrazně formuje budoucí dospělý život. Hlavní pomocnou silou pro mladé lidi v období dospívání jsou vzory, které znázorňují představu o dospělém životě. V tradičních rodinách jsou pro mladé lidi takovými vzory rodiče, sourozenci a ostatní starší členové rodiny. Pro mladé lidi, kteří dospívají v ústavní péči, je hledání vzorů a celkový proces dospívání diametrálně odlišný a mnohem náročnější.

2.1.Charakteristika období adolescence

Pojem adolescence vychází z latinského slovesa *adolescere*, které můžeme přeložit jako dorůstat, dospívat, mohutnět. Tento termín byl poprvé v souvislosti s dospíváním použit v 15. století. Označení adolescenti se v českém jazyce volně zaměňuje s označením dospívající či dorost a rovněž s širším označením mládež.

Adolescence, také označována jako období pozdního dětství se objevuje mezi dvanáctým až třináctým rokem života jedince a trvá zhruba do devatenácti let. Období adolescence začíná nástupem puberty, jejíž nástup signalizují specifické tělesné změny, které spouští zvýšená produkce pohlavních hormonů. Kromě prudkých a nápadných fyzických změn pokračuje také emoční, kognitivní a sociální vývoj. (Thorová, 2015)

Období adolescence je užitečné dále rozdělovat a rozlišovat v jeho rámci ve třech fázích. Časná adolescence je vymezena zhruba mezi jedenácti až třinácti lety, střední adolescence od čtrnácti do šestnácti let života jedince, a nakonec pozdní adolescence, která se vymezuje od sedmnáctého roku dále. Každá z těchto etap má své charakteristiky, které vyznačují, jak markantní změny se v průběhu tohoto období odehrávají. (MACEK, 1999)

Období adolescence se během 20. století v západních společnostech prodloužilo. Především díky stoupající intelektuální náročnosti vzdělávacích programů a vzrůstající délce přípravy mladých lidí na povolání. Toto dlouhé období se vyznačuje jako období sociálního moratoria, ve kterém společnost nevyžaduje účast dospívajícího na trhu práce ani jiné druhy

odpovědnosti. Úroveň sociální kontroly nad mládeží je tedy velice nízká. Důsledkem toho část mladých lidí ze vzdělávací dráhy odpadá a stává se z ní riziková mládež, která má vysoké riziko sociálního selhání. (Matoušek, 2008)

2.2. Vývojové změny

2.2.1. Pubertální změny

Primární změny, které uvádí dítě do adolescence, se týkají především změn hormonálních. Vedle vývoje primárních a sekundárních pohlavních znaků je pro pubertu charakteristický zrychlený růst. U chlapců má přírůstek na váze a výšce lineární trend, dívky ve střední a pozdní adolescenci v těchto ukazatelích zpomalují. (MACEK, 1999)

2.2.2 Kognitivní změny

V období adolescence se zvyšuje schopnost uvažovat o aktuálních možnostech, variantách řešení jednotlivých problémů a také vědomí kompetence a efektivnosti při řešení problémů. Nový význam získává i vlastní vztah k minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Během období adolescence také dochází k přibývání uvědomění si různých rizik a zvažování důsledků. Adolescenti si uvědomují význam jejich prožitků, vztahů a zkušeností, s tím také souvisí potřeba být oceňovaný, efektivní a stabilní ve vztahovém rámci. (MACEK, 1999)

Primárním vývojovým úkolem adolescence je vytvoření identity, která umožní odpoutání od rodičů a získání autonomie. Adolescent dělá první velká rozhodnutí, jako je volba přípravy k vykonávání určité profese. Mladí lidé se snaží o dosažení nezávislosti, velice často se dostávají do střetu s rodiči, což vede k častějším konfliktům a k porušování stanovených pravidel. (Thorová, 2015)

2.2.3. Emoční změny

Psychika adolescentů je mnohem zranitelnější a náchylnější k psychopatologii, především v důsledku intenzivních emocí a pomaleji se rozvíjející regulační dovednosti. Adolescenti tak mají největší předpoklady, že se zapojí do rizikových akcí, které mohou mít negativní následky pro jejich další život. Do rizikového chování řadíme například nechráněný sex, kriminalita nebo experimentování s návykovými látkami.

Během adolescence se zvyšuje výskyt psychiatrických onemocnění, například poruchy příjmu potravy, afektivní poruchy, schizofrenie nebo zneužívání látek. Častěji se vyskytují také panické poruchy a vyšší míra úzkosti. (Thorová, 2015)

2.3. Rizika dospívání v ústavní péči

Prostředí ústavní péče je diametrálně odlišné od rodinného prostředí. Jedná se o specifický sociální prostor, který ovlivňuje vývoj dětí. Mezi hlavní rizika patří zpomalení fyzického růstu – především výšky. Kognitivní vývoj je také ovlivněn, může dojít k narušení fyzického vývoje mozku, vývoje řeči, snížení IQ. Mezi časté problémy patří hyperaktivita a nepozornost.

Během dospívání se také začínají objevovat problémy s navázáním partnerských vztahů a udržení dalších sociálních kontaktů. Problémy v partnerských vztazích jsou umocněny častější nepřítomností mužského modelu a s tím spojeným nedostatkem vzorů mužského a ženského chování. Následky této skutečnosti můžeme vidět například ve větší ochotě podvolit se tlaku vrstevníků, užívání drog nebo rizikovém sexuálním chování. (MACEK, 1999)

Mladí lidé, vyrůstající v ústavní péči, často tvoří určitou uzavřenou sociální skupinu, která nemá možnost k vytvoření záchytných a podpůrných sociálních sítí. Z tohoto důvodu mají mladí dospělí po odchodu z ústavní péče častější problémy s nezaměstnaností, v sociálním začleňování nebo problémy se sociální komunikací, především na institucionální úrovni. (Chakrabarti M., 1999)

Psychická deprivace je důsledkem negativního ovlivňování psychického vývoje, kdy dochází k nedostatečnému uspokojování psychických potřeb. Dospívající mají problém s navázáním a vytvořením stabilní citové vazby. Toto riziko vychází ze skutečnosti, že se u dětí v ústavní péči střídá mnoho pečujících osob. Vzhledem k menšímu prostoru pro vlastní iniciativu, mladí dospělí častěji přejímají pasivní modely jednání. (Matějček, 2007)

U adolescentů v ústavní péči se také vyskytuje vyšší míra rizikového a sociálně patologického chování, častější je i výskyt emocionálních poruch a poruch chování. Burčíková, Kutálková, Hůle, & kol., (2008) uvádějí, že riziko prostituce je mnohem výraznější u dívek, které dospívají v ústavní péči.

2.3.1. Zahraniční výzkumy o rizikovém chování adolescentů v ústavní péči

Dospívání mladých lidí v ústavní péči a problémy s tím spojené, je častým objektem zkoumání nejen v České Republice, ale i v zahraničí. První výzkum uvádím především z důvodu, že pokrývá velkou část oblastí rizikového chování dětí a mladých dospělých, kteří vyrůstají v dětském domově. Zaujala mne komplexnost výzkumu a také výsledky, které vyjadřují rizika chování adolescentů v jednotlivých oblastech. Ve Velké Británii, provedl v roce 2001 A. Bundle výzkum, zaměřený na sledování adolescentů a možné projevy rizikového chování. Jako výzkumný vzorek si vybral 36 adolescentů, 19 chlapců a 17 dívek. Výsledky jeho zkoumání zařadil do různých oblastí projevů rizikového chování adolescentů. (Bundle, 2001)

S užíváním nelegálních návykových látek mělo zkušenost 16 adolescentů, z toho 47% dívek. Mezi další oblast rizikového chování A. Bunde zařadil rizikové sexuální chování, které potvrdilo 20 adolescentů. Nejvíce znepokujícím výsledkem se obejvil v oblasti emočních poruch, které byly přítomny ve 100 % případů. (Bundle, 2001)

Opoždění vývoje dětí, vyrůstajících v ústavní péči, je prokázaným nežádoucím jevem. Především v raném dětství dochází k výraznému opoždění v tělesném vývoji, intelektovému opoždění, závažnému opoždění vývoj řeči a také k závažnému opoždění v sociálním chování. Výzkum zabývající se opožděním vývoje dítěte byl uskutečněn v rámci systému ústavní péče na Maltě .M. Byron, Y.M. Byron a Spencer (2002) zjistili, že 20,07 % dětí vykazuje problémy s chováním a u 23,3 % bylo možné sledovat opoždění vývoje.

Mezi časté důsledky ústavní péče patří také psychiatrické poruchy, do kterých můžeme zařadit například poruchy emocí, poruchy chování, úzkostné poruchy nebo závislosti. (PhDr. Ptáček Radek, a další, 2014)

Dalším příkladem, který si dovolím uvést, je ústavní péče v Izraeli, kde chlapci vykazovali vyšší úroveň agresivního chování, dívky častěji trpěly úzkostmi. Psychosociální problémy byly přímo úměrné k úrovni kvality kontaktů s rodiči. (Shalhevet, 2008)

3. Systém služeb následné podpory o mladé dospělé opouštějící DD v právní úpravě

Jeden z hlavních problémů právních úprav pro péči o mladistvé je věková hranice. Efektivnímu systému péče o mladistvé brání především skutečnost, že věková hranice 18 let se stává pomyslným mezníkem a zároveň bariérou ve fungování plynulého systému následné péče o mladistvé. Mladí lidé potřebují podporu a pomoc i po dosažení zletilosti, především proto, že vstupují do samostatného dospělého života a hledají způsob, jak v něm obstát.

3.1. Sociálně – právní ochrana dětí – právní úprava následné péče

Zákon o sociálně – právní ochraně dětí je jedním ze základních pilířů upravující ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte. Působnost tohoto zákona se ovšem vztahuje pouze na osoby mladší 18 let. Novela zákona o sociálně – právní ochraně dětí z roku 2012 částečně mění radikální usazení hranice věku 18 let. (ČESKO)

Sociální kuratela pro děti a mládež v případě dětí vyžadující zvýšenou pozornost, zajišťuje návaznou péči dětem i po dosažení zletilosti, zejména dojde-li k prodloužení ústavní nebo ochranné výchovy, při zajištění návazné péče je kurátor pro děti a mládež povinen spolupracovat zejména s obcemi v samostatné i přenesené působnosti, s krajskou pobočkou Úřadu práce, s poskytovateli sociálních služeb a zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy. (ČESKO)

Ústřední orgán státní správy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí je Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), v manuálu implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany uvádí, že orgán sociálně-právní ochrany se intenzivně věnuje oblasti přípravy na samostatný život u dětí starších 16 let, které se nacházejí v ústavní výchově, v náhradní rodinné péči nebo v péči kurátorů (MPSV, 2014)

Mezi hlavní cíle tohoto kritéria patří:

- zajištění včasné přípravy na život dítěte po dosažení zletilosti
- dětem vyrůstajícím ve složitých podmínkách zpřístupnit základní informace a dovednosti, jak začít samostatně žít po dosažení zletilosti

Manuál implementace upřesňuje témata přípravy mladistvých v těchto oblastech:

- volba povolání – jaké povolání by v budoucnu dítě chtělo vykonávat, zda je to reálné, co je potřeba učinit
- další profesionální vzdělávání – jakou školu může dítě dále studovat
- zaměstnání – způsob ucházení se o volné pracovní místo, jak se píše životopis, motivační dopis, jaké jsou druhy pracovních smluv, odměna
- a mnoho dalších.

U dětí vyrůstající v ústavní výchově, je nutné přistupovat k přípravě na samostatný život systematicky a pojmut je jako součást sociální práce s dítětem. Dle manuálu implementace by měl zaměstnanec orgánu sociálně – právní ochrany průběžně mapovat a monitorovat průběh přípravy dítěte, které vyrůstá v ústavní výchově. Pokud se příprava nedaří zajišťovat zaměstnanci zařízení pro výkon ústavní výchovy apod., může tuto pozici zastoupit samotný koordinátor případu, který ale musí udržovat intenzivní kontakt s dítětem. (MPSV, 2014)

3.2. Školská legislativa – právní úprava následné péče

Školská legislativa je dalším významným prvkem v právní úpravě následné péče. V České republice je ústavní výchova nejčastěji vykonávána ve školských zařízeních, jimiž jsou dětské domovy, dětské domovy se školou, diagnostické a výchovné ústavy. V občanském zákoníku je zmíněno, že ústavní péče může být soudem z důležitých důvodů prodloužena až o jeden rok po dosažení zletilosti.

Ústavní péče ovšem nemusí nutně skončit bezprostředně po dovršení osmnáctého, nebo devatenáctého roku adolescenta. Zákon č. 109/2002 Sb. ve svém znění zmiňuje, že Zařízení může na základě žádosti poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let. Poskytnutí této služby, známé také jako „dobrovolné pobyty“, se uzavírá písemná smlouva, která může být uzavřena nejpozději do 1 roku od ukončení ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.

Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, může soud pro mládež uložit mladistvému ochrannou výchovu. Ochranná výchova trvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého mladistvého, pokud to ale vyžaduje zájem mladistvého, může

soud prodloužit ochrannou výchovu do dovršení devatenáctého roku mladistvého. (ČESKO)

Jednotlivá pobytová zařízení pro dospívající děti, by se měla podílet na pomoci a podpoře dětí, při vstupu do dospělého života. Ředitel zařízení je povinen informovat v zájmu zaručení návaznosti péče příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení, a to nejméně 6 měsíců před propuštěním dítěte. Ředitel je dále povinen umožnit dítěti, které má být propuštěno ze zařízení z důvodu zletilosti, jednání se sociálním kurátorem. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních uvádí, že dítěti, jemuž byl ukončen pobyt v zařízení z důvodů uvedených v § 24 odst. 5 písm. b) a c), se podle jeho skutečné potřeby v době propouštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek. Dále se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce, a dále je dítěti i po opuštění zařízení poskytována poradenská pomoc při řešení tíživých životních situací.

Kromě výše zmíněných institucí pro výkon ústavní péče, může adolescentům poskytnout své služby také středisko, které nabízí pomoc zletilým osobám do ukončení přípravy na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let. Takovým klientům se poskytuje stravování a ubytování. Tato služba je nabízena za úplatu, na základě smlouvy mezi střediskem a zletilým klientem.

Dalším významným dokumentem, který je nutné zmínit, je Metodický pokyn, kterým se stanoví standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči. Jednotlivé standardy definují a nastavují úroveň kvality péče o děti v zařízení. (Myšková, a další, 2018) Přípravě na samostatný život se věnuje především kritérium č.2. „Průběh péče a návazné služby“.

Dle tohoto standardu má zařízení zpracované postupy ukončování péče a přípravy na samostatný život. Dítě je na odchod ze zařízení/ ukončení programu připravováno. Zařízení má vyhodnotit potřeby dítěte na samostatný život. Následně nastaví postupy k podpoře úspěšného přechodu do samostatného života. Dítě je vzděláváno a provázeno zejména v oblastech: zaměstnávání, vzdělávání, správa financí a finanční podpory, ubytování, péče o zdraví, udržení sociálních kontaktů a vytváření nové sítě podpory a poradenství.

Adolescent obdrží od zařízení seznam kontaktních míst a osob, na které se může v případě potřeby obrátit. Standard č.2 zmiňuje, že pro odcházející dítě ze zařízení se připraví rozloučení a poskytuje se mu podpora. Zařízení uplatní následnou podporu a poradenství pro adolescenta, který opustí péči. Mezi hlavní kritéria patří respekt k individuálním potřebám

adolescenta a zachování a udržení vztahu, které si mladý dospělý v zařízení vytvořil. Se všemi výše uvedenými možnostmi by měl být adolescent před odchodem včas a srozumitelně seznámen. (Myšková, a další, 2018)

3.3. Hmotná podpora adolescenta po odchodu z ústavní péče z důvodu zletilosti

Dle nařízení vlády č. 460/ 2013 Sb., je hodnota věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti, jemuž byl ukončen pobyt v zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, maximálně 25 000 Kč. Tato pomoc je poskytována jednorázově. Rozhodnutí, zda adolescent dostane finanční příspěvek, nebo praktický balíček, je v kompetenci ústavního zařízení.

Adolescenti se i přes poskytnutí věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku mohou ocitnout v hmotné nouzi. Dostanou se do situace, kdy nemohou v daném čase úspěšně řešit svoji situaci a jsou ohroženy sociálním vyloučením. Hlavním důvodem ohrožení je neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků. Zákon č. 111/ 2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi stanoví, že může být adolescentům poskytnuta jednorázová dávka mimořádné okamžité potřeby, až do 1 000 Kč.

Součet dávek poskytnutých podle tohoto ustanovení nesmí v rámci jednoho kalendářního roku překročit čtyřnásobek životního minima jednotlivce. (ČESKO)

3.4. Sociální práce s mladými dospělými podle sociální legislativy

Jedním z největších problémů u cílové skupiny mladých lidí, opouštějící ústavní péči po dosažení zletilosti je nepochybnost mezi systémem sociálně – právní ochrany dětí a sociální prací s dospělými osobami, chybějící služby pro cílovou skupinu a neexistence sociálního bydlení. (MPSV, 2020)

Nepochybnost mezi jednotlivými systémy má podobný dopad na život adolescentů po odchodu z ústavní péče, jako povinnosti pomoci zakotvená v legislativě. Kromě finanční výpomoci jsou povinnosti celé řady subjektů často definovány nepřesně a nejasně. Podle zákona o sociálních službách obecní úřad obce s rozšířenou působností koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství. Dále spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, Mediační a probační službou České republiky a

Vězeňskou službou České republiky. Mezi další subjekty řadíme tady správní úřady a územní samosprávné celky.

Jak již bylo zmíněno, právní úprava negarantuje kontinuitu sociální práce v dospělosti. Jedinou výjimkou je činnost kurátora pro děti a mládež. Ta bude trvat tak dlouho, dokud na jeho činnosti nenaváže systém sociální práce s dospělými.

Zákon č. 108/ 2006 Sb., o sociálních službách upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb. Sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a také služby sociální prevence. Mezi služby sociální prevence patří Domy na půl cesty.

Domy na půl cesty poskytují pobytové služby pro mladistvé do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Služba obsahuje především 4 základní činnosti: poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

Další důležitou službou sociální prevence je Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které poskytuje ambulantní, případně terénní služby dětem a dospívajícím do 26 let, ohroženými společensky nežádoucími jevy. Hlavní náplní služby je provoz výchovných, aktivizačních a vzdělávacích činností, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při uplatňování práv, a sociálně terapeutické činnosti. Cílem služby je zlepšení kvality života mladých lidí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace.

Mezi další služby, které mimo jiné také pracují s mladými lidmi v nepříznivé sociální situaci patří terénní programy, terapeutické komunity a sociální rehabilitace. Hlavní náplní sociální rehabilitace je především nácvik dovedností pro zvládnutí péče o vlastní osobu, soběstačnosti.

Právní úprava v České republice zakotvuje prostřednictvím zákona o sociálních službách určitou formu pomoci, konkrétně sociální služby a poradenství, dále existují organizace, které se zabývají pomocí mladým lidem při odchodu z ústavní péče. Nejedná se ovšem o ucelený systém nebo síť služeb.

Neexistence zákona o sociálním bydlení je další významný problém právní legislativy v našem státě. Mezi alarmující faktory, které usvědčují potřebu zákona o sociálním bydlení, můžeme zařadit to, že v nejistém a nevyhovujícím bydlení se nachází zhruba 83 000 lidí, kterým hrozí ztráta střechy nad hlavou. Nájemné v České republice se zvyšuje dvakrát rychleji, než rostou mzdy. Téměř jeden milion lidí v České republice žije pod hranicí příjmové chudoby a podobné množství lidí je zatíženo exekucemi. Je důležité zdůraznit, že většina mladých

dospělých, kteří opouštějí ústavní péči, nemají dostatečné finanční prostředky k tomu, aby si mohli dovolit samostatné a plnohodnotné bydlení a stávají se tak skupinou ohroženou sociálním vyloučením v oblasti bydlení. (Platforma sociálního bydlení, (2018))

Podle koncepce sociálního bydlení 2015–2025 je hlavním cílem zákonné ukotvení sociálního bydlení. Hlavní roli v systému budou hrát obce, které zajistí bydlení lidem v bytové nouzi. Na sociální bydlení budou mít nárok lidé v bytové nouzi a kvalita poskytovaných bytů bude pod veřejnou kontrolou. (Platforma sociálního bydlení, (2018))

Zákon o sociálním bydlení je aktuálně stále v procesu. Ministerstvo pro místní rozvoj odkládá předložení zákona o dostupném bydlení. (Platforma sociálního bydlení, (2018))

4. Možnosti následné péče o mladé dospělé v ČR

Cílem následné péče je udržení a podpoření žádoucích změn, k nimž došlo během intenzivní péče. Mladým dospělým se přitom ponechává maximální odpovědnost za vlastní život. Pomoc se jim poskytuje pouze po omezenou dobu, a hlavně například v existenčním zázemí. V ostatních případech mohou požádat o pomoc v tom, co vlastními činnostmi nezvládají. Další součástí následné péče mohou být například krátké opakovací terapie, docházka do profesionálně řízené nebo svépomocné skupiny, individuální poradenství nebo přímá pomoc poskytovaná zacvičeným dobrovolníkem atd. (Matoušek, 2008)

4.1. Typy služeb následné podpory a péče

Služby následné podpory a péče vychází ze zákonů MŠMT a MPSV. Velice často se jedná ale pouze o vágní formulace. Zákon č. 109/2002 Sb. ukládá pracovníkům zařízení institucionální výchovy poskytovat poradenství mladým dospělým osobám po opuštění zařízení institucionální výchovy. Není však stanovena forma, obsah ani rozsah této služby. Nekomplexnost a nekonkrétnost dané legislativy vede k tomu, že děti získávají při odchodu pouze pasivně vymezenou nabídku pomoci. Zákon č. 108/ 2006 Sb. uvádí většinu v praxi existujících typů služeb následné podpory a péče pro mladé dospělé opouštějící institucionální výchovu. Výsledkem nekonceptního řešení následné podpory o mladé dospělé po odchodu z ústavní výchovy je různorodé regionální zastoupení poskytovatelů následné podpory, různorodá kvalita poskytovaných služeb a absence provázanosti jednotlivých služeb. Negativním důsledkem nesystémového ukotvení následné podpory je statisticky vysoký počet mladých dospělých vracejících se po ukončení nařízené ústavní výchovy do nesanovaných rodin a jejich selhávání v sociální integraci.

4.1.1. Odborné poradenství

V rámci odborného poradenství jsou mladým dospělým poskytovány veškeré potřebné informace k tomu, aby adolescenti zvládli úspěšný přechod do dospělého a samostatného života. Mladým dospělým jsou poskytovány rady ohledně rodinných a mezilidských vztahů, dále přiblížení majetkově – právní problematiky, právní ochrany, sociálního zabezpečení,

bydlení. V neposlední řadě se jedná o pomoc v pracovněprávní problematice. (Běhounková, 2012)

4.1.2. Doprovázení

Při řešení praktických situací vyplývajících ze samostatného života je možné zvolit formu podpory: doprovázení. Získávají pomoc při uplatňování oprávněných nároků, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Dále doprovázení na úřadech nebo podpora při řešení životních situacích, které se zahájením samostatného života automaticky přicházejí. Jedná se například o pomoc při hledání zaměstnání, ubytování anebo zprostředkování psychoterapeutické péče.

4.1.3. Ubytování

Jednou ze služeb sociální prevence je ubytování, které má zabránit sociálnímu vyloučení mladých dospělých opouštějících ústavní zařízení. Hlavním cílem je pomoci překonat nepříznivou sociální situaci. Ubytování je možné poskytnout podle konkrétní potřeby

4.2. Aktéři systému následné péče

Hlavní aktéři systému následné péče můžeme vyhledávat na mnoha místech, které jsou rozdělené do dvou oblastí. Orgány veřejné správy tvoří první z těchto oblastí. Jak bylo výše uvedeno, jedná se především o orgány sociálně – právní ochrany dětí. Druhou skupinou jsou organizace zřizované státem nebo územními samosprávnými celky a nestátní organizace. Péče nestátních neziskových a charitativních organizací není systematicky rozložena po celém území České republiky. (MV, 2007)

Výsledkem nekonceptního řešení následné podpory o mladé dospělé po odchodu z ústavní výchovy je různorodé regionální zastoupení poskytovatelů následné podpory, různorodá kvalita poskytovaných služeb a absence provázanosti jednotlivých služeb. Negativním důsledkem nesystémového ukotvení následné podpory je statisticky vysoký počet mladých dospělých vracejících se po ukončení nařízené ústavní výchovy do nesanovaných rodin a jejich selhávání v sociální integraci. (Gjuričová, 2007)

Orgán sociálně – právní ochrany pověřuje k činnosti plánování a zajišťování následné péče o mladé dospělé kurátora pro děti a mládež. Dalším důležitým aktérem je sociální kurátor.

Sociální kurátor je odborný pracovník státní sociální pomoci v ČR, který poskytuje kontinuální poradenskou a socioterapeutickou službu a pomoc při překonávání životních obtížných situací občanům propuštěným ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti. (Matoušek, 2008)

4.3. Nástroje následné péče v oblasti sociálně- právní ochrany

Následná péče o mladé dospělé po opuštění ústavní výchovy vyžaduje specifické metody práce a nástroje, které umožní a podpoří rozvoj a situaci mladých dospělých v samostatném životě.

Základní nástroje vychází z nástrojů sociální práce, které se vyskytují především v oblasti péče o ohrožené děti a rodiny. Tyto nástroje ovšem nebyly dlouhou dobu nijak specifikovány a dále rozvíjeny.

Mezi základní metody řadíme individuální plánování při řešení případu, vyhodnocování situace ohroženého dítěte a mladistvého a spolupráci v rámci multidisciplinárního týmu pro řešení obtížné životní situace adolescenta. (Institut projektového řízení, 2015)

4.3.1. Vyhodnocení situace mladistvého

Hodnocení případu je formální procedura hodnotící klientovu situaci a problémy před započatím intervence nebo periodicky, resp. Účelově hodnotící dosavadní průběh intervence. (Matoušek, 2008)

Vyhodnocení situace mladistvého je jednou ze základních částí celého procesu usnadnění adolescentovi přechod do samostatného života. Mladý člověk během svého pobytu v ústavním zařízení potkává sociální pracovníky, kteří by ho měli doprovázet. Toto doprovázení by mělo probíhat jak při umístění, průběhu péče, tak i při odchodu.

Zákon o sociálně – právní ochraně dětí ukládá povinnost pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v §6. Při vyhodnocování situace mladistvého je užitečné využít soubor vyhodnocovacích otázek: (Matoušek, a další, 2008)

- 1) Co je problém?
- 2) Jak problém vidí klient?
- 3) Které osoby zahrnuje problémový systém?

- 4) Jaké má problém příčiny?
- 5) V jakém prostředí a jak často se problémové chování objevuje?
- 6) Jaký vývoj má problémové chování?
- 7) Jaké jsou hlavní klientovy potřeby?
- 8) Pokouší se klient problém nějak řešit?
- 9) Jaké vnější zdroje jsou nutné k tomu, aby problém byl vyřešen?
- 10) Jaké dovednosti klient potřebuje k tomu, aby mohl problém zvládnout?
- 11) Jaké zdroje má pro řešení klient sám?
- 12) Jaký postup se při řešení problému jeví pracovníkovi nejefektivnější?

4.3.2. Individuální plánování při řešení případu

Zákon č. 109/ 2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy dětí ukládá dětským domovům povinnost zpracovávat pro každé dítě roční plán výchovně vzdělávací činnosti a týdenní program výchovně vzdělávací činnosti. Dále ovšem tato povinnost není nijak specifikovaná.

Individuální plán dítěte je dokument, který vzniká v součinnosti mnoha aktérů a poskytuje přehled aktuálních problémů a dohodnutých způsobů, jak na ně reagovat. Plán definuje úlohy jednotlivých zainteresovaných subjektů a časový horizont, kdy bude zhodnoceno, jak se daří dosáhnouti stanovených cílů, a kdy bude případně plán změněn. Individuální plánování by mělo být přehledem životních oblastí dítěte, které je nutné zvažovat při komplexním plánování:

- **Rodinné vztahy** – tvorba genogramu, kvalita vztahu se sourozenci, rodiči, členy širší rodiny, ekonomická situace rodiny, zaměstnání dospělých členů rodiny
- **Osobnost klienta** – přehled potřeb dítěte, emocionalita, sociální dovednosti, reakce na deprivaci, úroveň rozumových schopností
- **Mimorodinné vztahy klienta** – k vychovatelům, vrstevníkům, partnerské vztahy
- **Vzdělávací dráha** – průběh vzdělávání, prospěch, chování ve škole, plány v profesní budoucnosti
- **Zdraví a péče o sebe** – zdravotní stav, schopnost pečovat o zevnějšek, stav výživy, schopnost péče o vlastní tělesnou kondici, riziko spojené s návykovými látkami
- **Zájmy** – zhodnocení vývoje zájmu, současné zájmy spojené s případnou budoucí profesí

Mezi hlavní podmínky úspěchu plánování patří možnost klienta vyjádřit se ke svým potřebám, vizím v blízké budoucnosti. Klient by měl mít osobu, kterou respektuje a ta by měla mít při plánování i při působení na klienta prominentní úlohu. Tento pracovník je obvykle nazýván klíčovým pracovníkem. Plánování by měla iniciovat organizace, která má v době plánování klienta v nejintenzivnější péči. Všechny zainteresované osoby musí mít k sobě dobrý přístup a podle potřeby společně komunikovat. (Matoušek, a další, 2008)

4.3.3. Případová práce

Další z procesů a metod sociální práce, který je hojně užíván v oblasti ohrožených dětí a mladých dospělých je případová práce. Tento proces zahrnuje čtyři základní fáze (Matoušek, a další, 2008):

1) Sociální studie

V této fázi přichází klient s určitým problémem a velice často očekává jeho vyřešení. Klíčovou vlastností je motivace klienta ke změně. Během této fáze je třeba zaznamenat anamnézu, ve které se vytyčí důležité body. Nejedná se o kompletní sběr dat. Počáteční fáze je velice křehký začátek navázání vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem.

2) Vyšetření

Druhá fáze je dynamická a často prostupuje celým trváním případové práce. V této fázi dochází k přesnému vymezení problému a stanovení pracovní hypotézy. Pracovní hypotéza se proměňuje stejně jako životní situace klienta.

3) Intervence

Intervence začíná již při prvním kontaktu. Její základ najdeme v rozhovorech, ve vztahu a uklidňování hladiny emocí. Cíle intervence určuje klient společně s případovým pracovníkem.

4) Ukončení

Poslední a závěrečnou fází případové práce je ukončení. Tato fáze by měla být od počátku jasně stanovena a měly by být určeny okolnosti, kdy k ukončení dojde. Ukončení by mělo nastat, když se klient může ohlédnout s uspokojením na to, co bylo uděláno, a když pracovník vidí jeho schopnost poradit si v různých situacích.

4.3.4. Případové konference

Dalším z nástrojů, ve kterém dochází k využití multidisciplinárního týmu jsou případové konference. Dochází k poradě o jednom klientovi, jíž se účastní profesionálové různých specializací pracující v jedné instituci. Cílem případové konference je výměna informací a společné plánování postupu. (Matoušek, 2008) Jedná se o vhodný nástroj, který může doprovázet adolescenta při odchodu z ústavní péče a zahájení následné péče.

Využití případové konference vede v řadě případů k:

- efektivnějšímu plánování péče;
- lepšímu využívání dostupných zdrojů;
- zlepšení komunikace mezi účastníky;
- aktivizaci klienta;
- zapojení rodiny klienta;
- setrvání klienta v jeho přirozeném prostředí;
- zachování nebo zlepšení kvality života.

Obecně lze doporučit svolání případové konference v situacích, kdy se plánuje závažná změna v životě klienta, nebo předchozí intervence nejsou úspěšné a svolání případové konference může přinést nová řešení. (Matoušek, a další, 2013)

4.4. Metody následné péče v oblasti sociálních služeb

Mezi časté metody následné péče pro adolescenty patří motivační a podpůrné aktivity pro mládež. Skupinová aktivita vede klienty ke zdokonalování kompetencí, seberozvoji a seberealizaci. Jednou ze základních vlastností každé sociální služby je určení hranic. Potřeba hranic je velice důležitá hlavně u mladých lidí, jejichž osobnost a charakter se teprve utváří.

Pracovník, který se pohybuje v sociálních službách pro mladistvé vystupuje v mnoha rolích. Jednou z rolí je například aktivizátor- snaží se mladého dospělého aktivizovat k akci, podporuje ho konkrétními malými akcemi a povzbuzuje ho při jejich realizaci. Další zajímavou rolí, kterou může pracovník zastupovat je tzv. „peer“, neboli „profesionální kamarád“. Naplnění této role může být poněkud náročné. Pracovník musí roli dobře uchopit, aby se nestal ohrožením pro klienta. Nezbytnou podmínkou pro plnění této role je pravidelná supervize.

Mezi hlavní cíle motivačních a podpůrných aktivit pro mládež a adolescenty opouštějící ústavní výchovu patří:

- umožnění mladým lidem v nepříznivé sociální situaci využívat místní instituce, které poskytují služby veřejnosti, i přirozené vztahové sítě
- spolupráce s dalšími subjekty působícími v lokalitě a tím podpořit sociální začleňování uživatelů do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do místní komunity,
- poskytnutí nezbytné psychické, fyzické, právní a sociální ochrany mládeže, během jejich pobytu v zařízení.

Motivační a podpůrné aktivity pro mládež poskytují širokou paletu možností a nabídek, jakým způsobem těchto služeb využít. Komplexní nabídka motivační a podpůrných aktivit pro mládež zahrnuje například:

- osobní konzultace a poradenství, zaměřené na oblast předprofesní přípravy, mezilidských vztahů
- individuální doučování, či doprovázení při zařizování záležitostí ohledně střední školy
- realizace Otevřeného klubu, podpůrné skupiny, pravidelných zájmových činností "
- motivační streetwork – kontaktování adolescentů v jejich přirozeném prostředí
- zprostředkování služby návazné péče

4.5. Adolescent při plánování průběhu služby

Mladistvý, který se rozhodne pro využití určité sociální služby v jeho prospěch, se musí dobrovolně podílet na pomoci a zlepšení své situace. Významnou spoluúčastí na službě je možnost vedení a organizování aktivit pro ostatní uživatele klubu a aktivní účast na aktivitách. Adolescent společně s koordinátorem spolupracuje na tvorbě individuálního plánu. Individuální plánování se odvíjí od požadavků, přání a osobních cílů adolescenta, vzhledem k jeho schopnostem, možnostem. Spolupráce vyžaduje kontinuální a dlouhodobou práci.

Při tvorbě individuálního plánu se koordinátor drží určitých kroků. V první řadě se jedná o zmapování aktuální situace mladistvého, poté dochází k definování problému, se kterým adolescent potřebuje pomoci. Dalším krokem je stanovení specifického, měřitelného, atraktivního, reálného a termínovaného cíle, ke kterému by mělo poskytnutí služby klienta směřovat. Dalším důležitým prvkem je stanovení kritéria hodnocení dosažených cílů a stanovení předběžného harmonogramu osobních schůzek. Neméně důležitou roli má průběžné

hodnocení a závěrečné vyhodnocení. Důležité je také celkové zhodnocení plánu, a poznatků, co se dá do budoucna zlepšit. (Šuláková, 2013)

5. Projekty zaměřené na následnou péči

5.1. Projekt „Začni správně“

Tento projekt je členem Federace dětských domovů. Pomáhá mladým lidem z dětského domova nebo pěstounské péče, aby se po odchodu postavili na vlastní nohy a byli schopni žít plnohodnotný a samostatný život. Jednou z činností je udělení každoročního ocenění BÍLÁ VRÁNA, které je určeno těm, kteří prošli v průběhu svého života ústavní výchovou nebo náhradní rodinnou péčí a následně ve svém životě uspěli. Hlavním cílem je vytvoření funkčního systému integrace mladých dospělých, kteří opouštějí dětské domovy a pěstounskou péči.

Činnost spočívá v poskytování individuální pomoci při hledání práce, bydlení, řešení finanční situace v oblasti osobního rozvoje. Vytvoření komunity mladých lidí z dětských domovů a pěstounské péče. Další činností je poskytnutí e-learningové materiály, realizování mentoringových programů, inspirování k zodpovědnosti a proaktivitě. (Projekt „Začni správně“, 2021)

5.2. Dejme dětem šanci o.p.s.

Obecně prospěšná společnost pomáhá mladým lidem z dětského domova na cestě k samostatnosti. Hlavním cílem společnosti je úspěšné začlenění dětí do společnosti po opuštění institucionální výchovy. Dejme dětem šanci o.p.s. vyhledává podporovatele, zaměstnavatele a dárcy. Dále ve spolupráci s vedením dětských domovů zařazují do svých projektů děti, pro které je podpora potřebná.

Projekt „Pomoz mi do života...“ je zaměřený na následnou péči. Je určen zejména pro mladé lidi, kteří opouštějí dětské domovy po dosažení plnoletosti nebo po dokončení studia. Projekt dále nabízí podporu při studiu a přípravě na budoucí povolání. Skládá se ze tří samostatných částí. V rámci stipendijního programu dochází k úhradě nákladů spojených se studiem mladistvého. Druhou částí projektů jsou tzv. startovací balíčky. Jedná se o materiální pomoc při odchodu z dětského domova. Startovací balíček obsahuje praktické vybavení domácnosti. Třetí částí projektu je pomoc v začátku samostatného života. V této části je adolescentům nabídnuta pomoc při hledání samostatného ubytování, zaměstnání atd.

Dalším zajímavým projektem je „Děti bez dluhů“. Projekt nabízí právní pomoc mladistvým, které se ne vlastní vinou dostaly do problému s exekutory. Vstup do samostatného života po odchodu z dětského domova je velmi složitým obdobím, často ztíženým dluhy, které děti samy nezavinily. Cílem tohoto projektu je podniknout všechny potřebné kroky směřující k oddlužení dětí a zabránění výkonu exekuce. (Dejme dětem šanci, 2011)

5.3. Projekt „START DO ŽIVOTA“

Tento projekt nahlíží na podporu mladých dospělých v oblasti vzdělávání a získání odborné praxe. Projekt je realizován a finančně zajištěn Asociací hotelů a restaurací České republiky a její nadací. Jedná se o poskytnutí vzdělání v oboru cestovního ruchu, gastronomii a hotelnictví. (Projekt „Start do života“, 2018)

5.4. Projekt „Accenture Academy“

Spolek Otevřená budoucnost realizuje společně s Nadací Terezy Maxové a společností Accenture, projekt „Accenture Academy“, který vznikl jako reakce na znevýhodněnou situaci mladých lidí odcházejících z dětských domovů s cílem usnadnit jim start do života. Mezi hlavní cíle projektů patří motivování mladistvých ke zvyšování vzdělání, podporování adolescentů při hledání praxe nebo brigády, zvýšení jejich orientace ve světě osobních financí a celková příprava na samostatný život. Do projektu je aktuálně zapojeno 15 dětských domovů. (Projekt „Accenture Academy“)

6. Teoretický rámec výzkumu

6.1. Kvalitativní výzkum

V praktické části bakalářské práce byl použit kvalitativní výzkum na základě zakotvené teorie. Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založených na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách. (Hendl, 2005)

Výzkumník v kvalitativním výzkumu vybírá nejprve téma a poté určí základní výzkumné otázky. Během výzkumu se mohou otázky pozměnit, či doplnit. Práce kvalitativního výzkumníka je často přirovnávána k roli detektiva. Hlavní činností kvalitativního výzkumníka je vyhledávání a analýza libovolných informací, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, dále výzkumník provádí deduktivní a induktivní závěry.

Sběr dat a analýza probíhají současně. Výzkumník posbírá data a poté se rozhoduje, která data potřebuje a pokračuje ve sběru dat a následnou analýzou. Během tohoto procesu, výzkumník posuzuje a přezkoumává své závěry a domněnky.

Zpráva o kvalitativním výzkumu obsahuje rozsáhlé citace z rozhovorů, popisy místa zkoumání atd. Výzkumník může navrhnout teorii fenoménu, který pozoroval. Velice často dochází také k tomu, že výzkumník konzultuje své závěry a domněnky s respondenty výzkumu. Poté názory respondentů zohledňuje, nebo zaznamenává do závěrečné zprávy. (Hendl, 2005)

“Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce.” (Hendl, 2005)

V kvalitativním přístupu můžeme objevit několik přístupů, které zde mají pevné místo a považují se za základní. Mezi tyto přístupy řadíme především případové studie, fenomenologický výzkum, zakotvenou teorii nebo etnografický přístup. V mém kvalitativním výzkumu byla užita zakotvená teorie. V tomto základním přístupu výzkum směřuje k návrhu teorie pomocí dat, jež výzkumník shromažďuje pomocí různých metod. Základní výzkumná otázka, která provádí tuto teorii zní: Jakou teorii nebo vysvětlení lze odvodit analýzou nashromážděných dat o daném fenoménu? Metoda zakotvené teorie se uplatňuje v kontextu

objevování, především díky tomu, že v ní jde o exploraci a rozvíjení nových teorií. Takový proces nelze algoritmizovat nebo vymezit pevnými pravidly, protože v sobě nese prvky intuice a nejistoty.

“Tvorba zakotvené teorie vyžaduje vstoupit do “terénu” a shromažďovat data. Takovými daty mohou být například texty rozhovorů, je také možné použít záznamy pozorování nebo dokumenty.” (Hendl, 2005)

K analýze se nejčastěji přistupuje technikou kódování, tedy systematickým vyhledáváním dat s cílem nalézt pravidelnosti a klasifikovat jejich jednotlivé části. Na tuto fázi vždy navazuje snaha výsledky této analýzy interpretovat jako celek, aby bylo možné o nich vyprávět určitý příběh. (Hendl, 2005) Rozlišujeme tři základní druhy kódování: otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování.

Otevřené kódování odhaluje v datech především určitá témata, která jsou nejdříve na nízké úrovni abstrakce. Otevřené kódy se vyznačují tím, že mají určitý vztah k základním výzkumným otázkám, k pojmům, které jsou hojně používané účastníky, nebo k přečtené literatuře. Díky těmto kódům může výzkumník mnohem lépe proniknout do tématu výzkumu a do celkového textu.

Axiální kódování je založeno na odhalování souvislostí, důsledků, příčin, strategií a procesů, které vytváří “osy”, díky kterým se jednotlivé kategorie začnou protínat. Během axiálního kódování se dohledávají další kategorie a koncepty, které spolu souvisí. K odhalení vztahů mezi jednotlivými kategoriemi je potřeba znalost teoretického rámce.

Selektivní kódování představuje fázi, ve které dochází k přezkoumávání dat a kódů a k selektivnímu zpracování. Během selektivního kódování je výzkumník veden snahou vyhledat hlavní témata a kategorie, které budou ústředním bodem vznikající teorie. Poté dochází k integraci ostatních témat a kategorií. Ve chvíli, kdy je dokončena formulace vztahů k ústřední kategorii, se všechny její dimenze znovu přezkušují pomocí dat. To platí i pro celou navrženou teorii.

6.2. Metody výzkumného šetření

V souvislosti se zvoleným tématem výzkumu, jsem použila nejčastěji užívanou metodu výzkumného šetření, a to polostrukturovaný rozhovor. Při přípravě polostrukturovaného rozhovoru si předem musíme vytvořit okruhy otázek, na které se budeme ptát respondentů.

Pořadí otázek lze měnit tak, abychom z rozhovoru vytěžili co nejvíce informací. Během rozhovoru využíváme možnosti dovysvětlení odpovědi respondenta, ověření, zda jsme odpovědi dobře pochopili, a rozhovor obohacujeme o doplňkové otázky. Díky novým informacím, které získáme během rozhovoru, můžeme následně vhodně rozšiřovat původní zadání, nebo doplnit kontextuálně vázané informace. (Miovský, 2006)

EMPIRICKÁ ČÁST

7.1. Výzkumný cíl

Tato bakalářská práce je zaměřena na následnou péči o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, konkrétně popisuje přístupy sociálních služeb v oblasti následné péče jak ve státním, tak v neziskovém sektoru. Cílem výzkumu je porovnání užití metod sociální práce a forem podpory při plánování a realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Hlavní výzkumnou otázkou tedy je, jak odlišné jsou přístupy, formy podpory a užívané metody sociální práce ve státním a neziskovém sektoru. Existuje mnoho bakalářských prací, které se zabývají následnou péčí a přechodem do dospělého života z pohledu mladých dospělých a adolescentů. Rozhodla jsem se o zmapování totožné problematiky s odlišným pohledem, tedy ze stran sociálních pracovníků a koordinátorů jednotlivých projektů, kteří se zaměřují na následnou péči o mladé dospělé, opouštějící ústavní výchovu. Vzhledem k cíli práce jsem pro výzkum zvolila kvalitativní postup. Hlavním důvodem výběru kvalitativního výzkumu je to, že kvůli jeho přednostem budu moci téma zkoumat do hloubky. Na počátku výzkumu jsem si nestanovila žádné hypotézy, které bych během výzkumu potvrdila či vyvracela.

7.2. Výzkumný soubor

Respondenti byli vybíráni na základě předem stanovených kritérií tak, aby byli schopni pokrýt odpovědi na předem definované otázky. První z kritérií výběru respondentů byla profese respondenta a sektor, ve kterém daný respondent působí. Výzkum byl zaměřen na sociální pracovníky a zaměstnance státní sféry, stejně tak na zaměstnance neziskových organizací a koordinátory jednotlivých projektů. Výzkumu se zúčastnilo 5 respondentů, 3 respondenti byli ze státní a 2 z neziskové sféry.

Respondenty jsem oslovovala systematicky, nejprve v místě svého bydliště a okolí. Záměrem bylo získání přehledu o následné péči o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, v Ústeckém kraji. Po zajištění dvou respondentů v Ústeckém a Středočeském kraji, jsem se zaměřila na vyhledávání respondentů v Praze. Hlavní město jsem zvolila vzhledem k největší koncentraci neziskových organizací a projektů, které se zabývají následnou péčí o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Na území hlavního města jsem pro svůj výzkum získala zástupce státní i neziskové sféry. Poslední respondent ze státní sféry byl vybrán v kraji Vysočina. Záměrem tohoto výběru bylo především zmapování odlišností a podobností

v přístupech a formách následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, napříč geografickému území České republiky.

První respondentkou, zastupující neziskovou sféru se stala sociální pracovníce ze Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v Ústeckém kraji (dále jako „sociální pracovníce ZDVOP“). Další respondentkou, která naopak reprezentuje státní sektor, je sociální pracovníce a zástupkyně ředitele v dětském domově, který se nachází ve Středočeském kraji (dále jako „sociální pracovníce DD“).

Další respondent zastupoval pražskou neziskovou organizaci. Hlavní činností této neziskové organizace je zprostředkovávání následné péče prostřednictvím dvou projektů. Důvodem výběru těchto dvou projektů, je odlišný přístup při plánování a realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Prvním projektem je projekt „Život nanečisto“, ten mladým dospělým nabízí sofistikovaný konstruovaný cyklus kurzů. Druhý projekt „Patron“, je partnersky realizován společně s Ligou Otevřených Mužů a ATMOSFÉROU. V tomto projektu jsou rozvíjeny a podporovány schopnosti a dovednosti mladých dospělých tak, aby lépe zvládli přechod do dospělého života. S respondentem jsme v rámci našeho rozhovoru postupně pokryli informace o obou projektech, které jsem následně ve výzkumu zpracovávala zvlášť.

Dalším respondentem byl sociální kurátor, který působí v městské části Praha 1. Poslední respondentkou se stala kurátorka pro děti a mládež, působící v Jihlavě. V rámci mého výzkumu zastupuje státní sektor.

7.3. Okruhy otázek a výzkumná data

Vzhledem k současné pandemické situaci, vládním nařízením a minimalizování styku s jinými osobami, probíhal sběr výzkumných dat prostřednictvím platformy Skype a telefonních hovorů. Tato forma rozhovoru mi neumožnila vizuální možnost pozorování a komplexní zhodnocení chování respondentů tak, jako by bylo možné v případě osobního kontaktu s respondenty. Během hovorů jsem svou pozornost zaměřila jak na informace z obsahu slov, tak i na informace z tónu řeči, intonaci, odmlky a způsob předávání slova.

Rozhovory s respondenty probíhaly velice dobře. Jeden rozhovor probíhal prostřednictvím platformy Skype, ostatní rozhovory probíhaly telefonicky. I přes ztížené podmínky byli respondenti vstřícní a ochotní, poskytnout mi odpovědi na všechny mé dotazy. Velice často jsme došli k mnoha dalším zajímavým bodům, které jsem původně ve svých otázkách vůbec zařazené neměla.

Odpovědi a jiné poznámky k rozhovoru jsem si zaznamenávala do poznámkového sešitu. Rozhovory jsem si se svolením respondentů nahrávala. Hlavním důvodem nahrávek byla možnost vracet se k jednotlivým odpovědím a projevům respondentů, za účelem získání detailnějších a přesnějších autentických odpovědí. Délky rozhovorů se lišily vzhledem k výřečnosti respondenta a dalších témat, která se během rozhovoru objevovala. Průměrná délka rozhovoru byla cca 27 minut. Přepisy nahrávek realizovaných rozhovorů se nachází v přílohách této bakalářské práce. Vzhledem k obsáhlosti tématu a minimalizování rizika odbočení od cíle výzkumu, jsem měla připravený seznam otázek, který jsem rozdělila do dvou okruhů. Předem stanovené otázky a okruhy mi usnadnily orientaci v tématu, neustálé sledování a usměrňování rozhovorů a následně mi zjednodušily možnosti srovnání s ostatními respondenty.

Vzhledem k záměru mého výzkumu jsem připravené otázky rozdělila do dvou základních okruhů. Do prvního okruhu s názvem „Plánování“, jsem zařadila otázky, které se vztahovaly především k plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Druhý okruh jsem označila pojmem „Realizace“. Do této oblasti spadaly dotazy ohledně realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

7.3.1. Okruh otázek: Plánování

- 1) Stručně popište, jak probíhá plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.
- 2) Jaké metody sociální práce při plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, nejčastěji používáte?
- 3) Objevují se během plánování následné péče s klientem rizikové faktory? Pokud ano, jaké?
- 4) V jakém časovém rozmezí probíhá plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?
- 5) Jak častý kontakt s klientem je potřeba při procesu plánování následné péče?

7.3.2. Okruh otázek: Realizace

- 1) Stručně popište, jak probíhá realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.
- 2) Jaké metody sociální práce při realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, nejčastěji používáte?

- 3) Objevují se během realizace následné péče s klientem rizikové faktory? Pokud ano, jaké?
- 4) V jakém časovém rozmezí probíhá realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?
- 5) Jak častý kontakt s klientem je potřeba při procesu realizace následné péče?

Při sběru dat a rozhovorů s respondenty mě napadla další otázka, která velice úzce souvisí s tématem následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Během rozhovorů s respondenty, jsem si upevnila znalosti a uvědomila si rozdíl činnosti mezi projekty neziskových organizací a zaměstnanců státního sektoru. K zajištění lepšího vhledu do celého tématu jsem proto položila dvěma respondentům otázku, která se týkala subjektivního vnímání provázanosti a spolupráce mezi státním a neziskovým sektorem.

- 1) Jak kvalitní je podle Vás spolupráce mezi státním a neziskovým sektorem v rámci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?

7.4. Analýza dat

Jako hlavní metodu k analýze výzkumných dat jsem použila otevřené kódování, neboli vyhledávání významových celků, témat, postojů zkoumaných respondentů ve dvou oblastech, které jsem identifikovala takto:

- Oblast A: Plánování následné péče o mladé dospělé opouštějící ústavní výchovu
- Oblast B: Realizace následné péče o mladé dospělé opouštějící ústavní výchovu

7.4.1. Oblast A: Plánování následné péče o mladé dospělé opouštějící ústavní výchovu

- 1) Stručně popište, jak probíhá plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.**

Prvním dotazem, kterým jsem zahajovala každý rozhovor s respondenty byla otázka, týkající se stručného popisu plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Odpovědi na tuto otázku byly velice odlišné a popis plánování následné péče

odpovídal především tomu, zda se respondent nacházel ve státní nebo neziskové sféře a zda bylo jeho hlavní činností příprava adolescenta na samostatný život, nebo následná péče po odchodu mladého dospělého z ústavní výchovy.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Při zaměření na zaměstnance státní sféry v této otázce je patrné, že hlavní roli v plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, hraje profese respondenta. Zatímco pro kurátorku pro děti a mládež, vyznačuje tento okamžik ukončování spolupráce s mladým dospělým: *„My v podstatě máme, že vždycky třeba půl roku, předtím, než jim bude končit těm dětem ústavní výchova. Tak kontaktujeme tady u nás kurátora pro dospělé. My mu vlastně zpracujeme jakoby zprávu, kde je vlastně napsáno, kde to dítě je umístěno, kdy mu končí ta ústavní výchova. A domlouváme se s tím kurátorem pro dospělé, že on s námi na takovou tu předposlední návštěvu, což je ten půlrok dopředu jede s námi za tím dítětem. Ale samozřejmě, když to dítě, třeba víme, že nemá kam jít, tak i my, ještě se snažíme třeba půl rok předtím najít nějaké jakoby návazné služby.“* *“No a zhruba od těch patnácti, šestnácti let s dětmi poměrně pravidelně probíráme otázky. Finanční gramotnost, samozřejmě co musí být zapláceno, zdravotní, sociální pojištění, na co je úřad práce. Jsou to otázky vlastně přípravy na budoucí život, a to s nimi probíráme.“*

Sociální kurátor přichází s nabídkou svých služeb a možností budoucí spolupráce: *„tak je ideální, když s tím kurátorem pro mládež nebo se sociálním pracovníkem do toho dětského domova nebo do toho výchovňáku jede. Představí se.“* Dalším důležitým úkolem sociálního kurátora je nabídnout mladému dospělému podporu a případnou pomoc po odchodu z ústavní výchovy: *„Vést ho k nějakému samostatnému rozhodnutí. Nemusíš, nemusíte, ale když budete potřebovat, tak přijďte. Když nepřijdete, nic se neděje, a když přijdete v době, kdy vám něco hrozí, ideální. Ale přijďte i když už se něco stalo.“* I přes odlišné profesní postavení v životě mladého dospělého, mají za úkol mimo jiné zajistit přechod a navázání kontaktu se sociálním kurátorem, prostřednictvím předem předaných informací o klientovi, ale také společnou schůzkou, na které mladému dospělému pomohou zorientovat se v možnostech podpory a pomoci, které se mu po odchodu z dětského domova naskytnou. Sociální kurátor i kurátorka pro děti a mládež postupují shodně při vypracování konkrétních kroků v individuálním plánu klienta.

Plánování následné péče v zařízení vyžadující okamžitou pomoc a v dětském domově probíhá v mnoha ohledech podobně. Hlavní důraz je kladen na oblast finanční gramotnosti,

kteřá zahrnuje založení účtu v bance, vklad atd.

Sociální pracovnice v DD: „*to plánování začíná příchodem do dětského domova s cílem, aby klient věděl, že s příchodem má také šanci na odchod.*“ „*Využívat dynamiku rodinné skupiny v dětském domově, pozitivní i negativní příklady.*“ „*Důležité je využívat individuální přístup, pracovní návyky, finanční gramotnost, výkonnost, zájmy a obecně vzdělávání se.*“ Další důležitou oblastí je uplatnění na trhu práce, které přináší témata jako je úspěšné absolvování pohovoru, podepisování kontraktu atd.

Sociální pracovnice ZDVOP: „*to dítě má v rámci pobytu vypracovaný individuální plán, na tom se aktivně podílí. Jsou tam kroky a úkoly, které jsou aktuální, třeba finanční plánování jako je založení účtu v bance, vklad. Potom uplatnění na trhu práce, jako úřad práce, inzeráty a podobně. No a nácvik dovedností v péči o domácnost jako je vaření, praní, úklid, pomáhá pečující tetě nebo si sám zkusí věci vyprat a podobně.*“

V zařízení se také klade důraz na rozvíjení a nácvik sociálních dovedností, jako je praní, vaření, úklid atd. Mimo jiné se v obou zařízení klade důraz na rozvoj vztahů, udržení kontaktů a spolupráce, která je klíčovým faktorem pro udržení a realizaci určité formy následné péče o mladé dospělé, po odchodu z ústavní výchovy.

Projekt „Život nanečisto“ je především zaměřen na dovednosti, zkušenosti a zážitky. Hlavním principem a myšlenkou tohoto projektu je předání životních zkušeností adolescentům, kterým se brány dospělého života teprve otevírají. Prostřednictvím čtyřdenního víkendového intenzivního zážitku, si adolescenti projdou simulovaným neznámým prostředím, ve kterém se pokusí úspěšně prosadit a uplatnit své schopnosti a dovednosti ve všech oblastech. Od získání vztahů a přátel, vzdělání a zaměstnání, po uplatnění finanční gramotnosti v praxi, získání bydlení a zajištění dalších základních biologických i sociálních potřeb. Obrovskou výhodou a výjimečností tohoto projektu je to, že poskytuje adolescentům praktický zážitek, ve kterém reálně pocítí následky svých neuvážených nebo nepromyšlených činů. Respondent za projekt „Život nanečisto“: „*není to žádná edukativní nalejvárna, ale zážitková záležitost. Kdy jsme v prvním kurzu simulovali neznámý prostředí. Museli si získat bydlení, ale na to si museli vydělat, museli udělat výběrová řízení. Čili vlastně všechny ty věci, které vedou k práci, a tak tak všechno to tam bylo. Dokonce i umělé finance, když si nevydělali, tak měli horší podmínky jak v bydlení, tak třeba ve stravování. Byly tam smlouvy, které podepisovaly a kde byly různé chytáky. A cítili na tom víkendovém prožitku následky toho, když něco udělali špatně.*“

Projekt Patron se při plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, zaměřuje především na navázání a prohloubení vztahu mezi mladým dospělým a Patronem, či Patronkou. Vytvoření pevného vztahu je základem pro úspěšnou realizaci

následné péče o mladého dospělého. Toto období se vyznačuje především častým testováním hranic vztahu a Patrona, který využívá podpory ze strany supervizora a dalších pověřených osob. Pokud se navázání vztahu s mladým dospělým daří a dochází k vytvoření přátelství a důvěry, je jedním z mnoha úkolů Patrona snaha o udržení adolescenta v ústavním zařízení, co nejdéle. Hlavním důvodem je rozšíření dosavadního vzdělání adolescenta a také možnost dospět, s předstihem se řádně připravit a pečlivě zvážit veškeré kroky, které se mladý dospělý rozhodne v samostatném životě udělat. Respondent za projekt Patron: *„No a nicméně, tam je nejpodstatnější, že princip té práce je to, že se snažíme pomoci Patronům, aby navázali s tím mladým člověkem vztah v době, když je v tom dětském domově. Oni mají taky jiný sociální návyky. Čili si je v průběhu vznikání toho vztahu různě zkouší, nechávají je třeba několik měsíců bez zpráv o sobě. Nekomunikují, pak jsou překvapení, že teda patron o ně stále stojí. Zkouší, jestli by je nemohli vytěžit ekonomicky. Oni potřebují někoho, kdo ehm, v jejich životě silně absentuje.“* *„Teda ona ta jedna z hlavních rolí je i ta udržet je v tom dětském domově nebo v tom jiném zařízení co možná nejdéle. Za prvé do dokončení vzdělání nebo uhm třeba je motivovat k tomu, aby to vzdělání si rozšířili.“*

2. otázka: Jaké metody sociální práce při plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, nejčastěji používáte?

Při položení druhé otázky, která se zabývá metodami sociální práce při plánování, se většinou respondenti na chvíli odmlčeli a přemýšleli. Zástupci neziskového sektoru odvozovali jednotlivé metody spíše pomocí různých příkladů z praxe. V několika případech mi respondenti shrnuli, či zopakovali jakou činnost vykonávají, následně myšlenky a popisy svých činností ještě o něco prohloubili. Zástupci státního sektoru byli poněkud stručnější a jednotlivé metody sociální práce pojmenovávali častěji bez využití příkladů z praxe.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Při analýze odpovědí druhé otázky se napříč státním i neziskovým sektorem, jako hlavní metodou sociální práce, nejčastěji opakoval osobní rozhovor. Díky této metodě může snadněji dojít k mapování životní a osobní situace klienta. Sociální pracovnice DD: *„Základní metodou je určitě rozhovor, to je základ. Tam je buď písemná dohoda s podpisy všech zúčastněných jako*

výzva k plnění, kterou mají u sebe. Metodika se taky osvědčila s interdisciplinárním přístupem, to je vychovatel, psycholog, sociální pracovník právě uvnitř toho zařízení a OSPOD zvenčí, ten má zas vazbu na rodinu.“

Zástupci státní sféry často uváděli, že prostřednictvím mapování může lépe docházet k vyhledávání možností následné péče o mladé dospělé, po ukončení pobytu v ústavním zařízení. V případě kurátora pro děti a mládež je proces plánování následné péče vymezen především na zajištění zázemí dítěte po ukončení pobytu v ústavním zařízení: *„V podstatě si tu situaci mapujeme už nějakým osobním rozhovorem s tím dítětem s těmi rodiči eventuelně s dalšími osobami, které by mohli tomu dítěti být nápomocné, nebo by k nim mohl třeba jít po ukončení té ústavní výchovy.“* *„Samozřejmě potom nějaká terénní práce, a hlavně je to taky i ještě to, že si sami vyhledáváme ty organizace. Třeba nestátní neziskové organizace, které by mohly pomoc.“*

Mezi další časté metody sociální práce zařazují zaměstnanci státní sféry především asistenci, nápodobu, tvorbu individuálního plánu klienta, terénní práci a poradenství. Sociální pracovnice ZDVOP: *„No, to je skoro jako u chráněného bydlení, často používáme hlavně poradenství. Potom taky nácvik, asistence nebo nápodoba jsou časté metody při tom plánování.“*

Tvorbu individuálního plánu naopak ve své odpovědi zdůraznil sociální kurátor: *„No uhm, a to naplánování nějaký ten individuální plán s člověkem probíhá standardně takové to zjišťování nějakých potřeb a možností klienta.“* ... *„Pak nějaká ta dohoda, co já, co on. To je hodně důležité, aby si uvědomil, že už tady není jako nějaká teta, strejda, ředitel jo? Který to bude za něj řešit.“* ... *„Důležité je síťovat toho člověka, případně pokud máme informaci, že se v dětském domově něčemu věnoval, tak mu umožnit pokračování.“*

V případě neziskového sektoru se například v projektu „Patron“ klade velký důraz na navázání stabilního přátelského vztahu mezi Patronem a adolescentem. Takto vytvořená důvěra je primárním klíčem k úspěšnému plánování následné péče o mladého dospělého. Díky navázání přátelství se Patronovi naskytne paleta možností, jak úspěšně podporovat mladého dospělého ve správných krocích v jeho budoucím dospělém životě. Patron může mladému dospělému poskytnout poradenství v různých oblastech, jako je například podpora při výběru studijního programu, hledání bydlení, zaměstnání, sociálních vztazích nebo v základech praktické finanční gramotnosti. Patron také může v rámci společných aktivit s mladým dospělým aplikovat nácvik dovedností, nápodobu a asistenci, která mladému dospělému usnadní cestu při získávání zkušeností a zlepšení svých schopností, které dospělý život obnáší: *„Tam je to hodně o té důvěře a o tom navázání vztahu. Snažíme se pomoci Patronům, aby*

navázali s tím mladým člověkem vztah v době, když je v tom dětském domově. Všechně ho podporujeme, máme supervize a intervize.“

Projekt „Život nanečisto“ je koncipován tak, aby mladým dospělým předal co nejvíce praktických dovedností, které jsou potřebné pro úspěšný samostatný život. K úspěšnému absolvování cyklu, složeného ze čtyř intenzivních zážitkových pobytů, je potřeba spolupráce multidisciplinárního týmu, který adolescentům nabízí podporu, pomoc a poradenství. Díky vinohradskému divadlu D21, bylo adolescentům umožněno vidět sehrané scény, které byly inspirované reálnými situacemi, nastávajícími v běžném životě. S pomocí odborníků si poté mohli zažít úspěchy i neúspěchy všedních dní: *„ty situace vždycky byly uvozeny scénkami z divadla, takže tam byly lehce zahrané situace, do kterých se dostávali.“* ... *„Čili to byl opravdu velmi pečlivě sofistikovaný konstruovaný cyklus kurzů. Ale právě proto, že to bylo takhle dělané jsme museli mít speciální pedagogy, psychology, když by se dostali do stresu. Někdy ty situace byly stresující.“*

3. otázka: Objevují se během plánování následné péče s klientem rizikové faktory? Pokud ano, jaké?

Respondenti velice často na tuto otázku reagovali s povzdechem a větou, ve které jednoznačně shrnuli, že rizikových faktorů v této oblasti je opravdu mnoho. Po krátkém výčtu nejčastějších rizikových faktorů je sami začali usazovat zvláště do oblasti plánování a do oblasti realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Nejčastějším rizikovým faktorem při plánování následné péče o mladé dospělé, na kterém se shodují respondenti ze státní i neziskové sféry, je nevyzrálost a nereálná představa o životě po ukončení pobytu v ústavním zařízení. Mladí dospělí vnímají realitu velice zkresleně a nejsou schopni rozeznat vážné následky neuváženosti svého jednání, se kterou do samostatného života vstupují. Sociální pracovnice DD: *„Víte co, tam hraje velkou roli ta objektivita. Hlavně nezbuzovat falešné naděje. Oni ti mladí mají tendenci mít nereálnou představu o tom životě. Nemají soudnost ohledně svých schopností a možností. Nejsou ještě vyzrálí.“* Velice podobně odpovídala také sociální pracovnice ZDVOP: *„No, tyhle děti často trpí nízkým sebevědomím. Často v nějaké závislosti na traumatické poruše, která pramení z toho dětství. Nějaké týrání, zanedbávání, nebo prostě celková deprivace. No a s tím pak*

souvisí jako rizikový faktor nízká nebo malá motivace pro zvládnutí toho přechodu právě do toho samostatného života. Oni by potřebovali mít péči až do doby, než budou na to osamostatnění zralí.“ Kurátorka pro děti a mládež dodala, že kromě zkreslených představ o realitě se mladí dospělí také potýkají s nedostatkem motivace ke hledání zaměstnání či dokončení studia: „No tak tam, tam samozřejmě ty rizikové faktory jsou hlavně v tom, že ta děcka v podstatě neví, co chtějí dělat, neví, kam by chtěly jít. Nemají žádné plány, chtějí hlavně třeba odejít z toho ústavu. Oni nejsou vyzrálí ještě vůbec. Ale asi takové to nejhorší, že to dítě někdy už je nastavené tak, že hlavně už chce odejít, ale představu nemá. A teď jak ho namotivovat, že je potřeba, aby si našlo práci a tak podobně. Nejhorší je, že ty děti nemají třeba ještě kolikrát dokončené vzdělání.“

Respondent, který na tuto otázku odpovídal za projekt „Patron“ potvrzuje domněnku, že tito lidé jsou teoreticky dobře připraveni a znají možných následků, které by při neuváženosti mohly nastat. V reálném životě pro ně ovšem tyto poučky a užitečné rady nehrají velkou roli. Naopak dávají přednost vlastní zkušenosti, o které se pravděpodobně domnívají, že bude jiná a lepší: *„Rizikové faktory u Patrona? (smích) To bych mohl povídat hodiny. No základním rizikovým faktorem je to, že ty lidi z ústavky odcházející, nemají žádné reálné představy. Všechno, co ví, si umí odříkat. Spousty pouček z finanční gramotnosti, ale když dostanou 25 000 Kč na odchodnou, tak si koupí značkové boty a značkový telefon. A jsou v podstatě na ulici, protože nemají na kauci. Nemají ánung o tom, kam půjdou.“* Z důvodu závažnosti a prudkým změnám, které se při odchodu z institucionální výchovy odehrávají, se mladí dospělí chovají a reagují neadekvátně a nepřiměřeně. Například přehazují zodpovědnost za svůj život na sociální pracovníky nebo kurátory. Tento poznatek zmínil v průběhu rozhovoru také sociální kurátor: *„Je důležité umět pracovat s nějakými těmi tendencemi, třeba závislostí na nás, nebo naopak přehazování zodpovědnosti.“*

Dalším rizikovým faktorem, který se objevoval poměrně často jsou různé druhy traumat a psychických problémů, které v mnoha případech pocházejí z dětství mladých dospělých. Respondenti zmiňovali různé druhy zanedbávání, týrání nebo fobií. Sociální kurátor zmínil psychické bloky, se kterými se mladí dospělí mohou potýkat: *„Tak když vidím, že ten člověk má hodně problémů sám se sebou, často to jsou nějaká traumata z dětství, jsou tam bloky vůči mužům, vůči ženám, nebo prostě vůči lidem.“* Následky traumat provází mladého dospělého celý život a přechod do samostatného života je pro něj enormním zlomem v přijetí nejen své budoucnosti, ale také minulosti. Uvědomění si zodpovědnosti za svůj život a za svoje činy může jedincům, kteří jsou poznamenáni určitým traumatem, přinést problémy v podobě nízkého sebevědomí, závislosti na druhých nebo nízké motivace pro změnu a snahu o úspěšný přechod

do samostatného života.

Pokud biologická rodina nejeví zájem o pomoc a podporu mladého dospělého při odchodu z ústavní výchovy, je potřeba pro klienta zajistit jiné bezpečné zázemí. Kurátorka pro děti a mládež ve své odpovědi biologickou rodinu zmiňuje takto: *“ Fakt, samozřejmě pak jsou tu ty rizikové faktory v tom, že třeba rodina nejeví zájem, nebo je ta rodina na tom tak špatně, že to dítě se tam nemůže vrátit. “*

Respondenti zdůrazňovali, že dalším rizikovým faktorem, který tentokrát nepramení z osobnosti a života mladého dospělého, je nedostatek návazných služeb, které by klientovi pomohly překonat rizikové životní období. Tento nedostatek se objevuje především v oblasti bydlení, kde není dostatečné množství azylových domů, domů na půli cesty, či ubytoven. Situaci v oblasti bydlení by výrazně ulehčilo zavedení zákona o sociálním bydlení, který by podpořil mimo jiné i start do života mladých lidí a rodin. Kurátorka pro děti a mládež: *„A samozřejmě dalším je, že je málo těch návazných služeb. Hlavně co se týče bydlení. Domy na půli cesty, azylové domy, ubytovny a tak dále.“*

Posledním rizikovým faktorem, který byl vyhodnocen respondenty jako poměrně frekventovaný, je důležitost navázání stabilního kontaktu. Stálý a kvalitní kontakt s mladým dospělým, je potřeba pro úspěšnou a efektivní spolupráci. Problematiku navázání a udržení kontaktu zmiňoval sociální kurátor stejně tak, jako respondent, který hovořil o projektu „Patron“: *„Taky správné nastavení toho kontaktu ze začátku, když se nasadí příliš intenzivní ten vztah tak to vzbuzuje nemístná očekávání dost často anebo se přešvihne ten začátek, to je jako když se běží nějaký atletický závod, tak je třeba nepřepálit začátek, aby člověk vydržel. A to platí i tady.“*

Respondent za projekt „Život nanečisto“ na tuto otázku odpovídá stručně a jasně. Dle jeho odpovědi se v tomto projektu žádné rizikové faktory nevyskytují: *„Rizikové faktory, no u života nanečisto žádné rizikové faktory nejsou. To je prostě cyklus kurzů, který poskytuje zážitek a s tím zážitkem potom člověk jde dál a buď ho uplatní v životě nebo neuplatní. To je jen zasazené semínko v podstatě.“*

4. otázka: V jakém časovém rozmezí probíhá plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?

Respondenti na tuto otázku nedokázali ihned přesně odpovědět. Velice často jsem z nich cítila nejistotu v tom, kdy přesně, ve své vlastní praxi plánování následné péče o mladé dospělé, zahajují. Respondenti ze státní sféry na tuto otázku odpovídali s větší jistotou a jejich odpovědi

byly jednoznačné a podobné. Respondenti z neziskové sféry spíše váhali s určením časového rozmezí. Jako mezník plánování následné péče častěji používali věkovou hranici adolescenta.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Respondenti, kteří pracují v ústavním zařízení se shodují na tom, že příprava dítěte na odchod z institucionální výchovy probíhá komplexně od samého zahájení pobytu. Dítě je systematicky a pravidelně informováno a připravováno na to, že jednoho dne opustí ústavní zařízení. Sociální pracovníce DD: *„To je, jak už jsem říkala, je důležité, aby klient věděl, že s příchodem má taky šanci na odchod. Proto to plánování, to je po celou dobu pobytu. Je důležité v nich udržovat zájem o problematiku odchodu a oceňovat jakýkoliv kladný posun k cíli.“* Tato cesta se jeví jako nejsnadnější způsob, jak dítě postupně připravovat na realitu a usměrňovat ho, při jeho dospívání v ústavním zařízení. Sociální pracovníce ZDVOP zmiňuje, že oficiální plánování následné péče o mladé dospělé, po odchodu z ústavního zařízení, nedělají: *„No víte, my tohle oficiálně nijak neplánujeme. Příprava na odchod probíhá vlastně neustále. Ty děti ví, že u nás nebudou napořád.“*

Kurátorka pro děti a mládež se společně se sociálním kurátorem shodují v přibližné době komplexní přípravy a plánování následné péče o mladého dospělého, oba vyznačují jako nejzazší období plánování zhruba půl roku. Kurátorka pro děti a mládež: *„V jakém časovém rozmezí, to je takové hodně těžké. Určitě ten půl rok dopředu, to je jakoby před tím ukončením. Ale my se s nimi o tom bavíme třeba dva roky dopředu. Ten půl rok je takový jako nejzazší. Ale my to samozřejmě s nimi probíráme. Jednak se to s nimi probírá celou dobu, pokud jsou to už starší děti, ten rok dva dopředu to určitě s nimi řešíme. Připravujeme je na to, jak to bude a připravujeme na to rodinu. Takže, zjišťujeme nějaké zdroje, které by tam byly možné. Které by bylo možné potom využít.“* Kurátorka pro děti a mládež dále zdůrazňuje, že příprava na odchod mladého dospělého se probírá zhruba dva roky před odchodem tak, aby dítě dostávalo další možnost vzhledu do celé situace a mělo šanci se na odchod pečlivě připravit.

V této době je mladému dospělému předáváno nejvíce praktických informací ohledně samostatného žití a fungování. Důležitou roli zde také hraje důvěra, kterou mladí dospělý musí k sociálním kurátorům navázat. Sociální kurátor se vyjádřil takto: *„Víte co, on musí v první řadě pochopit, co je v rozporu s jeho představou a realitou jo? Kde dochází k nějakému napětí a tření a rozchodu. A tohle může trvat třeba i měsíce, protože on si to musí vyzkoušet. Nemusí vám věřit, může si myslet, že jste tragéd, že jste mimo mísu. Já bych jako by řekl, že ta komplexní příprava je třeba i půl roku.“*

Respondent za oba projekty vyhodnocuje jako hlavní kritérium plánování následné péče spíše věkovou hranici, která se pohybuje v rozmezí 15 - 16 let věku mladistvého. V tomto období dospívání, se zapojení adolescentů do projektů zdá, jako nejvíce efektivní a smysluplné. V rámci projektu „Život nanečisto“ se jedná o věkovou hranici, při které už dospívající dokáže rozeznat a pochopit následky svého jednání a může se poučit ze svých chyb: *„Tak v tomhle projektu není žádné dlouhodobé plánování nebo příprava. To plánování vlastně probíhá v rámci těch akcí. To je příprava pro ty děti. Jsou to tedy čtyři víkendové akce čili to je čtyřdílň intenzivní zážitek“* ... *“No a vzhledem k vlastní ochraně to je určené pro děti 15 plus.“* Pro projekt „Patron“ se hranice šestnácti let jeví jako dostatečným prostorem pro vytvoření a navázání vztahu mladistvého s Patronem tak, aby při dosažení zletilosti a následném odchodu ze zařízení měl tento vztah pevné základy a rizikové období mladého dospělého vydržel: *„No a Patron ten je zas zaměřený na 16 plus.“*

5.otázka: Jak častý kontakt s klientem je potřeba při procesu plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?

Odpovědi na tuto otázku byly většinou velice stručné. Respondenti, pracující v ústavním zařízení odpovídali téměř shodně. Hojně se v odpovědích objevovalo, že celkový proces plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, vyžaduje individuální počet schůzek a četnost kontaktu.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Sociální pracovnice ZDVOP, zmiňuje jako jedno z hlavních kritérií četnosti kontaktu s mladým dospělým především jeho osobní potřeby: *„Víte co, to je dost individuální. V první řadě záleží na zázemí klienta, podpůrné síti i jiných osob a různých osobních potřebách. Obecně můžeme říct, že se řídíme potřebou klienta.“* Sociální pracovnice DD navazuje na předchozí otázku: *„Jak už jsem říkala i předtím, ten kontakt, no to je prostě po celou dobu toho pobytu. Ten kontakt je neustálý.“* Sociální kurátor naznačil, že proces plánování, při kterém by měl společně s kurátorem pro děti a mládež jednou navštívit mladého dospělého před odchodem z ústavního zařízení v praxi moc nefunguje: *„Že sice, když je ten člověk půl roku před odchodem ze zařízení. Tak by kurátor měl být obeznámen takzvanou hlášenkou a na základě toho by měl kurátor udělat depistáž, nabídnout tomu mladému dospělému svoje služby, případně ho i navštívit. Pokud by ten mladý dospělý to chtěl, ale tohle nefunguje. To se ukázalo*

jako liché.“

Kurátorka pro děti a mládež naopak tuto variantu potvrzuje a popisuje, jakým způsobem a jak častý kontakt při procesu plánování následné péče, probíhá: *„Domlouváme se s tím kurátorem pro dospělé, že na takovou tu předposlední návštěvu, což je ten půlrok dopředu jede s námi vlastně za tím dítětem. Představí se mu a řekne mu, co od něj může očekávat. Nabídne mu svoje služby, nabídne mu, co pro něj může udělat a takhle vlastně máme tu spolupráci s kurátorem pro dospělé, na kterého se můžou ty děti po ukončení ústavní výchovy obracet.“*

Kurátorka pro děti a mládež dále popisuje, jak častý kontakt s mladými dospělými při plánování následné péče přibližně mají. Během rozhovoru také poznamenala, že by kontakt s mladými dospělými právě při procesu plánování, měl být intenzivnější: *„ten poslední půlrok, protože tam se všechno nakumuluje. To se snažíme, abychom tam jeli naposledy tak alespoň třeba měsíc před tím, než odejde z toho ústavu.“* *„Ono by to chtělo opravdu ten kontakt takový hodně intenzivní.“*

Respondent za projekt „Patron“ popisuje, že kontakt při plánování procesu následné péče o mladé dospělé, má stanovená pravidla, která určují hranice četnosti kontaktu: *„Tam teda přitom plánování to má přesná pravidla. Tam by ten kontakt osobní neměl být častější, než jednou za čtrnáct dní. A minimum je jednou za měsíc. Není teda omezen kontakt přes media.“*

Možnost neomezeného kontaktu přes media a prostřednictvím různých komunikační sítí, přináší do celkového procesu plánování následné péče mnoho výhod. Jednu z nich popisuje i kurátorka pro děti a mládež. Možnost telefonních hovorů s mladými dospělými usnadňuje vzájemnou spolupráci především v době pandemie: *„Ted' musím teda říct co se nám vyplatilo, že jsou ted' ta omezení, tak, my jsme využívali kontakty s dětmi telefonicky nebo přes nějaký videohovor. A mohli jsme tím pádem s tím dítětem mluvit častěji. Protože samozřejmě zase, když máte někam vyjet, někam do toho zařízení, tak musíte dodržovat nějaké směrnice toho úřadu, takže ono to taky není tak jednoduché. Ale, ten telefonický kontakt, já můžu mít s tím klientem kdykoliv, kdy já potřebuji. Je fakt, že jsme třeba ted', když nám ty děti odcházely, tak jsme s nimi ty hovory vedli mnohem intenzivněji a častěji. A že jsme si třeba i říkali, že bychom to mohli využívat i do budoucna, nejenom ted' v tom případě, kdy máme nějaká ta krizová opatření a nemůžeme cestovat tolik, tak že je to fajn, když si s těmi dětmi popovídáme i po telefonu. Protože už jsou velké, tak si nás pamatují. Ví, s kým mluví. A kolikrát jsou i rádi, že jim zatelefonujeme. A můžeme se i pobavit o tom, jak to bude dál a můžeme ten kontakt mít častější než třeba jenom právě to, jak tam jezdíme.“*

7.4.2. Oblast B: Realizace následné péče o mladé dospělé, opouštějící ústavní výchovu

1) Otázka: Stručně popište, jak probíhá realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Položením této otázky jsem se přesunula do oblasti samotné realizace následné péče o mladé dospělé. Při konkrétním popisu činnosti realizace se respondenti často rozmluvili a doplňovali své odpovědi o příklady z praxe, na kterých ilustrovali svou roli v celkové realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Odpovědi respondentů byly odlišné na základě působení v různých sférách a rozdílného zaměření činnosti.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Respondent za projekt „Patron“ popisuje, jakým způsobem dochází k realizaci následné péče v případě Patrona, který má s mladým dospělým vytvořený vztah. Ovšem i tento vztah má své určité hranice, které se důkladně dodržují: *„A když pak odchází, tak za sebou prásknou dveřmi a já mám svobodu a já teď půjdu do života, a tak nastává ten úkol toho Patrona. Být připraven. A být připraven znamená někdy teda nechat toho čerstvě svobodného plnoletého třeba si i natlouct pusy, ale být připraven, když dojde k něčemu špatnému. Tak mu podat pomocnou ruku. Navést. Zase neposkytovat bydlení, neposkytovat finance. Ale ukázat směr a na té cestě toho maléru i podpořit.“*

Dodržování hranic při realizaci následné péče o mladé dospělé uvádí také v následující situaci: *„Patron nesmí řídit toho člověka. Musí mu být k dispozici, ale nesmí být ani terapeutem, nesmí pátrat v minulosti. Když by třeba ten dospívající se chce svěřovat, jak byl týrán nebo zneužíván, smí projevit účast, ale nepátrat a neřešit. Nemají tu kvalifikaci a kompetenci, takže tak.“*

Projekt „Život nanečisto“, neposkytuje mladistvým následnou péči, ale spíše ukazuje cestu, jakou by se jedinec mohl vydat: *„To je prostě cyklus kurzů, který poskytuje zážitek a s tím zážitkem potom člověk jde dál a buď ho uplatní v životě nebo neuplatní. Tam ta následná péče není. To je jenom zasazené semínko.“*

Sociální kurátor popisuje realizaci následné péče především jako proces, který obsahuje komplexní přípravu jedince na samostatný život. Zatímco věci materiální povahy, se dají sehnat poměrně snadno, vedení člověka k získávání dovedností a kompetencí, je náročný a

dlouhodobý proces. „Ale ono tam nejde o to, věci materiální povahy, to člověk zařídí hned, ale musí na to toho člověka vést a postupně mu pomáhat získávat ty dovednosti a kompetence.“ K popisu své činnosti v rámci realizace následné péče použil zajímavou metaforu: „A u takových lidí, když bych to přirovnal to je jako s řidičákem. On si udělá řidičák v tom dětském domově, kde mu říkají jako co bude. Ale to řízení, on si tam nemohl vyzkoušet, že? A vy sedíte vedle něho v tom autě a ukazujete mu, kde má dát přednost a kde naopak nemá.“

Kurátorka pro děti a mládež naopak zdůrazňuje fakt, že realizace následné péče o mladé dospělé po opuštění ústavní výchovy, již nespadá do její kompetence. Dodává, že následná péče, je již založená na bázi dobrovolnosti mladého dospělého: „No, je pravda, že my už, když odejdou z toho ústavu, tak my do toho už tolik nezasahujeme. Tam to vychází z toho, že vlastně to dítě, pokud je mu osmnáct let, tak je plně svéprávné. A už tak jakoby všechno je na jeho dobrovolnosti. Už ho vlastně nikdo nemůže nutit, aby někam docházel. Aby třeba něco, někoho, někde kontaktoval. Pokud máme ten vztah takový jakoby relativně dobře nastavený, mezi jakoby tím klíčovým pracovníkem a tím dítětem, tak samozřejmě. Ono, jak je zvyklé se na nás obracet, tak třeba ještě přijde, požádá o pomoc. A my mu samozřejmě tu pomoc poskytneme. Ať už je to tím, že ho na někoho nakontaktujeme, nebo my sami někam zavoláme anebo mu pomůžeme s vyplněním nějakých papírů.“

Sociální pracovníce ZDVOP také zmiňuje, že v rámci kompetencí, je realizace následné péče pouze neoficiální činností, která vychází spíše z vytvořených sociálních vazeb, které během pobytu adolescentů v zařízení postupně vznikaly. Dále popisuje zapojení mladého dospělého do dobrovolnické činnosti, jako způsob realizace následné péče: „Tak ti mladí dospělí, ti už nejsou oficiálně naší cílovou skupinou, tudíž jim jakoby oficiálně žádnou péči neposkytujeme. Nicméně jim poskytneme poradenství, snažíme se rozvíjet osobní vztahy, nebo je třeba zapojíme do dobrovolnických činností a tak dále. Je to spíše psychická podpora.“

Dalším důležitým kritériem pro efektivní realizaci následné péče je udržení kontaktu s mladými dospělými a vytvoření dostatečně kvalitního vztahu. Pro mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu je důležité udržení vazeb, které si během dosavadního života v zařízení vytvořili. Sociální pracovníce DD: „Po tom odchodu se nám osvědčilo vlastně nadále udržovat ten kontakt na toho klienta. Obecně vědět o něm, jak se mu nadále daří, různě ho zvát na akce dětského domova třeba jako hosta, nebo mu zas nabídnout pomoc, když se mu nedaří, pak taky vyslechnout. Vyslechnout dobré i špatné z jeho pohledu a případně mu připomínat úspěchy z dětského domova. Můžeme mu taky nabídnout případné návštěvy v dětském domově, nebo třeba dojet za ním.“

2. otázka: Jaké metody sociální práce při realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, nejčastěji používáte?

Odpovědi na tuto otázku mnohokrát zazněly již během popisu realizace následné péče. Zástupci státní sféry, stejně jako u popisu metod plánování, jasně pojmenovávali jednotlivé metody realizace. Zástupci neziskové sféry spíše uváděli příklady z praxe, ve kterých byly použité metody zřetelné.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Vzhledem k tomu, že několik respondentů nevykonávalo realizaci následné péče oficiálně, tak se většinou shodovali na tom, že realizují následnou péči prostřednictvím neformálního poradenství.

Sociální pracovnice ZDVOP: *„Jaké metody? Tak víte co, my jim můžeme pomoc jen tak omezeně. Většinou je to poradenství no.“* Stejně tak odpovídala i sociální pracovnice DD Nové Strašecí: *„Jsem pro ně taková ta psychická podpora, můžeme jim pomoc, poradit, když potřebují anebo neví. Někam je nasměrovat. Hlavně teda to poradenství.“*

Sociální kurátor zdůrazňuje především rozdílnost realizace následné péče, která je závislá na naléhavosti a druhu situace, jako užitou metodu sociální práce uvádí krizovou intervenci: *„Když je potřeba něco řešit ze dne na den, někdy ta krizová intervence tam přichází.“* Sociální kurátor dále zmiňuje poradenství a doprovázení, jako další metody sociální práce při realizaci následné péče o mladé dospělé. Ke stanovení těchto dalších dvou metod používá příklad z praxe: *„Pokud dejme tomu v tom ideálním případě přijde potom propuštění, a tak já vlastně zjistím, že teď hned potřebuje bydlet a dům na půli cesty nechce, nechce být jako v zařízení ze kterého teď vycházel a řekne si, já chci bydlet třeba už v nějaké ubytovně, tak hned úřad práce a tyhle věci, které musejí nastat jako jistota pro toho člověka, že něco umí.“*

Kurátorka pro děti a mládež klade důraz na rozdíl v užívání metod sociální práce při plánování a realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Během realizace už nedochází k terénní práci, jako při plánování následné péče, ale spíše k samotným rozhovorům s mladým dospělým, který už oficiálně není cílovou skupinou kurátorky pro děti a mládež: *„No, tady už není úplně taková, ta práce v terénu je víceméně na tom, když ten klient*

o to třeba požádá. Tady je to spíše opravdu ta práce s rozhovorem, pokud bydlel někde v domě na půli cesty, tak zase je tam sociální pracovník, za kterým může jít.“

Respondent za projekt „Patron“ popisuje, jakým způsobem mohou Patroni a Patronky pomoci a jaké metody při realizaci následné péči užívají. Velice hojně zde také dochází k neoficiálnímu poradenství, doprovázení nebo asistenci. *„A zase nasměrovat, pomoc. Třeba k domu na půli cesty, hledání zaměstnání, podpůrné organizace zprostředkovat, pomoc domluvit, a to jsou věci, který ten Patron dělá.“*

3. otázka: Objevují se během realizace následné péče s klientem rizikové faktory? Pokud ano, jaké?

Většina respondentů se shoduje v četnosti rizikových faktorů během realizace následné péče s klientem. Odpovědi na tuto otázku byly velice obsáhlé a popisovaly mnoho rizikových faktorů, se kterými se respondenti při svém profesním působení setkali.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Nejčtenějším rizikem, které se objevovalo u odpovědí respondentů ze státní i neziskové sféry, se stala biologická rodina. Respondenti ji zmiňovali velice často v souvislosti s vidinou možného ekonomického zisku, který by rodina mohla obdržet po návratu mladého dospělého z dětského domova. Respondent za projekt „Patron“ popsal možné vyplnění tohoto rizikového faktoru: *„Takže samozřejmě rizikovým faktorem je biologická rodina. Po léta nejeví zájem a pak najednou začne říkat, jak jsou šťastní, jak milují tu Angeliku nebo toho Josefa a že se konečně vrací k nim. Protože má peníze, protože má zaměstnání. Takže ta sociálně u dna žijící rodina vycucne toho člověka no a pak například nastává situace a čas pro Patrona.“*

Sociální pracovnice DD odpovídá téměř shodně. Dále dodává, že mladý dospělý může vkročit do prostředí, kde během krátké doby pocítí křivdu v rodině: *„No ta rizika, to je taky hodně o těch kořenech, že? Ta biologická rodina hraje velkou roli, často se také dostaví pocit křivdy v rodině.“*

Kurátorka pro děti a mládež popisuje shodnou zkušenost s tímto rizikovým faktorem. Svou odpověď doplňuje o skutečnost, že pokud mladý dospělý podlehně nátlaku své biologické rodiny a ta mu ukradne nebo odebere finanční jistotu, se kterou přicházel, nelze už tuto situaci často nijak řešit. Mladý dospělý je plnoletý a musí nést následky svých životních rozhodnutí: *„Také se s tím setkáváme, ty děti, když opouští tu ústavní výchovu, tak ony ji opouští i s určitým*

finančním obnosem. Ony, když mají rodiče, kteří mají stanoveno výživné, a to výživné platí. Tak se jim ty peníze po většinu času šetří. A ony samozřejmě vyjdou, mají našetřeno třeba i dost peněz, vrátí se do té rodiny. A ta rodina jim ty peníze samozřejmě „prošustruje“. To se také stává. Ale to jsou věci, s kterými jakoby nelze nic moc dělat. To už člověk, jak je dospělý, tak už s tím nikdo nic moc nezmůže.“

Na otázku, zda je biologická rodina rizikovým faktorem, jsem se zeptala sociálního kurátora. Ten použil příklad z praxe, na kterém popsal, že může dojít k situaci, kdy jsou jak člen biologické rodiny, tak mladý dospělý, klienty stejného sociálního kurátora. V takovém případě se sociální kurátor lehce dostane do střetu zájmů a je důležité celou situaci komplexně řešit: *„Ale může se stát to, že člen té rodiny může být můj klient. Protože neplatil výživné, protože zanedbával výchovu. A tam si myslím, že je to jako takový hodně tenký led, protože se najednou můžu dostat do situace, kdy jsem byl do té doby jako přijatelný pro tu rodinu a teď jsem nepřijatelný, protože můžu s tím mladým pracovat vlastně i v rozporu se zájmem rodiny. Třeba zrovna to, co říkáte vy, ty peníze. Můžu říct, hele ty je potřeba investovat, já nevím, třeba zrovna do řidičáku, do svářečského kurzu. A ne, aby si za to rodina pořídila televizi.“*

Sociální kurátor zmiňuje další rizikové faktory, které se mohou objevit při realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Rizikové faktory rozděluje na individuální a systémové. Mezi systémová rizika zařazuje překážky, které se objevují na trhu práce: *„A pak v té strukturální rovině, jsou překážky typu: nesmyslné podmínky úřadu práce pro splnění nástupu, nebo získávání podkladů k tomu, aby mohl nastoupit do práce. Ehm, můžu i jako být ten třetí bod v tom trojúhelníku mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, který tady vždy je, ať už potřebuje zaměstnavatel něco zkonzultovat, nebo klient. Aby se zmírňovaly ty třetí plochy.“* Naopak, mezi individuální riziko zařazuje především schopnost udržet si získané zaměstnání: *„Tak práci najde, ale ono jde i o to, udržet si tu práci. Tam jako já sociální pracovník samozřejmě můžu mít významný vliv, pokud mám tu důvěru k tomu klientovi a ten klient se mnou spolupracuje v tom udržení své práce.“* Sociální pracovnice ZDVOP ve své odpovědi také mimo jiné komentuje rizikový faktor v oblasti zaměstnání mladého dospělého: *„Tak ty rizikové faktory, to je hlavně nestabilní psychický stav toho mladého dospělého, potom taky návykové látky a teda velkým rizikovým faktorem je absence pracovních návyků.“*

Kurátorka pro děti a mládež řadí mezi rizikové faktory realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, také nedostatek organizací a projektů, které by poskytovaly následnou péči pro tuto cílovou skupinu: *„Potom, že nejsou ty následné služby. Třeba to bydlení, není práce nejsou tyto věci. Což si myslím že je, bych řekla, to úskalí. Prostě*

ty domy na půli cesty, azylové domy, kde by se jim někdo věnoval, po té stránce sociální a aby trochu ještě dospěli. To jsou podle mě ty největší rizikové faktory.“

4. otázka: V jakém časovém rozmezí probíhá realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?

Realizace následné péče o mladého dospělého, který opustil ústavní výchovu je čistě individuální proces. Tento proces se nedá ohraničit jasným časovým úsekem v horizontu týdnů, měsíců či roků. Respondenti se při odpovídání zamýšleli nad hypotetickou možnou dobou průměrného trvání realizace následné péče, nakonec ale vždy zdůraznili, že časové rozmezí realizace následné péče se jednoznačně určit nedá.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Respondenti se shodovali ve svých odpovědích na tom, že časové rozmezí pomoci je naprosto individuální a závisí na vážnosti problému mladého dospělého, či na tom, jestli vůbec stojí o pomoc. Kurátorka pro děti a mládež: *„My už ho nemůžeme vyloženě nutit k tomu, takže tam se úplně říct nedá. Pokud by ten mladý dospělý chtěl pomoc, tak se může obracet více méně pořád na někoho. Tam to není ohraničené, když potřebuje pomoc, tak přijde, když nepotřebuje tak ne.“*

Stejně tak odpovídá respondent za projekt „Patron“: *„Tam nejsou žádné limity, tam se musí jednat flexibilně podle situace.“*

Další důležitou veličinou, která hraje roli v časovém rozmezí realizace následné péče o mladé dospělé je neomezená doba čerpání pomoci. O něco konkrétněji se k této otázce vyjádřil sociální kurátor, který uvedl, že nejrizikovější období obvykle nastává v rozmezí 1-2 roku po odchodu z ústavní výchovy: *„Myslím si, že ho můžeme dobře provést tím nejrizikovějším obdobím, někdy to je rok, někdy dva. Je to individuální, ale tady asi nejvíce můžeme tomu člověku pomoc. A pak samozřejmě, protože ta kurátorka není podmíněna časově. Protože se může pracovat neomezeně dlouho.“*

5. otázka: Jak častý kontakt s klientem je potřeba při realizaci následné péče?

Odpovědi na tuto otázku velice úzce souvisí s časovým rozmezím realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Jedná se opět o naprosto individuální a

časově neomezenou činnost. Žádný z respondentů neuvedl četnost kontaktu v řádu dní, měsíců či roků.

Shrnutí odpovědí respondentů:

Kurátorka pro děti a mládež pouze zdůrazňuje nutnost kontaktu alespoň dvakrát do měsíce v případě, kdy je mladému dospělému zajišťováno bydlení: „*Protože, jak už jsem říkala před tím, tak děti třeba nechtějí jít zpátky do místa bydliště, ale chtějí zůstat někde jinde, tak tam jako to chce, alespoň dvakrát v měsíci, aby se prostě dalo hledat a někde něco zamluvit.*“

Ostatní respondenti se shodují na tom, že nejdůležitějším faktorem pro četnost kontaktu, je flexibilita a neomezená možnost čerpání kontaktu při realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Sociální kurátor ve své odpovědi, potvrzuje individualitu, neomezenost a flexibilitu takto: „*Pak je asi samozřejmě dobré, když my ho naučíme přistupovat k té naší pomoci právě, jak jsem řekl na začátku. Přijď, když potřebuješ. Když nepotřebuješ, nemusíš chodit. Ale důležité je přijít, když něco hrozí, nebo když už se něco stalo.*“

7.5. Shrnutí

Cílem výzkumu bylo zjistit a porovnat metody sociální práce a formy podpory mladých dospělých, opouštějících ústavní výchovu. Porovnání probíhalo mezi dvěma oblastmi- oblast veřejné správy a oblast neziskových organizací. Hlavní výzkumná otázka zní, jak odlišné jsou přístupy, formy podpory a užívané metody sociální práce ve státním a v neziskovém sektoru. K přehlednosti a dostatečnému získání všech informací jsem výzkumné otázky rozdělila do dvou oblastí, a to do oblasti plánování a do oblasti realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu se odlišuje především v přístupu. Ve státní sféře dochází k provázané spolupráci mezi kurátorem pro děti a mládež a sociálním kurátorem. Kurátor pro děti a mládež předává sociálnímu kurátorovi informace o klientovi a následná péče, je tak zachována a podpořena. Základní formou podpory při plánování následné péče, je především teoretická příprava mladého dospělého na samostatný život. Oproti tomu v neziskové sféře, jsou přístupy jednotlivých projektů orientovány na zlepšení dovedností, získání zkušeností a zážitků. Při plánování následné péče, je primárním cílem navázání vztahu s mladým dospělým, a praktická příprava na samostatný život. Realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opustili institucionální výchovu má

navzdory odlišným činnostem jednotlivých aktérů mnoho společného jak ve státním, tak v neziskovém sektoru. Hlavním společným prvkem je dobrovolnost. Mladý dospělý již dosáhl plnoletosti a docházení a vyhledávání pomoci jak u sociálního kurátora, nebo u neziskové organizace, je založeno především na jeho vlastní vůli a motivaci. Pokud má jedinec zájem o pomoc při realizaci následné péče, může mu sociální kurátor poskytnout komplexní přípravu a podporu ve všech sociálních oblastech. V neziskové sféře se může stát, že jsou možnosti podpory a pomoci omezenější, například pouze na určitou oblast sociální problematiky.

Užití metod sociální práce při plánování následné péče, se napříč státním i neziskovým sektorem, nejčastěji opakoval osobní rozhovor. Zatímco ve státní sféře mezi další důležité metody sociální práce patří mapování, tvorba individuálního plánu nebo sociální šetření, v neziskové sféře se častěji klade důraz na neformální metody plánování. Mezi časté metody plánování, užívané spíše v neziskové sféře, patří nácvik dovedností nebo asistence. Velký důraz je zde více kladen na kvalitu navázaného vztahu mezi mladým dospělým a členy jednotlivých projektů. Nejčastější metodou sociální práce, při realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, bylo v obou sektorech poradenství. Ve státní sféře bylo poradenství obohaceno o krizovou intervenci, doprovázení, či asistenci. V neziskové sféře se objevovalo spíše neformální poradenství, psychická podpora a vyhledávání návazných služeb pro klienta.

Jako nejzávažnější a nejrozšířenější rizikový faktor, byla státní i neziskovou sférou označena biologická rodina mladého dospělého. Překvapila mě četnost výskytu tohoto rizikového faktoru v odpovědi respondentů a příklady z praxe, které respondenti uváděli.

Výše uvedená zjištění se vztahují ke konkrétním zmíněným organizacím, jejich přístupům a formám následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Na základě získaných dat se domnívám, že jednotlivé formy podpory následné péče, přístupy a metody, se budou lišit v závislosti na:

- spolupráci a provázanosti státního a neziskového sektoru a jednotlivých organizací v rámci dílčích regionů
- četnosti a pokrytí služeb následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu- zda se zaměření činnosti organizací v rámci regionu vzájemně doplňuje, nebo naopak shoduje a násobí
- počtu mladých dospělých, kteří opouštějí ústavní výchovu napříč regiony

Vzhledem ke zmíněným kritériím, které výrazně ovlivňují činnost, postupy, kvalitu a spolupráci státního i neziskového sektoru v oblasti následné péče o mladé dospělé, kteří

opouštějí ústavní výchovu, nepovažují výsledky mého výzkumu za reprezentativní pro všechny organizace, které se zabývají touto cílovou skupinou. Na druhou stranu moje zjištění, i u relativně úzkého vzorku respondentů, ukazují na rozdílné přístupy konkrétních organizací.

7.6. Spolupráce státního a neziskového sektoru

Během sběru dat a průběžné analýzy jednotlivých odpovědí jsem zpozorovala odlišnosti v činnostech, kompetencích a přístupech k plánování a realizaci následné péče, mezi státním a neziskovým sektorem. Uvědomila jsem si, v jak úzkém kontaktu se tyto dva sektory nacházejí a jak nezbytná je jejich vzájemná spolupráce. Následně jsem dvěma respondentům položila doplňující otázku, která byla zaměřena na osobní názor, ohledně kvality vzájemné spolupráce:

Otázka: Jak kvalitní je podle Vás spolupráce mezi státním a neziskovým sektorem v rámci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?

Zatímco sociální pracovnice DD popisuje spolupráci spíše na základě dosaženého vzdělání a neprofesionalitu ze strany neziskových organizací: *„Je tam rozdílná kvalita v návaznosti na dosažené vzdělání, a hlavně na tu praxi. Víte co, přístup s tím, že jde o lítost ke klientovi, je opravdu neprofesionální s rizikem ztráty důvěry všech zúčastněných.“*

Odpověď sociálního kurátora popisuje nezbytnost a kvalitu neziskových organizací: *„Já si nedovedu představit, že bych mohl tomu klientovi komplexně pomáhat, protože jsou oblasti, které já už nepokryji. A ani nemůžu. Takže neziskovky jsou nezbytně důležité. A je to jak s kurátorem, jsou dobří kurátoři a pak ti, kteří tu práci nedělají dobře, a tak to platí i o neziskovkách.“* Dále zmiňoval důležitost provázané spolupráce pro klienta: *„Záleží na regionu, měly by hlavně vyplňovat ta jednotlivá místa. Ideální je, když v tom regionu funguje nějaká provázaná spolupráce. Úplně ideální je, když se ty organizace mají možnost i scházet jo? Neformálně, formálně, mít třeba společné vzdělávání, kde se ti lidé potkávají. Myslím si, že tam, kde to funguje, to má veliký význam pro klienta.“*

Odpověď sociálního kurátora se shoduje s mým názorem ohledně nezbytnosti a nutnosti

vzájemné spolupráce mezi neziskovými organizacemi. Souhlasím se sociální pracovníci DD v bodu důležitosti kvality dosaženého vzdělání jak ve státní, tak v neziskové sféře.

7.7. Navržení inovace realizace následné péče

Projekt „Život nanečisto“ mě velice oslovil, především kvůli jedinečnosti a možnostem, které nabízí adolescentům. Z odpovědí respondentů se v oblasti připravenosti na samostatný život ukázalo, že mladí dospělí jsou skvěle připraveni na odchod z ústavní výchovy po teoretické stránce. V okamžiku, kdy ale dochází k rozhodování a vykonání důležitých a závažných kroků v jejich životě, zachovávají se spontánně a dají přednost jednání, které je více ovlivněné emocemi. Vzhledem k této skutečnosti, vidím velkou budoucnost právě v realizaci dalších projektů a akcí, které by adolescentům a mladým dospělým poskytly možnost zážitku a poučení z vlastních chyb a neuváženého jednání. V případě propojení státní a neziskové sféry, by mohl být projekt koncipován v multidisciplinární spolupráci. Adolescenti by mohli získat potřebné teoretické znalosti a následně je uplatnit v praxi, kde by pocítili následky svých činů a rozhodnutí.

V návaznosti na provedený výzkum a získání dalších úhlů pohledu a názorů ze strany respondentů ohledně provázanosti a spolupráce mezi soukromým a veřejným sektorem, spatřuji hlavní úskalí v rozdílnosti přístupů realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Vzhledem k široké problematice, která je obsažena v rámci realizace následné péče je nutné, aby oba sektory vzájemně aktivně a kvalitně spolupracovaly.

Každý jednotlivý případ plánování budoucnosti mladého dospělého, by měl být posuzován samostatně formou multidisciplinární spolupráce, či workshopu (úplně na začátku bez mladého dospělého) všech zúčastněných stran a následném průběžném sdílení zásadních informací. Podpora mladého dospělého všemi zúčastněnými stranami musí působit v klíčových otázkách jednotně (nikdy nesmí působit konkurenčně, někdo je hodnější, nabízí lepší podmínky, jednodušší cestu atd.). Sdílení informací by v dnešní době neměl být problém, samozřejmě s ohledem na GDPR.

Ke zlepšení vzájemné spolupráce obou sektorů by mohlo přispět přidělení kompetencí, obcím s rozšířenou působností, které by z pozice koordinátora řídily hromadné vzdělávání a zároveň prohlubovaly a zlepšovaly vzájemnou spolupráci.

Na základě zjištěných informací, vyplývajících z odpovědí respondentů vyvstávají další otázky, které by bylo přínosné hlouběji analyzovat. Zlepšení spolupráce a postavení

neziskového a státního sektoru v problematice následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, je dle mého názoru velice zajímavé téma, kterému bych se ráda věnovala ve své diplomové práci.

Závěr

Oblast následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu je stejně důležitá, jako problematika odchodu a ukončení pobytu v zařízení. Samostatný život, který nastává po ukončení institucionální výchovy, naskýtá nejen mnoho možností, ale také komplikací, starostí a problémů, se kterými se musí mladý jedinec náhle vypořádat. K plynulému přechodu do dospělého života a osamostatnění, je potřeba řádná a kvalitní příprava na následnou péči a realizace následné péče, prostřednictvím pověřených aktérů ze státní i neziskové sféry. Adolescent prožívá jedno z nejrizikovějších a nejnáročnějších životních období, při kterém je potřeba správné podpory a pomoci. Právní úprava a systém služeb následné podpory mladých dospělých, přináší do života jedinců mnoho dalších aktérů, kteří mají v životním příběhu mladého dospělého nezastupitelnou roli. Základním pilířem následné péče, je spolupráce, která by měla probíhat na kvalitní úrovni jak mezi sociálními pracovníky a ostatními zaměstnanci státní sféry, kteří se podílejí na plánování a realizaci následné péče, tak napříč státního i neziskového sektoru. Dalším důležitým faktem v této problematice je provázanost mezi plánováním následné péče, která se odehrává před odchodem mladého dospělého ze zařízení, a realizací následné péče, která nastává po odchodu jedince z institucionální výchovy. Obě tyto oblasti následné péče mají svá specifika v rámci metod, forem a přístupů. Plánování následné péče je stejně důležité, jako samotná realizace.

Můj výzkum porovnával jednotlivé metody a formy podpory následné péče o mladé dospělé, napříč státním a neziskovým sektorem. Za mé hlavní osobní zjištění, považuji uvědomění si nutnosti a potřebnosti vzájemné provázanosti a spolupráce mezi těmito dvěma sektory. Kooperace státního a neziskového sektoru je primárním a klíčovým prvkem pro úspěšné plánování a realizaci následné péče. Toto zjištění dále podpořily odpovědi respondentů, které dokazovaly různorodost a širokou variabilitu v užitých metodách, přístupech a formách následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. I přes mnoho odlišností, se respondenti často shodovali na nejčastějším rizikovém faktoru, který významně ovlivňuje úspěšnou realizaci následné péče v této oblasti.

Nejčastěji zmiňovaným rizikem se tak stala biologická rodina, která je vnímána jako ohrožující, jak v neziskovém, tak ve státním sektoru. Vzájemnou provázanost a potřebnost kvalitní spolupráce si uvědomovali i samotní zástupci státního i neziskového sektoru.

V závěru bych se chtěla vyjádřit k míře reprezentativnosti provedeného empirického výzkumu. Tento výzkum byl proveden na úzkém vzorku organizací a aktérů, kteří se zabývají následnou péčí o mladé dospělé. Pro získání přesnějších dat a větší reprezentativnosti, by

muselo být součástí výzkumu více zástupců státní i neziskové sféry, napříč jednotlivými regiony. Širší výzkumný vzorek by mohl minimalizovat odchylky, které mohou být způsobeny:

- mírou provázanosti státního a neziskového sektoru a jednotlivých organizací v rámci dílčích regionů
- četností a pokrytí služeb následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu
- počtem mladých dospělých, kteří opouštějí ústavní výchovu napříč regiony.

Získání reprezentativního vzorku, který by vypovídal o všech programech následné péče v ČR, by mohlo být dosaženo prostřednictvím zmapování poskytovatelů sociálních služeb, napříč jednotlivými kraji v ČR. V rámci daného kraje by bylo potřeba provést rozhovor s alespoň čtyřmi respondenty. Dva respondenti by zastupovali státní sféru v daném kraji a další dva neziskový sektor. Zvýšení počtu respondentů by zajistilo reprezentativnější vzorek, který by minimalizoval případné odchylky. Každý kraj má jistá specifika v míře provázanosti mezi sektory, nebo v přístupech a metodách jednotlivých aktérů. Kraje se dále liší v četnosti výskytu služeb následné péče a v počtu mladých dospělých, kteří v daném období opouští ústavní výchovu. Výše uvedená specifika by mohla být díky zvýšenému počtu respondentů v jednotlivých krajích lépe uchopitelná a zpracovatelná. Výsledkem by bylo minimalizování možných odchylek a následná výzkumná zjištění by byla reprezentativní pro všechny organizace.

Problematika následné péče naskýtá mnoho různých směrů, které by bylo přínosné analyzovat hlouběji. Další zkoumání v této oblasti by mohlo být zaměřeno na již zmíněnou spolupráci jednotlivých aktérů. Provázanost a kooperace je klíčovým faktorem pro úspěšné uskutečnění následné péče o mladého dospělého. Z toho důvodu považuji za významné zkoumat nejen spolupráci státního a neziskového sektoru, ale také vzájemnou provázanost a spolupráci v rámci jednotlivých sektorů. Zjištění kvality provázanosti, efektivity v předávání informací a vzájemné spolupráce, by mohlo přinést další, užitečný vhled do celé problematiky. Takto získané informace by mohly být podnětem k novým inovacím, které by podpořily a vylepšily vzájemnou spolupráci v oblasti následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Při zamyšlení nad možnostech inovace realizace následné péče o mladé dospělé a návazných služeb, jsem vyhodnotila dva směry, které by bylo užitečné podporovat. Prvním z nich je realizace dalších projektů a akcí, které by adolescentům a mladým dospělým poskytly možnost zážitku a poučení z vlastních chyb a neuváženého jednání, které se vzhledem k výsledkům výzkumu v porovnání s teoretickou přípravou, jeví být účinnější formou prevence

a plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Druhý směr, by byl zaměřen na podporu vzájemné spolupráce státního a neziskového sektoru. Prostředkem ke zkvalitnění provázanosti a spolupráce by mohlo být pravidelné hromadné vzdělávání a jiné formální i neformální akce, kterých by se zúčastnili zástupci obou sektorů. Povinnost koordinace pomoci je obsažena v rámci obce s rozšířenou působností, která by mohla stanovit koordinátora provázanosti a spolupráce neziskového a státního sektoru.

Seznam použité literatury:

A., Muscat Baron Muscat, Y., Muscat Baron Muscat a J., Spencer N. 2002. Child: Care, Health And Development . *The care and health needs of children in residential care in the Maltese Island.* [Online] 12. January 2002.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.1365-2214.2001.00200.x>.

Academy, Projekt Accenture. Projekt ACCENTURE ACADEMY . *Otevřená budoucnost* . [Online] Dark Side, a.s. . www.otevrenabudoucnost.cz.

Běhounková, Lenka. 2012. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči.* Praha : Togga, 2012. 978-80-7476-020-4.

Bundle, A. 2001. *Health of teenagers in residential care: comparison of data held by care staff with data in community child health records* . místo neznámé : Arch Dis Child, 2001.

ČESKO. *Nařízení vlády č. 460/ 2013 Sb.* Nařízení vlády o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy .

— . *Zákon č. 108/ 2006 Sb.;* Zákon o sociálních službách .

— . *zákon č. 109/2002. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.*

— . *Zákon č. 111/ 2006;* Zákon o pomoci v hmotné nouzi .

— . *Zákon č. 218/ 2003 Sb.;* o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů .

— . *Zákon č. 359/1999 Sb.;* o sociálně- právní ochraně dětí.

Dejme, dětem, šanci. 2011. dejme dětem šanci. [Online] studio Pixel, 2011. dejmedetemsanci.cz.

Gjuričová, Jitka. 2007. *Analýza stavu a dalšího vývoje mladých lidí po opuštění zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy za období 1995-2004.* Praha : MV a MŠMT, 2007.

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace.* Praha : Portál, 2005. 978-80-7367-485-4.

Chakrabarti M., Hill M. 1999. *Residential child care: international perspectives on links with families and peers.* 3. London : Jessica Kingsley Publisher, 1999. stránky 142-146.

Institut projektového řízení. 2015. *Studie systému následné péče o ohrožené děti po dosažení zletilosti.* 2015.

Kopřivová, Lenka. 2006. Diplomová práce . *Odchod dětí z dětského domova.* [Online] Brno 2006. https://is.muni.cz/th/n1jgt/DP_Koprivova.pdf.

MACEK, Petr. 1999. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívání.* Praha : Portál, 1999. stránky 11-16. 80-7178-747-7.

Matějček, Zdeněk. 2007. *Co děti nejvíce potřebují.* Praha : Portál, 2007. 978-80-7367-504-2.

- Matoušek, Oldřich a kol., a. 2013.** *Encyklopedie sociální práce*. Praha : Portál, 2013. 978-80-262-0366-7.
- **2008.** *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2008. 978-80-262-0213-4.
- Matoušek, Oldřich. 2008.** *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2008. str. 19.
- **2008.** *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2008. 978-80-262-1154-9.
- **1999.** *Ústavní péče*. Praha : SLON, 1999. 8085850761.
- Matoušek, Pazlarová a Baldová. 2008.** *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mládeže*. Praha : Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008. 978-80-254-2756-9.
- Miovský, Michal. 2006.** *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Garda, 2006. str. 159. 80-247-1362-4.
- MPSV. 2014.** *Manuál Implementace standardů kvality sociálně- právní ochrany dětí* . Praha : Právo na dětství , 2014.
- **2020.** *Národní strategie ochrany práv dětí 2021- 2029*. Praha : Právo na dětství, 2020.
- MV. 2007.** Hodnocení systému péče o ohrožené děti . *MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY* . [Online] 2007.
file:///C:/Users/padde/AppData/Local/Temp/hodnoceni_systemu3.pdf.
- Myšková, Lucie a kol., a. 2018.** *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče a standardy kvality služeb ambulantních středisek výchovné péče* . Praha : Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků , 2018. 978-80-7481-223-1.
- PhDr. Ptáček Radek, PhD. a kol., a. 2014.** *Vliv náhradních forem péče na vývoj a život dítěte*. [dokument] Praha : Národní institut pro děti a rodinu, z.s. , 2014. 987-80-87066-05-8.
- 2018.** Platforma sociálního bydlení . *Platforma sociálního bydlení*. [Online] 2018.
<https://socialnibydeni.org/zakon-o-socialnim-bydeni>.
- Projekt, "Start do života". 2018.** Dětský domov Náměšť nad Oslavou. *ddno*. [Online] PcNeu, 2018. www.ddno.cz.
- Projekt, "Začni správně". 2021.** zacnispravne.cz. [Online] 2021. www.zacnispravne.cz.
- Shalhevet, Attar- Schwartz, S. 2008.** *Emotional, behavioral and social problems among Israeli children in residential care: A-multi-level analysis*. 2. místo neznámé : Children and Youth Services Review,, 2008. stránky 229-248. 0190-7409.
- Šuláková, Lada. 2013.** *Metodika podpůrných a motivačních aktivit pro mládež*. Bílina : Člověk v tísni, o.p.s., 2013. 978-8087456-39-2.
- Thorová, Kateřina. 2015.** *Vývojová psychologie: proměny lidské psychicky od početí po smrt*. Praha : Portál, 2015. str. 418. 978-80-262-0714-6.

Přílohy:

Příloha č.1- rozhovor s kurátorkou pro děti a mládež

PŘEPIS ROZHOVORU

- RESPONDENT č.1
 - Oblast- státní
 - Pozice- Kurátorka pro děti a mládež
-

Rozhovor proběhl telefonicky, následně po domluvě a zaslání okruhů otázek na email. Důvodem zaslání otázek dopředu bylo především to, že respondentka o to požádala předem tak, aby mohla odhadnout své schopnosti a časové možnosti k uskutečnění rozhovoru.

Dobrý den, u telefonu Denisa Körberová. Já volám ohledně toho výzkumu...

Jé, ano, (smích) dobrý den, jéžiš marjá a já jsem na Vás úplně zapomněla. Tak vydržte mi chvíli já si zavřu dveře.

(Smích) Určitě, v pořádku. Děkuju.

Já jsem měla jednání a úplně jste mi vypadla z hlavy. (Smích) ale ne dobrý, to je v pořádku. Tak. No. Začněte.

Já bych Vám chtěla v první řadě moc poděkovat, že jste si na mě udělala čas. A že jste ochotná mi odpovědět na ty otázky. Protože shánění respondentů je ještě o něco těžší, než jsem čekala v téhle době. Takže si toho moc vážím.

No, no, to je v pohodě. Já tomu věřím a já zase i chápu, že prostě potřebujete ty respondenty a že je to složitý. Takže já vás takhle jako. Pokud, pokud tu problematiku znám, tak já se tomu nebráním. Pokud Vám to pomůže, budu jenom ráda. (Smích)

(Smích) Super, tak moc děkuju. Děkuju. Ještě na začátek se Vás chci zeptat, jestli nevadí, že budu rozhovor nahrávat, abych si to mohla ještě přehrát později. A tak dále, jestli jste s tím v pohodě.

Hm, Hm, rozumím nevadí. Můžete ho nahrávat.

Super moc děkuju. Já nevím, jestli jste koukala na ty otázky, co jsem Vám zaslala.

Jo, jo koukala.

Super, tak jestli je můžeme nějak probrat a Vy mi můžete říct, co Vás k tomu napadá. Já budu jediné ráda.

Hm, Hm. Chcete jít... mám jít po těch otázkách teda? Jo, třeba? Chcete abych řekla jako první otázku druhou takhle?

Asi ano. Asi by to bylo nejlepší, no. Nechám to na Vás.

Jo, klidně, ono to je asi i pro mě lepší no, než abychom na něco nezapomněly.

Super. Děkuju moc.

Tak začneme, tady v té první máte v podstatě, jak. Jak probíhá to plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. Já Vám to budu říkat ze své vlastní praxe, jak to funguje u nás na OSPODu jo?

Ano super.

Protože nevím úplně jak to mají třeba na jiných OSPODech. Takže já to budu mít zaměřený ty moje odpovědi opravdu čistě tady na ten OSPOD. My v podstatě máme, že vždycky třeba půl roku, předtím než ty děcka, než jim bude končit těm dětem ústavní výchova. Tak kontaktujeme tady u nás kurátora pro dospělé, což je u nás taková speciální funkce. My mu vlastně zpracujeme jakoby zprávu, kde je vlastně napsáno, kde to dítě je umístěno, kdy mu končí ta ústavní výchova. Jestli má nemá rodinu, jestli už třeba víme, jestli se bude vracet nebude vracet. Jestli to dítě teda něco potřebuje, nějaký kontakty. A domlouváme se s tím kurátorem pro dospělé, že on s námi na takovou tu předposlední návštěvu, což je ten půlrok prostě dopředu jede s námi vlastně za tím dítětem. Představí se mu a řekne mu, co může od něj očekávat. Nabídne mu svoje služby, nabídne mu, co pro něj může udělat a takhle vlastně máme, máme tu spolupráci s tím kurátorem pro dospělé, na kterého se můžou ty děti po ukončení ústavní výchovy, jako, obracet.

Jo, jo.

Ten kurátor pro dospělé ještě zpracovává pro ty děcka něco jako, něco na způsob jako dopisu s nabídkou služeb a, nebo svých jakoby služeb, a to jim ještě jakoby, těsně, než opouští ten domov, nebo jim je osmnáct, tak jim to ještě posílá třeba. Protože přece jenom ten půl roku je pro tyhle děti poměrně dlouhá doba, takže jim ještě třeba ten dopis pošle, aby se s tím seznámily, aby tam hlavně měly ten kontakt, pošle jim i vizitku a podobně.

Aha, jo, jo, jo.

Hmm, takže takhle probíhá standardně jakoby navázání, nebo přechod od nás jako kurátorů. Nebo od nás takhle. Ne úplně kurátorů, ale od nás jako z orgánu sociálně- právní ochrany dětí, to takhle plynule přechází k tomu kurátorovi pro dospělé. Ale samozřejmě když to dítě, třeba víme, že nemá kam jít, tak i my, ještě se snažíme třeba půl rok předtím. Pokud to dítě nechce zůstat na dobrovolný pobyt v zařízení, tak se mu třeba snažíme najít dům na půl cesty, nebo se mu třeba snažíme najít nějaký jakoby návazný služby, ještě i jiný než třeba jenom toho kurátora.

Jo, jo, jo.

Jo? Ono totiž záleží, oni někdy ty děti se nechtějí vrátit třeba do místa toho bydliště, a chtějí zůstat třeba v Brně, nebo chtějí zůstat třeba v nějakým jiným městě. Tak je potřeba pro ně hledat něco návazného tam. Takže my si zjistíme, co tam je, dáme mu veškeré kontakty, a je pravda že i sociální pracovníci přímo v těch ústavech, tak i s nimi jsme ve spolupráci vlastně řešíme tu následnou potom nějakou pomoc. Tak. Takhle stačí?

Jo, určitě a můžu se ještě zeptat? Já bych se jenom chtěla zeptat, a vy je navštěvujete nějak pravidelně ty děti? Nebo to bývá jen nějaká jednorázová návštěva?

Nene, pokud má dítě nařízenou ústavní výchovu, tak podle zákona o sociálně- právní ochraně dětí, jsme povinni to dítě každé tři měsíce navštívit.

Jo jasně, jasně.

To je minimum. Jo? Jednou za tři měsíce je to minimum. Můžeme i častěji. Ale minimum je jednou za tři měsíce.

Dobře, tak děkuju super.

Takže my jsme poměrně s těmi dětmi v takovém úzkým kontaktu. Pokud ty děti mají třeba rodinu a jezdí domu, tak když jsou třeba doma na nějaký prázdniny. Tak se s nimi sejdeme třeba víckrát. Než jenom jednou za ty tři měsíce. Takže my máme vcelku přehled. My musíme navštěvovat nejen ty děti ale i jejich rodiče. Takže pořád, tu situaci mapujeme až do té dospělosti.

Super, děkuji moc za osvětlení. (Smích)

Tak, jo? (Smích) Takže můžeme dál?

Určitě.

Tak, jaké metody sociální práce při plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu nejčastěji používáte? No ty metody, jsou v podstatě takový, že si tu situaci mapujeme po už nějakým osobním rozhovorem s tím dítětem s těmi rodiči eventuelně s dalšími osobami, které by mohly tomu dítěti být nápomocný nebo by k nim mohl třeba jít po ukončení té ústavní výchovy. Samozřejmě nějakou tou terénní prací, a hlavně je to taky i ještě, že si sami vyhledáváme ty organizace. Třeba nestátní neziskové organizace, které by mohly pomoc. Asi, jo. Asi takhle. Je to taková ta práce, taková asi ta běžná. Rozhovor, terénní práce, vyhledávání.

Jo, jasný, super. Tak děkuji moc. (Smích)

Tak. Aha. Objevují se během plánování následné péče rizikové faktory, pokud ano jaké. No tak tam, tam samozřejmě ty rizikový faktory jsou hlavně v tom, že ty děcka v podstatě neví, co chtějí dělat, neví, kam by chtěly jít. Nemají žádný plány, chtějí hlavně třeba odejít z toho ústavu, ale tak jako. Oni nejsou vyzrálé ještě vůbec. Jo, což je samozřejmě největší ten rizikový faktor. Fakt, samozřejmě pak jsou tu ty rizikový faktory v tom, že třeba rodina nejeví zájem, nebo je ta rodina na tom tak špatně, že to dítě se tam nemůže vrátit. A, samozřejmě dalším je, že je málo těch návazných služeb. Hlavně co se týče bydlení. Domy na půli cesty, azylový domy, ubytovny a tak dále. Samozřejmě ještě práce, tak to je no. Ale asi takový ty nejhorší, že to dítě někdy už je tak jako, je nastavené tak, že hlavně už chce odejít, ale představu nemá. A teď jak ho namotivovat, že je potřeba, aby si našlo práci a tak podobně. Nejhorší je, že ty děti nemají třeba ještě kolikrát dokončené vzdělání. Když mají zájem si dokončit vzdělání, tak je to super. Protože oni tam ještě pak zůstanou třeba na dobrovolný pobyt. Dokončí si to vzdělání a je tam zase nějaká šance, že si třeba najdou potom práci. Ale když ty děti odejdou dřív. Protože dřív je jim ta ústavní výchova ukončena, tak nemají. Mají jen základní vzdělání a některé nemají ani to, protože nemají dokončených devět jakoby těch odchozených roků. Nebo tříd, ne roků ale tříd. A nemají úplně základní vzdělání a pak je to problém něco si třeba i najít, jako práci.

Jo, jo jo, jasně. Super děkuju.

Tak další teda. Stručně popište, jak probíhá realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. (vzdychnutí) No, je pravda, že my už potom jakoby. Když odejdou z toho ústavu tak my do toho už tolik nezasahujeme. Tam to vychází z toho, že vlastně to dítě, pokud je mu osmnáct let, tak je plně svéprávné. A už tak jakoby všechno je na jeho dobrovolnosti. Už ho vlastně nikdo nemůže nutit, aby někam docházel. Aby třeba něco, někdo někde kontaktoval. Pokud máme ten vztah takový jakoby relativně dobře nastavený, mezi jakoby tím klíčovým pracovníkem a tím dítětem, tak samozřejmě. Ono, jak je zvyklé se na nás obracet, tak třeba ještě přijde, požádá o pomoc. A my mu samozřejmě tu pomoc poskytneme. At už je to

tím, že ho na někoho nakontaktujeme, nebo my sami někam třeba mu, jakoby zavoláme a nebo mu pomůžeme s vyplněním nějakých papírů. Jo?

Hm, Hm.

Jo? Ono totiž hlavně jakoby na obci. Ale to má každá obec. Má sociálního pracovníka, nebo sociální pracovníky obce. Je to sociální pracovník obce, který má na starosti právě dospěláky. Není to není, je to ještě trochu něco jiného než, je ten sociální kurátor. Jo? Sociální pracovníci obce pomáhají vlastně lidem, s tím jakoby požádat si o dávky, vysvětlit jim, jak to vypadá v dávkovém systému, pomáhá jim třeba najít si nějaký bydlení, pomáhá jim snad, najít nějakou nabídku práce a podobně. Jo takže. Takže tak zhruba to vypadá, ale tam skutečně záleží na tom, pokud to dítě se vrací do rodiny, tak většinou ta rodina je schopná nějak s ním udělat tyhle základní věci. Jako přihlásit se na úřad práce, sehnat si práci, zajistit to bydlení, zajistit nějaký dávky. Pokud si nevědí rady. Tak můžou přijít buď k nám anebo my je odkážeme, nebo my je právě doprovodíme k těm pracovníkům obce nebo k tomu kurátorovi.

Hmm a můžu se zeptat? Stává se často, že se takhle ty děti za vámi vrací vlastně i potom? Že potřebují takhle pomoci? Nebo je to spíš výjimečné?

Um, řekla bych že to není úplně tak často, protože hodně těch dětí skutečně má nějakou rodinu, za kterou se vrací. Pár, no ne, řekla bych takhle. Není to úplně tak často.

Jo, jo, aha.

No, oni se za námi vrací, ale ne že by potřebovali pomoc, ale že nás jdou navštívit. Že tam ten vztah byl jako docela dobrý a oni potom přijdou se tak jako pochlubit, jak třeba jako bydlí. Jo? Tak přijdou se na nás tak podívat (smích). Jo? Je to. Jo?

Jasně, jasně rozumím. (Smích)

Jo? Přijdou nás navštívit to se nám stává. No, tak my se samozřejmě tak jako ptáme, jak se mají. Jestli něco nepotřebují, jo? Tak se snažíme i zjistit třeba i tyhle věci.

Jojo, super, dobře děkuju.

Tak, teď u který jsme to byly otázky. Jo. Jaký jsou metody sociální práce při realizaci následné péče o mladé, kteří opouštějí ústavní výchovu. No, to je v podstatě. To je v podstatě to samý no. Tam opravdu tím, jak je to na té dobrovolnosti tak, ten pracovník a je v celku jedno, který je to sociální pracovník. Tak a i v té neziskové organizaci, tak se snaží nějaký způsobem třeba otázkami dopátrat, co by ten klient potřeboval. Je pravda, že ti klienti někdy, nebo ty dě... ty

mladý dospělý. Někdy ani pořádně nevědí, co by chtěli, co by potřebovali a v rámci toho rozhovoru se to, se na to přijde a zaměří se na to jakoby ten pracovník. No, tady už není úplně taková, ta práce v terénu je víceméně na tom, když ten klient o to třeba požádá. Jakoby, tady už není tolik ta práce v terénu tady je to spíš opravdu ta práce rozhovorem, pokud bydlel někde na nebo v domě na půli cesty, tak zase je tam sociální pracovník, za kterým může jít, ale není to toho, jako třeba my teď docházíme do rodin nebo.. jo? Ten OSPOD dochází, dělá tu terénní práci, to už tam tolik není jo? Potom ty návazný služby. Tak..

Jojo, rozumím super děkuji.

Tak další máme tady. Objevují se během realizace následné péče s klientem rizikové faktory, pokud ano jaké? V podstatě je to to samý. Bud' ten klient na to kašle třeba, nechce nikam jít, a potom teda ale končí třeba i na ulici. Jenomže tím že je dospělý, tak už to nikdo aktivně neřeší. Potom, že nejsou třeba potom ty následný jako. Třeba to bydlení, není práce nejsou tyhle věci. Což si myslím že je, bych řekla, to úskalí. Prostě ty domy na půli cesty, azylové domy, kde by ještě se jim někdo věnoval, po té stránce sociální a aby trošku ještě dospěli. To jsou podle mě ty největší rizikové faktory. A ještě co tady je. To bych chtěla ještě říct. To taky se s tím setkáváme, ty děti, když opouští tu ústavní výchovu, tak oni ji opouští i s určitým finančním obnosem.

Aha, ano.

No, ony když mají rodiče, kteří mají stanoveno výživné a to výživné platí. Tak se jim ty peníze po většinu času šetří. A oni samozřejmě vyjdou a mají našetřeno třeba i dost peněz, vrátí se do té rodiny. A ta rodina jim ty peníze samozřejmě v uvozovkách jakoby prošustruje. To se taky stává. Ale to jsou věci, s kterými jakoby ne, nelze nic moc dělat. Jo, to už je člověk, jak je dospělý, tak už s tím člověk nic moc nezmůže.

A probíráte s nimi tuto variantu v rámci třeba ještě když jsou..

Určitě ano. Vidíte to. To jste mi připomněla (smích), jak to má člověk takový zažité, tak potom mu to, tak jako nedojde.

Jasný chápu, rozumím. (Smích)

V podstatě, máme takovou jako. Protože máme s dětmi, které jsou v ústavní výchově máme vypracovaný individuální plán ochrany dítěte. Zhruba od těch patnácti šestnácti let s dětmi poměrně pravidelně právě probíráme otázky. Finanční, nějakou finanční gramotnost, samozřejmě, co musí být zapláceno, zdravotní, sociální pojištění, na co je úřad práce. Tady všechny, to jsou takový okruhy otázek, které by měly vědět a co to s těmi dětmi my jakoby z naší.

My z OSPODu probíráme. Oni samozřejmě i v ústavech to s nimi probírají, takže ony to slyší ze všech stran no. Je otázka, co jim zůstane a co si z toho odnesou, ale i my máme tu povinnost vlastně s těmi dětmi. Je to jako příprava na budoucí život. Jsou to otázky, otázky vlastně přípravy na budoucí život, a to s nimi probíráme. Včetně samozřejmě i nějakého sexuálního chování, protože to je u nich taky hrozně důležitý. Jo? Tak všechny partnerský vztahy a všechny tyhle věci s nimi probíráme. To jsem možná měla říct hned úplně na začátku, ale to vy si to tam dáte. (Smích)

(Smích) Nevadí, super, moc děkuji za odpověď'.

Tak v jakém časovém rozmezí probíhá plánování péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu. No, tady. V jakém časovém rozmezí, to je takový hodně těžký. Hm, určitě ten půl rok dopředu, to je jakoby před tím ukončením. Ale my se s nimi o tom bavíme třeba dva roky dopředu. Ten půl rok je takový jako nejzazší. Ale my to samozřejmě s nimi probíráme Hmm, jednak se to s nimi probírá celou dobu, pokud jsou to už starší děti, ten rok dva dopředu to určitě s nimi řešíme jo. Připravujeme je na to, jak to bude a připravujeme na to rodinu. Jo? Takže, zjišťujeme nějaké zdroje, který by tam byly možný. Který by bylo možný potom využít.

Jo, jo jo dobře.

Tak v jakém časovém rozmezí probíhá realizace následné péče, kteří opouští ústavní výchovu. (Vzdychnutí) Ted' nevím, ted' nevím, co si mám pod tím úplně představit.

To asi, jak to říkáte. Tak mám z toho spíš pocit, že takhle když já už nad tím přemýšlím... trochu jinak nad tou otázkou. Tak je to spíše na potřebě toho dítěte. Když vás následně vyhledá že? Než na vaší volbě.

Přesně tak, protože tam právě je to úskalí osmnácti let, té plný svéprávnosti, kdy právě už je to na něm, jak on se rozhodne. Jestli bude chtít něco využít, nebo nebude.

Jasně, jasně.

Už ho nemůže nikdo vyloženě nutit k tomu, takže tam se asi úplně nedá říct. Protože pokud by ten mladý dospělý chtěl pomoc, tak se může obracet více méně pořád na někoho. Jo?

Jasně, rozumím.

Třeba na ty pracovníky obce, nebo na kurátora pro dospělé. Může se obracet vlastně pořád. X let. Tam to není ohraničený, prostě když potřebuje pomoc tak přijde, když nepotřebuje tak ne.

Hm, a můžu se ještě jenom zeptat, já nevím, jestli jste to už neříkala. Ale jaké všechny ty nabídky jim tedy vlastně dáváte? Jste vlastně říkala, že jim píšou i ty sociální kurátoři ty dopisy. Tak jestli se můžu jenom zeptat, co tam většinou je za nabídku?

Tam většinou je, že ho můžou jakoby kontaktovat a že mu může pomoc ve věcech úřadu práce, bydlení, asi tady to je. Jako s prací to asi úplně ne, i když nějaký možnosti máme, nebo víme o nějakých třeba i firmách, které nabízí právě těmhle dětem třeba práci i ubytování. Takže to jim samozřejmě nabízíme nebo nabízí to hlavně ten kurátor pro dospělé. Takže tam je většinou tohle no, ono je to těžký pak...Nebo takhle, asi neodpovím úplně přesně, protože pak už u těch jednáních nejsem. My se jim snažíme že i třeba, ještě před tím osmnáctým rokem říct, co je za možnosti v tom bydlení. Právě třeba ten azylový dům na půli cesty nebo ty ubytovny to se jim snažíme jakoby poskytnout i my. Ale to děláme potom teda i přes ty sociální pracovníky potom v tom zařízení, jo? Ona je to taková spolupráce. Protože zase, dokud jim není osmnáct tak jim tam zase hodně pomáhají ti sociální pracovníci v tom domově. A potom, když oni tam zůstanou, tak jim taky pomáhají. Protože ono taky, když pak je jim osmnáct a už a zůstávají tam na dobrovolný pobyt, tak my už tu spolupráci ukončujeme, my už tam ani nejezdíme. Protože už nemáme oprávnění. Ale oni vědí, že když se vrátí někam zpět do toho místa bydliště, tak že se můžou obrátit na toho člověka, třeba na toho kurátora nebo na ty sociální pracovníky. Tak.

Super děkuju moc.

Tak, teď jsme si říkali osmičku a teď devítku máme. Jak častý kontakt s klientem je potřeba při procesu plánování následné péče. Hm. Jak častý kontakt no. Tady totiž, no. Tady je to trošku bych řekla. Ono by to chtělo opravdu ten kontakt takový hodně intenzivní.

Ano?

No, ale tím že ta zařízení mají svoje sociální pracovníky, kteří mají s těmi klienty taky nějaký individuální plán, který je zaměřen i na to, co bude potom. Tak tady bych řekla, že od nás to. Jako ze strany OSPODu, ten poslední půlrok, protože tam je to jako všechno, všechno se nakumuluje do toho posledního půlroku, tak tam třeba se snažíme, abychom jeli naposledy tak aspoň třeba měsíc před tím než třeba odejde do toho, do toho jakoby teda než odejde z toho ústavu.

Hm, hm

Ted'ka musím teda říct co se nám vyplatilo, že jsou ted' ty omezení, tak, my sem využívaly kontakty s dětmi telefonický nebo po přes nějaký videohovor. A mohli jsme tím pádem s tím dítětem mluvit častěji. Protože samozřejmě zase, když máte někam vyjet, někam do toho zařízení tak musíte dodržovat zas nějaký směrnice zase toho úřadu, takže ono to taky není tak jednoduchý jako prostě někam. Někam se sbalit, že se rozhodnu a jedu. To tak nejde úplně. Ale, ten telefonický, já můžu mít s tím klientem kdykoliv, kdy já potřebuji ten kontakt a je fakt, že jsme třeba ted', když nám ty děti odcházely, tak jsme s nimi ty hovory vedli mnohem intenzivněji a častěji. A že jsme si třeba i říkali, že bychom to mohli využívat i do budoucna, nejenom ted' v tom případě, kdy máme nějaký ty krizový opatření a nemůžeme cestovat tolik, tak že je to fajn, když si s těma dětma popovídáme i po telefonu jim. Protože už jsou velký tak si nás pamatují. Ví, s kým mluví. A kolikrát jsou i rádi, že jim zatelefonujeme. A můžeme se i pobavit o tom, jak to bude dál a můžeme ten kontakt mít častější než třeba jenom právě to, jak tam jezdíme.

Hm, hm to určitě. To je skvělý postřeh.

Takže to je ted' spíš takový nový poznatek, že se nám to takhle osvědčilo, a i jsme jim mohli teda poskytnout i víc nějaký podpory. A myslím i my víc informací, než třeba kdybychom to nechali jenom na tom, že je navštívíme. Takže to bych jako řekla, že tohle nám přineslo takový pozitivum ta doba. (Smích)

Dobře. A zhruba teda jak často, kdybyste to měla říct třeba v řádu jako mě...

Jo, jak častý je potřeba kontakt při realizaci následné péče. A ted' je to teda myšlené, než on opustí to zařízení? Takhle to myslíte?

Ano, ano ve vašem případě ano.

Hm, hm. To se musím trochu zamyslet. Protože já, když si takhle vezmu ty klienty tak tam je to. Tam to strašně záleží na tom, jestli to dítě odejde do rodiny nebo ne. Protože jestli odejde do rodiny, tak ten kontakt zas není potřeba mít tak aktivní, a tak častý. Ale když do té rodiny neodchází, tak bych řekla, že ty poslední tři měsíce, že by to tam mělo být aspoň já nevím. Aspoň jednou za měsíc, nebo ten poslední půlrok třeba aspoň jednou za měsíc. Nebo potom i ke konci dvakrát do toho měsíce aspoň ten telefonát a zjistit co a jak a hledat pro něj tu pomoc a možnosti, kam by mohl jít. Ale to je opravdu u dětí, který nemají kam jít. Který chtějí opustit to zařízení v těch osmnácti letech a nemají kam jít. Ale tam je potřeba aspoň třeba dvakrát v tom měsíci s těmi dětmi mluvit. Zjistit jaký jsou možnosti, zkusit třeba něco najít a pak ještě třeba ve spolupráci s tím pracovníkem toho ústavu, protože jak už jsem říkala před tím, tak děti třeba někdy nechtějí jít zpátky do místa bydliště, ale chtějí zůstat někde jinde tak tam je, tak tam jako

to chce, aspoň dvakrát v týdnu. Teda dvakrát v měsíci aspoň ty poslední tři měsíce, aby se prostě dalo hledat, něco někde zamluvit jo třeba? Takhle bych to viděla. Ale jako ta realita takhle úplně třeba nevypadá. Ale je pravda, že my zase nemáme tolik dětí, které by se neměly kam vrátit.

Aha, aha, to mě docela překvapilo.

Jo, hele já si myslím, že je to asi taky i lokalitou. Ale máme třeba i děti, které se nevrátí domů, že by jako šly fyzicky bydlet domů, ale ta rodina je schopna tomu dítěti pomoc. Takže, mu, než třeba přijde, tak mu třeba sežene bydlení na ubytovně a pomůže mu finančně třeba první dva tři měsíce. Tak, ale zase, je tam ten zdroj rodiny a nemusíte tak jakoby tolik se angažovat vy nebo my jako OSPOD, prostě ten stát. Takhle bych to řekla no.

A takže máte opravdu tolik dětí, které mají možnost se vrátit zpátky do té biologické rodiny?

Jo, jo jako určitě, jako jak říkám nemáme tolik dětí, které by se neměly vyloženě kam vrátit. Většinou se vrací. To, že třeba nevydrží v té rodině a vydrží tam měsíc dva to je pravda, ale jako mají se kam vrátit. Tam už jsou další jako třeba vztahový záležitosti.

Jasně, jasně rozumím tomu.

Jo, ono jako. My máme třeba víc dětí ve výchovných ústavech než třeba v dětských domovech. Takže ono to z toho i pramení že ty děti ve výchovných ústavech, které mají problémy s chováním, tak většinou mají rodiče, který jsou schopný se o ně postarat z hlediska péče, ale nejsou schopný je vychovat. Selhávají ve výchově, ale ne v péči. A ty děti v dětských domovech, tam se stává, že se nemají kam vrátit, ale zas to není tolik. Ty menší děti, tam když se podaří, tak jsou třeba v těch pěstounských rodinách. Ale oni hodně ti pěstouni třeba mají to nastavený tak, že tomu dítěti pomůžou i když už nejsou pěstouny. Jo?

Jo, jasně, děkuji, super.

No, takže takhle no.

Tak moc děkuji, úplně parádně jste mi to všechno popsala. Jsem moc ráda.

Tak to jsem moc ráda, tak jo. (Smích)

Jsem moc ráda, že to nakonec nebylo ani. Já jsem se bála, aby to nakonec nebylo moc dlouhé. Tak dobrý. Trošku jsme přesáhly.

*Ne, dobrý vůbec. To je v pohodě, to zas jako já povídám a občas si tak jako přesáhnu sama.
(Smích)*

Tak moc děkuju.

Tak at'se Vám daří a at' se Vám to povede.

Taky, a ještě jednou moc děkuju.

Taky se mějte. Na shledanou.

Na shledanou.

Příloha č.2- rozhovor se sociální pracovnící ZDVOP
PŘEPIS ROZHOVORU

- RESPONDENT č.2
 - Oblast- nezisková
 - Pozice- sociální pracovnice ZDVOP
-

„Dobrý den.“

„Dobrý den, tady Denisa Körberová. My jsme byly domluvené na tom ...“

„Jo, dobrý den. Ano, ano ten rozhovor. Jasně, tak povídejte.“

„Super, děkuju moc, chci se zeptat, jestli nevádí, že budu ten rozhovor nahrávat.“

„Ne, to víte že ne.“

„Dobře super, tak já teda začnu. Tak první otázka je stručně popište, jak probíhá plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.“

„Ano, ano, tak v podstatě no to plánování. To je u nás takový to běžný jako všude. Tak to dítě má v rámci pobytu vypracovaný individuální plán, na tom se aktivně podílí. Jsou tam kroky a úkoly, které jsou aktuální, třeba finanční plánování jako je založení účtu v bance, vklad. Potom uplatnění na trhu práce, jako úřad práce, inzeráty a podobně. No a nácvik dovedností v péči o domácnost jako je vaření, praní, úklid, pomáhá pečující tetě nebo si sám zkouší věci vyprat a podobně.“

„Aha, super, tak moc děkuju za odpověď tak teda druhá otázka, jaké metody sociální práce při tom plánování následné péče o mladé dospělé nejčastěji používáte?“

„Hmm, jako metody. No, tak hlavně ten rozhovor, to je dost častý. Potom teda. No, to je skoro jako u chráněného bydlení, často používáme hlavně poradenství. Potom taky nácvik, asistence nebo nápodoba jsou častý metody při tom plánování.“

„Jo, super. Děkuju moc. Tak teda další otázka. Objevují se během plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu nějaké rizikové faktory?“

„Rizikové faktory těch bývá hodně no. No, tyhle děti často trpí nízkým sebevědomím. Často v nějaké závislosti na traumatické poruše, která pramení z toho dětství. Nějaké týrání, zanedbávání, nebo prostě celková deprivace. No a s tím pak souvisí jako rizikový faktor nízká

nebo malá motivace pro zvládnutí toho přechodu právě do toho samostatného života. Oni by potřebovali mít péči až do doby, než budou na to osamostatnění zralí.“

„Uhm, jasně, rozumím super. Tak děkuji moc za Vaši odpověď. Tak další otázka je teda, v jakém časovém rozmezí probíhá plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?“

„No, tak tady tohle to je u nás tak nějak pořád. Po celou dobu, co ty děti tady máme. No víte, my tohle oficiálně nijak neplánujeme. Ta příprava na odchod probíhá vlastně neustále. Ty děti ví, že u nás nebudou napořád.“

„Aha, dobře super. Tak teda další otázka je, jak častý kontakt je potřeba při plánování následné péče o mladé dospělé při tom opouštění té ústavní výchovy?“

„Víte co, to je dost individuální. V první řadě záleží na zázemí klienta, podpůrné síti i jiných osob a různých osobních potřebách. Obecně můžeme říct, že se řídíme potřebou klienta.“

„Aha, tak super. Děkuji moc za odpovědi. Ted' teda k těm otázkám ohledně té realizace. Tak prosím stručně popište, jak probíhá realizace následné péče o mladého dospělého, který opouští ústavní výchovu.“

„Tak ty mladí dospělí ty už nejsou oficiálně naší cílovou skupinou, tudíž jim jakoby oficiálně žádnou péči neposkytujeme. Nicméně jim poskytneme poradenství, snažíme se rozvíjet osobní vztahy nebo je třeba zapojíme do dobrovolnických činností a tak dále. Je to spíše psychická podpora.“

„Jasně rozumím, a mohla byste teda tak nějak říct, jaké metody sociální práce při té realizaci používáte?“

„Jo, tak metody, jak říkám no, je to všechno neoficiální. Tak víte co, my jim můžeme pomoc jen tak omezeně. Většinou je to poradenství no.“

„Jasně, tomu rozumím super. A objevují se během realizace té následné péče nějaké rizikové faktory?“

„Rizikové faktory, to je hlavně nestabilní psychický stav toho mladého dospělého, potom taky návykový látky a teda velkým rizikovým faktorem je absence pracovních návyků.“

„A můžu se zeptat teda ještě v jakém časovém rozmezí a jak častý kontakt je podle vás potřeba při té realizaci následné péče?“

„To je opravdu hrozně individuální, záleží na tom, jestli ty mladí dospělý vůbec pomoc chtějí, nebo ne. Taky jestli ji potřebují nebo ne. Tam to fakt hrozně záleží a obecně to asi říct ani nejde.“

„Jasně, jasně, rozumím. Super.“

„Tak jestli Vám to takhle stačí.“

„Jo super, děkuju moc za Vaše odpovědi a za Váš čas. Opravdu si toho moc vážím, že jste si takhle ten čas udělala a odpovídala mi.“

„Já jsem Vám ráda pomohla.“

„Tak super, tak se mějte moc hezky, a ještě jednou děkuji na shledanou.“

„Na shledanou.“

- RESPONDENT č.3
 - Oblast- státní
 - Pozice- sociální kurátor
-

Dobrý den.

Dobrý den, vydržte prosím chvíli.

Ano, v pořádku.

Já si jen vezmu sluchátka.

Ano, v pohodě.

Tak, dobrý den.

Dobrý den, dobrý den. Já Vám chci moc poděkovat, že jste si na mě udělal čas. Moc si toho vážím. Je v pořádku, že budu tento rozhovor nahrávat?

V pořádku.

Tak já tedy píšu bakalářskou práci na téma následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, a vlastně v rámci té bakalářské práce chci porovnat, jak funguje státní sféra a jak funguje nezisková sféra v té pomoci. Takže vlastně budu mít rozhovor se třemi neziskovkami a se třemi lidmi ze státní sféry, sociální kurátory a kurátory pro děti a mládež.

Ano, ano.

Takže jsem se Vás chtěla zeptat, jestli bychom mohli nějak projít ty jednotlivé otázky. Je jich asi 10 dohromady.

Ano, ano.

Tak teda, ta první je. Stručně popište, jak probíhá plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Hm, hm. To plánování by v podstatě mělo začít v momentě, kdy se dozvíme, že ten člověk bude opouštět nějaký ústavní zařízení. Většinou ten zdroj je od kurátora pro mládež. Anebo od

sociální pracovnice z OSPODu, ale ne bohužel to funguje vždycky. Záleží na těch vztazích, jaký máme na těch pracovištích. Já třeba mám dobrý tady na Praze 1. Ale systémově už od roku 1996 mělo z nařízení vlády dojít k takovému podobnému systému, jako to funguje ve vězeňské službě. Že sice, když ten člověk půl roku před odchodem z ze zařízení. By kurátor měl být informovaný takzvanou hlášenkou a na základě toho by měl kurátor udělat depistáž, nabídnout tomu mladému dospělému svoje služby, případně ho i navštívit. Pokud by ten mladý dospělý to chtěl, ale tohle nefunguje. To se ukázalo jako liché.

Aha, aha.

Nicméně, když ten kurátor jako má tu možnost té spolupráce a dozví se to, tak je ideální, když s tím kurátorem pro mládež nebo se sociální pracovníkem do toho dětského domova nebo do toho výchovňáku jede. Představí se, protože ty děti v tom zařízení mají pocit, že nechtějí s tím kurátorem spolupracovat, protože si myslí, že je to jako další pruda a, že si toho už užili dost a že chtějí už konečně žít svůj život. Uhm, který má samozřejmě jako, trošku jako často naivně vykreslený v těch představách. Takže, nám nejde o to vnucovat se, ale nabídnout tomu člověku spolupráci a pokud ten kurátor, pokud jako, nějak tak jako rozumí potřebám mladého dospělého, tak mu spíš tak jako, jako ho vést tak nějak k nějakému samostatnému rozhodnutí. Nemusíš, nemusíte, ale když budete potřebovat, tak přijďte. Když nepřijdete, nic se neděje, a když přijdete v době, kdy vám něco hrozí, ideální. Ale přijďte i když už se něco stalo.

Jasně, jasně.

Takže ta nabídka, to je první věc jako, v tom, když zjistíme, že nějaký takový člověk je, když se chytne u té jako nabídky, tak pak samozřejmě musíme přemýšlet komplexně to znamená, že ten člověk asi zřejmě nebude jako schopen sám fungovat plnohodnotně, pokud nebude mít nějaké zázemí že, jo. Zase se dělí spolupráce s klientem, který má zázemí a s tím, který nemá zázemí. U těch, co nemají zázemí, tam je to velmi jako důležitý podchytit vlastně jak jsem říkal, komplexně bydlení, uplatnění, příjem jo? Asi, jako se nám nepovede toho člověka někam jako umístit do zaměstnání, a když, tak si musíme uvědomit, že ten člověk pravděpodobně nebude mít pracovní návyky, nebo respektive bude hodně zranitelný. Takže tam se musíme. Myslím si, že je dobrý, když, ten člověk ještě na nějakou dobu půjde do domu na půli cesty. Tam si myslím, že už ta příprava je jako taková víc jako otužující, než v tom dětském domově. I když samozřejmě ten přístup se hodně změnil, jo? Jakože je tam velká snaha ty lidi jakýmsi způsobem připravit na ten výstup, jo. Ale pořád, i kdyby tam byly sebelepší odborníci, tak si musíme uvědomit, že je to taková jakoby instantní socializace, oproti tomu, když vyrůstáte v rodině, v takovém tom normálním prostředí, že jo.

Jasně, jasně.

Ehm, vidíte nějaký vzor rodičů a setkáváte se s problémy, které ty rodiče musí řešit, ale to je samozřejmě, tím je to dané tou ústavní výchovou, že takhle to je. O to víc si myslím, že my si jako kurátoři, musíme být těchto věcí vědomi. I třeba nějakých těch postpubertálních projevů, jako třeba: „jako já vám ukážu jo, a vy jste hloupý jo a já nevím, prostě a dejte mi peníze a uvidíte, jak já se postarám.“ No a uhm, to naplánování nějaký ten individuální plán s tím člověkem probíhá standardně. Takové to zjišťování nějakých jako potřeb klienta, nějakých možností, ve kterých se on nachází, co je možné využít a co není. Jestli tam teda jsou nějaké jako cesty, dejme tomu k přímým nebo vzdáleným příbuzným, to je hodně důležité, protože tohle zázemí, nám může být hodně nápomocno při řešení té situace. Anebo jestli teda je možný toho člověka třeba i nasměrovat na nějaké jako další systémy pomoci, jo? Síťovat toho člověka, uhm případně pokud máme informaci, že se v dětském domově něčemu věnoval, tak mu umožnit pokračování ve volnočasovkách. V něčem, co ho udržuje a stmeluje ten jeho pocit sounáležitosti s budoucností. Jako že chce zabojovat a ten život nechce, nechce se jako podat nepříznivým životním jako, nepříznivému osudu. Takže, zjišťování potřeb, pak nějaká ta, já tomu nechci říkat kontrakt, mně to přijde trochu komický, ale jako dohoda, jo? Co já, co on. To je hodně důležité, aby on si uvědomil, že už tady není jako nějaká teta, strejda, ředitel, jo? Který to bude všechno řešit, jo? I když, že jo. Jak to bývá u dětí nebo u mladých, že: „vy to děláte blbě, ale děláte to vy, jo. Já to dělat nebudu“, že jo.

Jasně, jasně.

No, takže tady je potřeba už dát tomu člověkovi najevo, že my mu pomůžeme, ale aby to mělo jako hodnotu pro vás, trvanlivost, tak to musíte vy dělat. My tu budeme v případě nápomoci. No, a pokud se povede, že ten člověk teda začne chodit a budeme umět pracovat s nějakými těmi tendencemi, třeba závislostí na nás, nebo naopak, jako přehazování zodpovědnosti, tak si myslím, že ten průběh té spolupráce může. Nebo, já jsem přesvědčený o tom, záleží na regionu, že jo, jiná situace je v Praze a jiná na Tachovsku. Věřím tomu, že pokud ta spolupráce bude jako, ze strany toho mladého dospělého. Pokud tam bude zájem z jeho strany. Tak si myslím, že ho můžeme poměrně dobře provést tím nejrizikovějším obdobím, někdy to je rok, někdy dva. To je individuální, ale tady asi nejvíc jako, my můžeme tomu člověkovi pomoc. A pak samozřejmě, protože ta kurátorka není podmíněna časově. Protože se může pracovat neomezeně dlouho. Pak je asi samozřejmě dobré, když my ho naučíme, přistupovat k té naší pomoci právě, jak jsem řekl na začátku. Přijď, když potřebuješ. Když nepotřebuješ, nemusíš chodit. Můžeš, ale můžeme

si popovídat, říct si co se povedlo, co se nepovedlo. Ale důležité je, přijít, když něco hrozí, nebo když už se něco stalo.

Jo, jo jasně. Takže vlastně, když byste měl říct v jakém časovém rozmezí zhruba probíhá ta příprava, když vlastně ten mladý dovrší osmnácti let? Potom teda chápu, že ta realizace je už jako absolutně individuální, to asi nemůžete říct. Ale alespoň ta příprava? Tak v jakém rozsahu to probíhá zhruba z vaší strany?

Tam je před, nějaká výstupní příprava, v ideálním případě a také po, po propuštění. Takhle, ono záleží, v jaké situaci ten člověk je, jo? Pokud je tam naléhavá ta situace, že je potřeba tam něco řešit ze dne na den. Někdy krizová intervence tam přichází, protože ten člověk třeba k nám hned přijde a přijde k nám třeba po půl roce. A teď má zkušenost, že ho okradli, že ho znásilnili, zneužili, jo? Už se dostal na ulici, nebo že mu hrozí trestný čin, že něco provedl, jo? Tak tam samozřejmě musíme postupovat jako podle té naléhavosti té situace, ale pokud dejme tomu v tom ideálním případě přijde potom propuštění, tak já vlastně zjistím, že teď hned potřebuje bydlet a dům na půli cesty nechce, nechce být jako v zařízení ze kterého teď vycházel a řekne si, já chci bydlet třeba už v nějaké ubytovně, tak hned úřad práce, a tyhle věci, které musí nastat jako jistota pro toho člověka, že něco umí.

Jasně, jasně.

A pak teda jako, podle těch možností já třeba teda, si můžu tady dovolit v Praze, třeba se orientovat i na nějaký jeho zájem podle jeho uplatnění. Vyučil se třeba tomu, má obchodní akademii, tak třeba jestli bude chtít dělat někde nějakého skladníka, tak to plánujeme třeba měsíc, jo? Protože, on třeba musí i jako pochopit to, co je v rozporu s jeho představami a realitou, jo? Kde dochází k nějakému napětí a tření a rozchodu. A tohle může trvat třeba i měsíce, protože on si to musí vyzkoušet, jo? Nemusí vám věřit, může si myslet, že jste tragéd, že jste mimo mísu. A nevěří Vám. Já bych jakoby, řekl, že ta komplexní příprava je třeba i půl roku. Komplexní říkám, jo? Po nějakých časových postupech, a ono jakoby člověku neznalému situace, může připadat co tam půl roku řeší? Nemá kde bydlet, tak mu seženu bydlení. Jo? Ale, ono tam nejde o to, jako tyhle věci samozřejmě, té materiální povahy, to člověk zařídí hned, ale musí na to toho člověka vést a postupně mu pomáhat získávat ty dovednosti a kompetence, jo? To co, pak vlastně, o co nám jde? Nakonec, aby mu někdo zařídil bydlení, to nemusí být sociální pracovník, to může udělat sekretářka od starosty, když přijde na obec. Ehm, ta sociální práce, která má schopnost toho člověka učit a provázet, to si myslím, že to je ta naše odbornost.

Jo, jo. Rozumím.

A u takových lidí, když bych to přirovnal to je jako s řidičákem. On si udělá řidičák v tom dětském domově, kde mu řeknou jako co bude. Ale to řízení, on si tam nemohl vyzkoušet, že? A vy sedíte vedle něho v tom autě a ukazujete mu, kde má dát přednost a kde naopak nemá.

Jo, super, super. Já jsem se teda ještě chtěla zeptat, jestli vnímáte, nebo jaké vnímáte hlavní rizikové faktory, přitom plánování a potom tedy při té realizaci, kdy jim už třeba pomáháte.

Jasně, tak klasicky to rozděluji na individuální rizika a systémová rizika. Tam to co, jako to, co ten člověk sám, vidím, zjistím, že je, nebo není schopen. Já mám tedy to dělení, já diagnostikuji to dělení do těch třech oblastí: schopnosti, dovednosti, možnosti jo? Takže, pokud já zjistím, že tam nějaká schopnost je, tak jde o to, aby ten člověk, to dokázal využít. Tak jako v běžném životě je pro každého důležitý ten talent umět využít. Ale, a pak, jak jsem říkal, ta možnost toho zázemí je důležitá, jestli existuje nebo neexistuje. Takže já jako, když vidím, že ten člověk má hodně problémů sám se sebou, nějaká traumata z dětství, jsou tam bloky vůči úřadům, vůči lidem, ženám, mužům. Tak tam, pokud to je možnost, tak se ho snažím směřovat k pomoci psychologa nebo psychiatra. V případě, když mi kurátor pro mládež řekne, hele s tímhle člověkem se už pracovalo, je potřeba navázat, tak podpořit v udržování té spolupráce. Tohle v individuální rovině, a pak v té strukturální rovině, jsou překážky typu: nesmyslné podmínky úřadu práce pro splnění podmínek nástupu, nebo získávání podkladů k tomu, aby mohl nastoupit do práce. Ehm, můžu i jako být ten třetí bod v tom trojúhelníku mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, který tady vždy je, ať už potřebuje zaměstnavatel něco zkonzultovat, nebo klient. Aby se prostě zmírňovaly nějaké třecí plochy, nějaké napětí. Někdo si může říct, ono v té době, kdy té práce bylo hodně, a ono nedostatek, tak jako, co je? Tak práci najde, ale ono jako najít práci byla jedna věc, ale udržet si tu práci, to je další, jo? Tam já, jako sociální pracovník samozřejmě můžu mít významný vliv, pokud mám tu důvěru k tomu klientovi a ten klient se mnou spolupracuje v tom udržení své práce.

Uhm, jo, jo, jo.

Je to jako ve vztazích, být v uvozovkách třikrát šťastně rozvedený, je prohra ne výhra, že jo. A i to, projít za jeden měsíc tři zaměstnání, je taky samozřejmě výsledek nějakého problému.

Jasně, jasně, a vnímáte i jako riziko biologickou rodinu? Protože, já vlastně zatím v rámci rozhovoru, jaké jsem měla, tak to často zaznělo. Že biologická rodina, je velký rizikový

faktor, co se týká toho že často, jak děti dostávají to odchodné, že pak nastává problém s tou biologickou rodinou.

Samozřejmě, jako je ehm, i když já jako kurátor pro dospělé se s tou biologickou rodinou scházím méně, protože oni většinou nemají zájem že jo. Oni jako měli zkušenost třeba s OSPODem s nějakým zásahem. Ať už chtěného nebo nechtěného, když ta rodina to dítě v uvozovkách třeba nechce a ta ústavní výchova je pro ně řešení. Většinou tam docházelo k tomu, že z jejich pohledu neoprávněnému, ale z pohledu OSPODu oprávněnému zásahu, odebrání toho dítěte nebo návrh na odebrání dítěte. OSPOD neodebírá děti, ten jen dává návrh a soud to řeší. Tak tam může být nedůvěra a potom, to oni nechtějí se mnou řešit. Ale může se stát to, že člen té rodiny může být můj klient. Protože neplatil výživné, protože zanedbával výchovu a protože něco. A tam, tam si myslím že je to jako takový hodně tenký led, protože se najednou můžu dostat do situace, kdy jsem byl do té doby, jako přijatelný, pro tu rodinu a teď jsem nepřijatelný, protože můžu s tím mladým pracovat vlastně i v rozporu se zájmem rodiny. Třeba zrovna to, co říkáte vy, ty peníze, můžu říct, hele ty je potřeba investovat já nevím, třeba zrovna do řidičáku, do svářečského kurzu, jo. A ne, aby si za to rodina pořídila televizi.

Uhm, a můžu se ještě zeptat, jak vy vnímáte roli neziskovek takhle vlastně v téhle problematice, jestli je doporučujete nebo spolupracujete nějakým způsobem s neziskovkama.

Takhle, do devadesátých let ten kurátor byl sám v podstatě na té scéně toho sociálního pomáhajícího prvku. Ale od devadesátých let, že jo, začalo nezbytně bych řekl, fungovat ten občanský sektor. A tam, já si nedovedu představit, že bych mohl tomu klientovi komplexně pomáhat, protože jsou oblasti, který já už nepokryji. A ani nemůžu. Takže neziskovky jsou nezbytně důležité. A je to tak, jako s kurátorem, jsou dobří kurátoři a pak ti, kteří tu práci nedělají dobře, a tak to platí i u neziskovkách.

Jasně, jasně.

„Záleží na regionu, měly by hlavně vyplňovat ta jednotlivá místa. Ideální je, když v tom regionu funguje nějaká provázaná spolupráce. Úplně ideální je, když se ty organizace mají možnost i scházet jo? Neformálně, formálně, mít třeba společné vzdělávání, kde se ti lidé setkávají. Myslím si, že tam, kde to funguje, to má velký význam pro klienta.“

A funguje to v Praze takto?

V Praze to funguje.

Jasně, jasně. Tak já vám moc děkuju, děkuju ještě jednou, že jste si na mě udělal čas a moc si toho vážím. (Smích)

Nemáte zač. Ať se vám daří.

Vám taky, děkuju moc.

Na shledanou.

Na shledanou.

Příloha č.4- rozhovor se sociální pracovnící DD
PŘEPIS ROZHOVORU

- RESPONDENT č.4
 - Oblast- státní
 - Pozice- sociální pracovníce v dětském domově
-

Dobrý den.

Dobrý den. U telefonu Denisa Körberová, já volám ohledně toho rozhovoru.

Jé, dobrý den. Ano, ano.

Tak můžeme začít? Já bych Vám položila první otázku.

Jistě, povídejte.

Tak, první otázka tedy, stručně popište, jak probíhá plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Jo, to víte no to plánování začíná příchodem do dětského domova s cílem, aby klient věděl, že s příchodem má také šanci na odchod. Jo? To je velice důležitý, aby ty děti věděly, že u nás budou pouze po určité době.

Aha, dobře, dobře.

Pak je taky důležité, využívat dynamiku rodinné skupiny v dětském domově, pozitivní i negativní příklady. Potom, co je teda také důležité, je umět využívat individuální přístup, pracovní návyky, finanční gramotnost, ale taky tu výkonnost, zájmy a obecně vzdělávání se. Aby ty děti byly rozvíjené po všech stránkách.

Aha, dobře. Tak tedy druhá otázka. Jaké metody sociální práce při plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, nejčastěji používáte?

Jo, metody. Tak tou základní metodou je určitě rozhovor, to je základ. Tam je buď písemná dohoda s podpisy všech zúčastněných jako výzva k plnění, kterou mají u sebe. Tam je tedy i možnost odvolání se na sepsaný a kontroly plánu.

Aha, jo dobře, dobře.

No a Metodika se taky osvědčila s interdisciplinárním přístupem, to je vychovatel, psycholog, sociální pracovník právě uvnitř toho zařízení a OSPOD zvenčí, ten má zas vazbu na rodinu.

Děkuji, super. Tak třetí otázka, objevují se během plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu, rizikové faktory? Pokud ano, jaké?

U rizikových faktorů, tam jich je spousta. To jednoznačně. No největší problém, víte ti mladí, oni neví, co by chtěli jo. To je problém. Víte co, tam hraje velkou roli ta objektivita. Hlavně nezbuzovat falešné naděje. Oni ti mladí mají tendenci mít nereálnou představu o tom životě. Nemají soudnost ohledně svých schopností a možností. Nejsou ještě vyzrálí.

Aha, dobře, děkuji moc. Tak můžeme přejít k další otázce asi. V jakém časovém rozmezí probíhá plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?

To je, jak už jsem říkala, je důležité, aby klient věděl, že s příchodem má taky šanci na odchod. Proto to plánování, to je po celou dobu pobytu. Je důležité v nich udržovat zájem o problematiku odchodu a oceňovat jakýkoliv kladný posun k cíli. To je důležitý no.

Jasně, tomu rozumím, vlastně aby ten mladý pořád věděl, že v tom dětském domově prostě nebude nafurt.

Ano, přesně tak.

Dobře děkuji Vám. Tak já položím další otázku teda, jak častý kontakt s klientem je potřeba při procesu plánování následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?

Tak to je v podstatě to samé že. Víte, ten kontakt, my s nimi jsme pořád s těmi dětmi. Pracujeme s nimi pořád. Jak už jsem říkala i předtím, ten kontakt, no to je prostě po celou dobu toho pobytu. Ten kontakt je neustálý.

Jasně, jasně rozumím. Dobře tak můžeme tedy přejít asi rovnou k další otázce, vydržte. Jo, už to mám. Tak. Stručně popište, jak probíhá realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Jo, uhm. Tak víte co, my už oficiálně s nimi žádnou realizaci nemáme. Když pak od nás odejdou, to pak přejdou ke kurátorovi, a to už my do toho moc nezasahujeme. Když opustí ten ústav tak to už pak je jejich cesta. No, jako po tom odchodu se nám osvědčilo vlastně nadále udržovat ten kontakt na toho klienta. Obecně vědět o něm, jak se mu nadále daří, různě ho zvat na akce dětského domova třeba jako hosta, nebo mu zas nabídnout pomoc, když se mu nedaří, pak taky vyslechnout. Vyslechnout dobré i špatné z jeho pohledu a případně mu připomínat úspěchy z dětského domova. Můžeme mu taky nabídnout případný návštěvy v dětském domově nebo třeba dojet za nim, to tak jako by šlo, a to děláme teda.

Aha super, děkuji moc. Tak další otázka je jaké metody sociální práce používáte při realizaci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Tak jak už jsem řekla. To je spíš takový to neformální. Nemůžeme moc dělat nic, na to už mají jiné odborníky. My jsme pro ně taková ta psychická podpora, můžeme jim pomoc, poradit, když potřebují anebo nevědí. Někam je nasměrovat, to jo. Třeba předat kontakt nebo takhle.

Rozumím tomu, super. Tak a další otázka tedy, objevují se při realizaci následné péče rizikové faktory? Pokud ano, jaké?

Tak to bude podobné, jak při tom plánování. Taky, že jsou teda nezrálí, to je velké riziko. A je to taky hodně o těch kořenech že? Ta biologická rodina hraje velkou roli, často se také dostaví pocit křivdy v rodině, s tou biologickou rodinou to bývá vždycky takové složité.

Super, děkuji moc za vaši odpověď. Tak teď tedy v jakém časovém rozmezí probíhá realizace následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu? Tak tady Vám toho také moc neřeknu. (smích) To je zase individuální podle mě. To se asi nedá takhle určit, záleží na tom, jestli ten mladý dospělý vůbec má zájem, jestli chce pomoc. A taky není problém, jako problém. Někdy se to dokáže vyřešit během jedné schůzky, a jindy to trvá mnohem déle.

Rozumím, je to hlavně o té individualitě toho jedince že? Takže další otázku, která se zabývá tedy jak častý kontakt by při té realizaci měl být, na to byste odpověděla podobně?

No, přesně jak říkáte. To je opravdu strašně individuální, někdy je tam potřeba větší a častější kontakt, jindy o tom mladým dospělým roky nevíte a pak se třeba potkáte a vidíte ho, jak je spokojený. Je to opravdu dítě od dítěte, taky záleží, jestli jste s ním měli nějaký vztah, pak je to třeba víc, že ten mladý dospělý přijde, že chce pomoc třeba.

Jasně rozumím Vám, děkuji za odpověď. Mohla bych Vám položit ještě jednu otázku? Ta mi vyskočila v hlavě právě teda až v průběhu sbírání těch dat. A zajímal by mě Váš osobní názor.

No jistě, tak povídejte.

Tak, jak kvalitní je podle vás spolupráce mezi státním a neziskovým sektorem v rámci následné péče o mladé dospělé, kteří opouštějí ústavní výchovu?

No. Rozumím, na co se ptáte, teda. To je taky opravdu dost individuální záležitost že. Já tam teda vidím problém v tom vzdělání mezi těmi sektory, jako. Je tam rozdílná kvalita v návaznosti

na dosažené vzdělání, a hlavně na tu praxi. Víte co, přístup s tím, že jde o lítost ke klientovi, je opravdu neprofesionální s rizikem ztráty důvěry všech těch zúčastněných.

Aha, dobře, super. Já vám moc děkuji za váš čas. Za všechny odpovědi, co jste mi poskytla. Moc si toho vážím.

(smích), to je v pořádku já doufám že jsem Vám aspoň trochu pomohla.

Moc jste mi pomohla. Ještě jednou Vám moc děkuju a mějte se moc hezky.

Taky děkuju a na shledanou.

Na shledanou.

PŘEPIS ROZHOVORU

- RESPONDENT č.5
 - Oblast - nezisková
 - Pozice - rozhovor s respondentem, zastupující projekt „Patron“ a projekt „Život nanečisto“
-

Dobrý den.

Dobrý den, u telefonu Denisa Körberová, já volám ohledně výzkumu.

Ano, super, děkuji za zavolání. Chcete, abych mluvil o obou projektech tedy?

Já budu moc ráda, když byste mi mohl povědět o obou projektech, nějakým způsobem. Byla bych moc ráda. Jak o Patronovi, tak o Životu nanečisto.

Tak Život nanečisto fungoval od roku tuším 2007 a v podstatě jsme ho dělali na základě poptávky z dětských domovů, protože jsme s Múzama dětem jezdili do dětských domovů a získali jsme si tam poměrně slušné renomé, což není u neziskovek úplně běžné a viděli, že s dětmi pracujeme dobře, tak že to děti baví a říkali nám, že si nevědí rady s pubert'áky. Takže jsme poměrně dlouho připravovali projekt, který by simuloval z cyklu čtyř víkendových kurzů situace, ve kterých selhávají. Což znamená, že to nebyla edukativní nalejvárna, ale zážitková záležitost. Kdy jsme v prvním kurzu simulovali neznámé prostředí. Přijeli tam, museli si získat bydlení, ale na to si museli vydělat, museli udělat kurzy, teda výběrová řízení. Čili vlastně všechny ty věci, které vedou k práci a tak. Tak všechno to, tam bylo. Dokonce tam byly i umělé finance, takže když si nevydělali, tak měli horší podmínky jak v bydlení, tak třeba ve stravování. Nemohli si koupit v simulovaném krámku věci, které jinak za lepší platy si koupit mohli. Čili tam to bylo jinak poměrně přesné. Ta simulace těch situací. Byly tam situace, který vedly ke stavům. Mimochodem ty situace které, které tam prožívali vždycky byly uvozeny scénkami z divadla. Protože my jsme to dělali i s tehdejší malým vinohradským divadlem D21, takže tam byly lehce zahrané situace, do kterých se dostávali. Byly tam smlouvy, který podepisovali a kde byly různé chytáky. To všechno, bylo v rámci těch kurzů takže. A cítili na tom víkendovém prožitku následky toho, když něco udělali špatně. At' to byla špatně podepsaná smlouva, tak

dostali méně peněz, nebo špatně vybrané zaměstnání, měli tři pokusy a když se přecenili, tak prostě museli dělat veřejně prospěšné práce a tak dále.

Aha, aha.

Čili to byl opravdu velmi pečlivě a sofistikovaně konstruovaný cyklus kurzů. Ale právě proto, že to bylo takhle dělané, a proto jsme museli mít speciální pedagogy, psychology. Protože jsme samozřejmě naráželi na to, že někdy ty situace byly stresující, tak tam museli být. Ti mladí měli možnost, se obrátit o pomoc a tak dále. Čili to nebylo levné. Ačkoliv normálně z dětských domovů na ty kurzy nejsou zpětné vazby, my těch zpětných vazeb máme poměrně dost, protože se setkáváme, a i se nám ozývají absolventi těch kurzů, že to pro ně byla škola, a že toho využili a tak dále. Systematický sběr informací není možný, takže to jsou jediné a ojedinělé zkušenosti ale ty zkušenosti byly, a ještě i teď jsou, i když ten cyklus ještě neběží. Stejně tak se ptají i z dětských domovů, kdy to zase otevřeme. Takže doufáme, že se financování najdeme.

Rozumím, a můžu se zeptat? To tedy byly vlastně jenom jakoby víkendové akce pro ty děti? Jednorázové?

To byly, čtyři víkendové akce. Čtyři víkendové akce čili to byl čtyřdílň intenzivní zážitek.

Jo, jo jo. A bylo to tedy určené pro děti v nějakém věkovém rozmezí? Dávali jste nějakou hranici?

Byli tam, no (smích). I vzhledem ke vlastní ochraně to bylo 15 plus.

Jo, rozumím.

Navíc tedy, ta příprava na samostatný život mladší děti nezajímá. Ty to odsouvají někam do.. To je pro ně nedohledná záležitost. Takže, stejně tak. Projekt Patron máme 16 plus. Ten je zase zaměřený. Teda nevím, jestli o tom něco víte.

Ano, ano. Slyšela jsem o něm. Měli jsme i přednášku v rámci výuky a bylo to moc zajímavé. (Smích)

Včera jsme měli supervizi akorát.

Jo? (Smích)

Tak to dáme dohromady. Múzy dětem využívají to, že jsou respektovanou neziskovkou v té ústavce, takže ve spolupráci s námi, se vybírají děti. Teda děti, oni už to jsou skoro dospělí, a LOM zase Liga otevřených mužů, má na starosti výběr patronů a patronek. Vlastně devátým

rokem jedeme pro chlapce a čtvrtým rokem, tuším, už pro dívky. Dělá mi to velkou radost, protože to prostě funguje a tady máme zpětné vazby, protože sledujeme ty dvojice, zejména i přitom, když se ten vztah navazuje, což je za jejich pobytu v dětském domově nebo v DDS nebo ve výchovném ústavě. Ze začátku jsme teda výchovné ústavy vynechávali, ale teď jsme uznali, že když to nebudou kriminální minulostí příliš zatížené děti tak, že by to Patroni třeba nezvládali, tak že se můžeme starat i o ty děti z výchovných ústavů, protože tam mnohdy jsou třeba kvůli nějakým dysfunkcím, které je trošku víc zatěžují. Takže teď třeba nabíráme děvčata z výchovných ústavů Velké Meziříčí, Vysoké Mýto, kluky z Olešnice a tak. No, a nicméně, tam je nejpodstatnější to, že princip té práce je to, že se snažíme pomoci Patronům, aby navázali s tím mladým člověkem vztah v době, když je v tom dětském domově. Všechno ho podporujeme, máme právě ty supervize a intervize. Protože ta vstřícnost té cílové skupiny, není úplně největší. Oni mají taky jiné sociální návyky, takže zpočátku si ty Patrony a Patronky různé zkouší. Zkouší, jestli by je nemohli vytěžit ekonomicky. To mají zakázané, tam se nesmí ani cigareta dát, ani kafe mu zaplatit. V tu ránu to ten vztah deformuje. Čili, hledíme na to, aby ten vztah byl oproštěn od toho ekonomického zisku. Nebo vidiny ekonomického zisku a prostě je to překvapivé, ale ti šestnácti a sedmnácti letí lidé, nakonec ten vztah navážou. Oni potřebují někoho, kdo ehm, v jejich životě silně absentuje. To znamená někoho, kdo je bere, kdo je pro ně jakousi konstantou stabilní. Čili si je v průběhu vznikání toho vztahu různé zkouší, nechávají je třeba několik měsíců bez zpráv o sobě. Nekomunikují, pak jsou překvapení, že teda Patron stále o ně stojí. To jsou zkoušky všech možný typů, a to Patroni a Patronky stále podporovaní, absolvují a jsou na to připravováni a připravování a vlastně zvyklí od počátku. A ta hlavní role nastává při opouštění dětského domova. Teda ona ta jedna z hlavních rolí je i ta, udržet je v tom dětském domově, nebo v tom jiném zařízení, co možná nejdéle. Za prvé, do dokončení vzdělání nebo třeba je motivovat k tomu, aby to vzdělání si rozšířili. Protože oni jsou mnohdy mentálně mnohem méně zralí, než je jejich fyzický věk. Takže, ten pobyt v tom zařízení a absolvování další školy, je lépe připravuje na to, aby byli zralejší na to, až půjdou do té džungle normálního života.

Jasně, jasně.

A když pak už do té džungle jdou, tak velmi často nastane to, že za sebou prásknou dveřmi a já mám svobodu, a já teď půjdu do života. Tam nastává ten úkol toho Patrona. Být připraven. (Smích) A být připraven znamená, někdy teda nechat toho čerstvě svobodného plnoletého třeba si i natlouct pusy, ale být připraven, když dojde k něčemu špatnému. Tak mu podat pomocnou ruku. Navést. Zase neposkytovat bydlení, neposkytovat finance. Ale, ukázat cestu a na té cestě

z toho maléru i podpořit. Takže, a to se stává velmi zhusta a máme z toho radost, protože jsou i případy, že se dostal kluk do kriminálu a byl překvapený, že ten Patron za ním chodil a udržoval s ním vztah. Pomohl mu k tomu, aby se místo za tři a půl roku dostal ven za rok, a když šel z kriminálu a maminka ho okradla o všechny peníze, který si tam vydělal a dostal na odchodnou, tak mu pomohl sehnat bydlení a byl prostě tou oporou, takže ten kluk se vlastně postavil na vlastní nohy, takže už si pak zařídil všechno sám, ale s tím vědomím, že má toho Patrona. Že má toho člověka, o kterého se může opřít, a že nad ním nezlomil hůl, ani když dělal pitomosti.

Rozumím tomu, jasně. A ten kontakt je jakoby jak častý? Nebo jak intenzivní? Máte na to nějaké hranice na to kontaktování?

Má to dokonce přesná pravidla. Ten kontakt po dobu pěstování nebo navázání toho vztahu, tam by neměl ten kontakt osobní být častější, než jednou za čtrnáct dnů. A minimum je jednou za měsíc. Samozřejmě není omezen kontakt přes media, telefony, Facebook, Whatsapp, Instagram. To si můžou kontaktovat, jak chtějí. Ale ta omezená četnost je z toho důvodu, že když se nasadí příliš intenzivní ten vztah, tak to vzbuzuje nemístná očekávání dost často, anebo se přešvihne ten začátek. Jako když se běží nějaký atletický závod, tak je třeba nepřepálit začátek, aby člověk vydržel. A to platí v tomhle také.

A potom tedy vlastně, když třeba to, ten mladý dospělý odchází z toho dětského domova a už má ten vztah.

Tam nejsou žádné limity, tam se musí jednat flexibilně, podle situace a ta situace se velmi mění a zhusta je několik měsíců mlčení, pak najednou je potřeba třeba 14 dnů naprosto intenzivně být s ním a řešit spousty věcí, které se mezitím udály. Takže tam žádné limity nejsou.

Dobře, dobře.

Naopak, je připraven tým, protože kdyby tam v tom ten Patron byl sám a bylo to složitější, tak jsme celý ten tým projektu Patron. Spolupracujeme a nabízíme řešení. To je teda Patron hlavní, ale je tam i ta týmová podpora.

Dobře, super. Děkuji moc. No já jsem pracovala v projektu Kámoš, nevím, jestli to znáte. Je to v Praze, pražská neziskovka Barevný svět dětí, který pracuje dost podobně, ale s dětmi většinou ještě v biologické rodině a vlastně tam dochází taky k takovému kontaktu, takže mi ten projekt Patron byl dost blízký. Protože se to dost zrcadlilo ta práce, kterou jsem dělala, ale s těmi mladšími dětmi. Takže jsem vlastně vnímala ten rozdíl, a

bylo to dost zajímavé to porovnávat. No, takže si to trochu dokážu představit tu práci, nebo to dobrovolnictví. (Smích)

Je fakt, že v té biologické rodině, je to trošku odlišné, a navíc teda ten Patron má cíl. Ten Kámoš to je vynikající, to je potřeba, protože když je tam ten pozitivní vzor vrstevníka, tak taky může zabránit spoustě kotrmelců a tak. Ale ty děti z té ústavky většinou nemají nikoho. I když tam jsou výborní vychovatelé, tak prostě oni neznají vztah jeden k jednomu. Protože tam, i když je výborný vychovatel, tak má kolem sebe smečku a nemůže poskytnout individuální péči, a i to individuální zázemí. A navíc teda ten Patron, my tam máme věkový limit, že tam jsou lidé 30 plus.

Jasně, jasně.

Protože Patroni by měli mít odžito, měli by být stabilizovaní v osobním životě. Říkáme, že ideální Patron je člověk, který má děti. Ne úplně malé děti a hypotéku. (Smích)

Jasně (smích)

Jo? To znamená, že musí plnit v životě všechno, stará se o rodinu, a ještě teda je do té míry divný, že si vezme ještě toho nedospělého, ale už dospívajícího. No, ale a jinak, tyhle Patrony teda zpočátku velmi intenzivně odrazujeme.

Jo, jo, jo. To věřím, že je to náročná práce.

Protože potřebujeme, aby tím sítím prošli lidé, kteří ty děti nezklamou. To znamená, skutečně od psychologického pohovoru přes poměrně náročná školení a přípravné víkendy. Přes to odrazování, na co všechno budou narážet, no, takže potom. Potom se nestává, že by Patron selhal.

Jasně, jasně. A můžu se zeptat tedy, když už jsme u toho selhání. Jestli vnímáte nějaké jako další rizikové faktory v obou těch projektech?

(Smích) Rizikový faktory. U Života nanečisto žádné rizikové faktory nejsou, tam je. To je prostě cyklus kurzů, který poskytuje zážitek a s tím zážitkem potom člověk jde dál, a buď to ho uplatní v životě nebo neuplatní. Tam ta následná péče není. To je jenom zasazené semínko v podstatě.

Jasně, jasně.

No a rizikové faktory u Patrona (smích). To bych mohl povídat hodiny. Základním rizikovým faktorem je to, že ti lidé z ústavky odcházející, nemají žádné reálné představy. Všechno, co ví, si umí odříkat. Spousty pouček z finanční gramotnosti, ale když dostanou 25 000 Kč na

odchodnou, tak si koupí značkové boty a značkový telefon. A jsou v podstatě na ulici, protože nemají na kauci. Nemají ánung o tom, kam půjdou. Takže samozřejmě rizikovým faktorem je biologická rodina.

Aha.

Což, nevím, jestli víte, ale zhusta se stává, že biologická rodina, která...

Nejeví zájem, se pak ozve, že?

Po léta, přesně tak, nejeví zájem, a pak najednou začne říkat, jak jsou šťastní, jak milují tu Angeliku, nebo toho Josefa, a že se konečně vrátí k nim. Protože má peníze, protože má zaměstnání. Takže ta sociálně u dna žijící rodina, vycucne toho člověka, no a pak například nastává situace a čas pro Patrona. Protože se nám stalo kolikrát, že prostě byl ten mladý člověk odláknán do lůna rodiny, která ho pak vykopla a on se ocitl bez peněz, které tam nechal a třeba i bez peněz na cestu. Takže tam Patron může překročit ta pravidla, a třeba ho odvézt.

Aha?

No, no, ale to jsou výjimečné případy. Ale zase, nasměrovat, pomoc. Třeba k domu na půli cesty, hledání zaměstnání, podpůrné organizace zprostředkovat, předdomluvit nebo pomoc domluvit, a to jsou věci, které dělá. Ale těch rizik je spousta.

Hm, hm. A můžu se ještě zeptat, máte nějaký jako postup, když právě třeba ten mladý dospělý začne projevovat třeba právě tu náklonnost k té rodině, která se mu začne ozývat a ten Patron to třeba z něho vycítí a už má třeba takovou předtuchu, že by k tomu mohlo dojít. Může..

Ne, ne tam se nedá s tím nic dělat. Zasahovat do toho nelze. Patron nesmí řídit toho člověka. Musí mu být k dispozici. Nesmí být ani terapeutem, nesmí pátrat po minulosti. Když by třeba ten dospívající se chtěl svěřovat s tím, jak byl týrán nebo zneužíván, smí projevit účast ale nepátrat a neřešit. Nemají tu kvalifikaci a kompetenci, takže to. To se potom může svěřit svému supervizorovi a se supervizorem najít vhodný způsob, jak z té situace se dostat a jak v ní reagovat..

Dobře a můžu se tedy ještě zeptat jenom, jaká je kapacita. Nebo kolik třeba máte Patronů a kolik dětí naopak mohlo být v tom druhém projektu?

V tom druhém projektu, podle toho, jak se sehnaly peníze na ty cykly, tak jsme vždycky. V tom jednom cyklu bylo 16 dětí maximálně, podle kapacity toho zařízení a týmu.

Jo, jo.

No, byly to děti vždy z více zařízení, aby tam nevznikla. Aby se neznaly, pokud možno na začátku. Maximálně 2 z jednoho zařízení a jinak, aby to simulovalo tu, ten život samostatný. Tam se taky setkávají s lidmi, které neznají. Takže optimální je to, v tom prvním kurzu, docílit taky. Několik set dětí tím prošlo. Já vám teď neřeknu přesně.

V pohodě (smích).

V Patronu. Patronem prošlo asi 140 dětí a těch patronských dvojic. Několik dvojic selhalo, protože, když se nepodařilo navázat ten vztah, protože do toho vstoupily děti moc pozdě blízké osmnácti let, i když říkaly, že chtějí dodělat školu, tak přijdou osmnáctiny a najednou bouchnou saze a zabouchnou se dveře, a když není ten vztah s tím Patronem vytvořený, tak potom nemá šanci. Ale máme, takhle. My, když jsme to zakládali, před těmi devíti lety, tak jsme si říkali, že bude fajn, když budeme mít 20% úspěšnost. Že to bude skvělý úspěch. No a, máme úspěšně dokončené patronské vztahy, nebo stále trvající z těch 130 vztahů 83.

Ty jo, tak to je obrovské číslo. To je velký úspěch.

Jo, takže to je neuvěřitelně dobře fungující. Takže jsme z toho nadšení a celý ten tým nejeví známky opotřebení, ale právě naopak. (Smích)

(Smích) jo, jo jo. Tak super, tak já vám moc děkuju. Za všechny informace. Ještě jednou děkuju moc za ten čas. Moc si toho vážím.

Jo, dobrý a držím palce. (Smích)

Děkuju moc. (Smích) Tak se mějte krásně a ať se vám daří. Děkuju moc.

Nápodobně.

Na shledanou.

Hezké jaro.